Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDER FORTÆLLER

VESTJYDER FORTÆLLER

VESTJYDER FORTÆLLER

© Copyright by Lions club, Varde.

Omslag: Akvarel fra 1933 af K.L. Kristensen, Varde.

Redaktion: Kr. J. Christensen, Thyge Clausen, Vagn A. Nielsen,
Hans Larsen og Gunnar Skov.

Hele overskuddet ved salg af bogen
går til Lions hjælpearbejde.

Printed in Denmark
by Skovs Trykkeri, DK-6800 Varde.

ISBN 87-88580 04-0

ISSN 0506-8029

VESTJYDER FORTÆLLER

LIONS FORLAG • VARDE
1987

Indholdsfortegnelse

Thyge Clausen:	Forord	5
Carlo Graversen:	Autografsamleren	7
Aage Lykke Madsen:	En særlig dag	23
Bodil Gundersen:	Barndommens besættelse	38
Kristen Johannes Christensen:	Syw smo ting — og lidt mier!	48
Jørgen Bruun:	Stormflod	51
Gudrun Bjelke:	... og dansen går — i Vestjylland	56
Jens Plauborg Haahr:	Slægtsbladet »Slægten Haahr«	97

Forord

Vestjyder fortæller. For 23. gang.

Du godeste! Hvad er der ikke sket i de mange år...

Forandringens vind går bidsk over landsdelen. Træværket vånder sig trint om land på selvejergårdens lave længer; de små stråtækte skoler er længst borte, kun en enkelt står tilbage som museum. Den vestjyske skoleordning, som dog skabte så mange rodfaste, helstøbte mennesker, er nu blot skolehistorie. De små mejeriers bygninger ligger forladte.

Tiden står ikke stille og skal det ikke heller. Men der er stadig højt til himlen og langt til København - det sidste en konstatering, som anses for betryggende. Her er folk »sjæl hjemm«, uden overdreven trang til kollektivt sammenrend eller tillid til gruppeterapi. Ensomheden i naturen kan endnu føles som en kraft og fylde i sjælen; det jyske ord jenle er stærkt og godt og udtales ikke med sorgfuld stemme, men bedrøveligt mæle, sådan som øboernes alene.

Bondesindet i dets særlige vestjyske skikkelse: den stilfærdige selvfølelse, arbejdsglæden, den etiske alvor - men sandelig også den tørre humor, som mangen østdansker har brændt fingrene så grundigt på. - Det er ingen tilfældighed, at den stoute vestjyske politiker, degnen fra Hee, J. C. Christensen, måtte se sig afbildet med en ræv bag øret! - alt dette har vi kortlagt i de forrige udgaver.

Heller ikke i denne er det glemt. Men landsdelens topografi ville være ufuldstændig, om ikke man inddrog provinsbyens stille gader og tog dens snurrige beboere i øjesyn. Rigtignok hævdede Kaj Munk, at man måtte være opvokset i de små byer for ret at fatte deres charme. Vi tror nu nok, at også folk med anden baggrund vil kunne glæde sig ved de byvandringer i snævre gader, som vi her indbyder til. Beretningen om den både druknede og brændte bil, ikke at glemme den om landsfaderen, Thorvald Stauning, der inden talen på torvet i Varde bænker sig blandt gode borgere på hotel Phoenix, vil ikke lade lattermusklerne urørt!

Tidsmæssigt er vi nået frem til årene før krigen, »de gode gamle dage«, ja, ind i besættelsen også. Ikke en historie om modstandskampen, men om hverdagen under de onde år, sådan som de tegnede sig for barnets øjne. Utrygt og besvær-

ligt, men ind imellem også med smilet, underfundigt – og foruroligende for værnemagten. Og dansen blev ikke forsømt heller, trods alle vanskeligheder.

Her skal autografjægerens ihærdighed og resultater ikke røbes, men vi glæder os til at sende læseren på en forrygende udflugt med den raske frisørmester!

Mandelen i risengrøden har vi ikke glemt. Det holdt hårdt og krævede hård pression at få lov til at bringe en række vestjyske digte af en poet, hvis versifikatoriske evne træder en smuk og munter dans med det rene vestjyske mål.

Ærlig talt: med vestjysk beskedenhed - og underdrivelse - vi synes slet ikke, at dette års juleanretning er så ringe...

Måtte den bekomme læseren vel!

Thyge Clausen

Autografsamleren!

Af Carlo Graversen

Den 10. maj 1986 havde Varde Musik, Kunst og Teater Forening i samarbejde med værtsparret på restaurant »Det lille Apotek« i Storegade arrangeret en jazzkoncert med et godt sammensat orkester, og som aftenens hovedattraktion, Europas fineste saksofonist Jesper Thilo fra København.

Som gammel jazz-fan måtte vi ned på Apoteket og høre, og opleve denne aften. Det skal siges med det samme; vi blev sandelig ikke skuffet! Musikerne gav alt, hvad de havde i sig, og lidt til, der var lige fra de gode gamle New Orleansmelodier, til den mere avancerede moderne jazz. Solister var de alle, og det beviste de ved deres fine improvisationer, der var stemning for alle pengene! Min kone og jeg mærkede slet ikke, at vi var de ældste i lokalerne, jazz og dens fine udførelse førte generationerne sammen til en helhed af glæde og begejstring.

Lige forinden vi gik hjemmefra, sagde min kone: Vil du til jazz med et navn som Jesper Thilo uden at medbringe din autografbog? Ja for Søren! Du siger noget, den havde jeg fuldstændig svedt ud! Selvfølgelig må jeg huske den, så også hans signatur blev foreviget!

Som sagt så gjort, vi drog afsted med min gamle autografbog under armen. Og under orkesterets pause, hvor de var trukket ud i baglokalets fred for at læske ganerne, henvendte jeg mig til Jesper Thilo og spurgte om hans autograf. Vi fik herunder en hyggelig sludder om jazz og Vardes kulturliv. Alt dette foregik, mens Jesper Thilo interesseret bladede rundt i autografbogen, og pludselig tog han bogen ind til sit bryst og siger: »Den må du vel nok gerne lade mig arve!«. Jeg grinede lidt og svarede »hvis du vidste, hvor mange gange jeg har hørt den sætning, men der er ikke noget at gøre! Bogen er forlængst lovet væk til Danmarks Teatermuseum i København, og det er efterhånden mange år siden. Det var dengang, da kgl. skuespiller Tavs Neiiendam stod for dette fine gamle teatermuseum. Hr. Tavs Neiiendam sagde næsten samme ord som du, Jesper Thilo, og for ligesom at vise mig, hvor oprigtigt det var ment, viste hr. Neiiendam mig egenhændigt rundt i museet og fremdrog alle enkelthederne og fortalte meget detaljeret tingenes historie, og alt hvad der var hændt i den danske teaterverden. Og så sluttede hr. Neiien-

dam med ordene: »Kan De nu forstå, unge mand, den bog hører til herinde hvor den kan medvirke til at fortælle om de kunstnere, som lige fra tidernes morgen har levet deres liv på de skrå brædder, til glæde for dem selv, til fryd for dem som oplevede det! For der i bogen har vi deres signatur bevaret.

Jeg blev selvfølgelig glad for den opmærksomhed og lovede, at det skulle ske, som hr. Tavs Neiiendam ønskede det. For nu var min lille leg med at samle autografer pludselig blevet noget ganske andet. Det var kommet væk fra det drengede og var blevet til en art opgave! Tænke sig Det Kongelige Danske Teatermuseum, hvem skulle have troet det! »Så forstår du, Jesper Thilo, du kan ikke erhverve bogen, og du kan heller ikke arve den, men du kan blive foreviget i den«.

Imens dette lille intermezzo fandt sted, var et medlem af orkestret rykket nærmere, og pludselig spurgte han: »Hvem er det egentlig, som har samlet så mange autografer?« Først var jeg lidt fræk; for jeg var vant til den slags spørgsmål, og vant til hurtig afvisning, så jeg svarede som Piet Heins kat: »Jeg er sgu min egen!« Men han lod sig ikke sådan afvise, men kom igen: »Jeg vil oprigtigt gerne vide det, for jeg kommer fra Danmarks Radio«. Ja, den er god, det kan enhver jo komme og sige! svarede jeg. »Hør nu, det er rigtigt nok!, sagde han så med et smil, mit navn er Mogens Henriksen, og jeg kommer fra Radio Syd, hvilket alle mine venner her kan bevidne!« Nå, sagde jeg så, sådan lidt forbløffet, det var ligesom lidt uvirkeligt, og så kom det endelig fra mig: »Og hvad skulle så Radio Syd have med min autografbog at gøre?«. Jo, ser du, min tanke var, sagde Mogens Henriksen, at vi kunne lave en udsendelse, hvor du og jeg bladrede i autografbogen, imens fortæller du om dine oplevelser sammen med alle disse spændende mennesker!« - Å hold da helt op! for åben mikrofon! nå, men hvorfor ikke, sagde det inden i mig, du har jo været udsat for det, som var værre her i livet!

»Lad gå«! kom det så fra mig, du kan ringe, når tiden er inde«. »O.K. Graversen«! sagde Mogens Henriksen, og gik ind og fortsatte koncerten.

Sidst på året fandt optagelsen sted. Vi var i starten lidt stive i det, indtil Mogens Henriksen sagde: »Værsko! Graversen, nu er ordet dit, tal frit frem«! Det var jo en udfordring til en gammel Vardedreng, og her var chancen for lidt omtale af den gode gamle by, som selvfølgelig står mit hjerte nær, og Mogens Henriksen morede sig sikkert lidt; for som min kone siger »Når først du begynder at tale om Varde, så kan 10 vilde heste ikke stoppe dig igen«!

Og aftenen gik; som filosofferne siger: »Den tid der går godt, kommer ikke skidt tilbage«, og førend sidste bånd var kørt igennem maskinen, var vi et stykke inde i en ny dag. Den sidste replik fra Mogens Henriksen var: »Det vi her har optaget, skulle give mange timers sendetid, men vi har kun 50 minutters rådighed. Vi kunne måske komme tilbage senere, og lave en fortsættelse af teksten? Vi bladrer videre i autografbogen: »Ja, ja, kom det fra mig, lad os nu se hvordan ordene og musikken forenes«!

Fredag den 23. januar 1987 kl. 17.40 prc., kom så udsendelsen. Det var lidt underligt at høre sig selv, men det kan jo ikke forandres. Men den store oplevelse var, at straks udsendelsen var slut, kimede telefonen uafbrudt lige til midnat. Det var lyttere fra nær og fjern, som gerne ville kommentere ordene og musikken! Ja, det var virkeligt skønt, at Mogens Henriksens opmærksomhed på »Det lille Apotek« den aften i maj-1986, sådan havde sat så mange tanker og minder i bevægelse hos så stort et antal af Radio Syds lytterskare.

Hvem er jeg, og hvor stammer slægten fra?

Men hvem er så jeg? og hvor kommer jeg fra? Ja, det er en hel anden historie.

I dag taler man så meget om genforskning og om arveanlæg. Man går endda så vidt at tale om at forme genet, så det passer til samfundet, og til den funktion, som man ønsker sig, at det heraf udkommende individ skulle besidde af evner og egenskaber!

Man mener at kunne bortskære de såkaldte dårlige gener, det som ikke harmonerer med ønskevæsenet og ligeledes påføre det ønskværdige gener.

Det er meget muligt, at det kan realiseres? Men herom kendte vi ikke førhen, da måtte vi sørme leve med det gode og det dårlige, som nu engang var arvet! Havde vi gode tilbøjeligheder, så fremhævede en kærlig mor dem, og var det modsat, så skulle det faderlige ophav, efter evne, i samarbejde med skolen og præsten nok få sat styr på det!

Den faderlige side, for at starte et sted, var ud af vestjysk solid landmands- og handelsslægt. Med rødder i den jyske muld, som man siger. Tipoldefar »Gravers« var landmand i Hjedding ved Ølgod. Stærkt engageret af andelstanken, hvilket som bekendt resulterede i Danmarks første andelsmejeri i Hjedding. Tipoldefar formidlede de 4 tønder land fra sin gård. Næste led: Oldefar Søren Graversen, Ølgod, var en mand, der går mange historier om. Han ejede gården Petersborg i Ølgod og drev ved siden af en omfattende handel med heste og kreaturer. F.eks. var han fast gæst ved de store markeder i Varde. Det var noget mere besværligt dengang at skulle til marked, det tog 3 dage fra Ølgod. En dag til at drive dyrene til Varde, en dag til selve handelen, og en dag til at komme hjem i.

Oldefar havde været med i krigen mod tyskerne i 1864. Og var af kongen blevet tildelt krigsmedalje og Dannebrogsordenens Hæderstegn. krigen og dens oplevelser havde præget ham, og historierne herfra (overleveringen) prægede senere generationer. Sønderjylland og dens sønderjyske sag optog en stor plads i hans liv.

Hans handelstalent førte til udvidelse af hans domæne, så han blev ydermere ejer af Hotel Ølgod og senere en anden kro, man kaldte ham i Ølgod »Kong Søren«.

Det fortælles, at hans valgsprog, når han trådte ind i Hotellets slyngelstue var: »Sidder I karle her og puncheren a' - nu ska et ha' en ende - først ska' vi ha' jen til den jenne ben - så ska' vi ha' jen til den åen ben, - og så ska' vi ha' jen å gå på«!

Han havde nogle gode replikker, men var måske i kraft af sit husmod (jysk frimodighed), en svær oplevelse for min mor. Da hun, som nygift i 1920 havde sit hjem i Torvegade 5 i Varde, var det en familiær selvfølgelighed, at oldefar overnattede, ikke på Hotel, men hos sit barnebarn (jysk nøjsomhed).

En markedsdags morgen ville mor stå tidlig op og tilberede morgenbordet. Da hun kom ind i stuen var oldefar forlængst oppe, og han havde kun en lille skjorte på, hun blev så forskrækket ved synet, at hun gav et skrig, så hele huset vågnede! Oldefars kommentar var: »Hva fanden skriger hun for, kvinden, har hun aldrig sjet et mandfolk før«!

Den landsberømte gæstgiver, Sillas Sillasen på Torvet i Varde, gav mig engang en anden version om oldefar.

Det var den dag, hvor vi unge var blevet lidt for højrøstede i skænkestuen, så sagde han: »Vorherre bevares som I kæfter op af et par puncher! Hvis jeg bad Doris (Husets førstedame) give jer et slag i enden med en klud, som der tørres ølsjatter op med, så endte det såmænd med, at I dinglede ud af døren«! Nej, det var noget ganske andet med din hæderskronede oldefar! Han samlede sine krigskammerater til møde her. Og så drak hver mand en hel pælg brændevin, hvorpå de marcherede til toget for at være med til den årlige 6. juli mindefest i Fredericia«. Og så fortsatte hr. Sillasen: »Mænd er der mange af, men mandfolk som din oldefar, de er sjældne«!

Næste led: Min farfar, Kjeld Graversen, Ølgod, var en mand med en fast vilje. Efter at værnepligten var overstået, skulle han være landmand. Men han modsatte sig fars vilje og tog til København og blev uddannet til fotograf og frisør. Og ved hjemkomsten byggede han det første 2 etagers hus i Ølgod, og indrettede fotoatellier og frisørsalon - giftede sig og fik fire sønner - 2 af dem, Johannes og Kør (den sidste min far) blev sendt til København for at lære frisørfaget. Poul Th. Graversen blev ligeledes sendt til København, men for at lære fotografiets kunst. Således udstyret med 3 medarbejdende sønner var forretningen i bedste hænder. Men Poul Th. rejste til Skjern og nedsatte sig, og min far (Kør) til Varde. Så overtog Johannes frisørforretningen. Og min farfar blev optaget af fotoatelieret. Og at han mestrede faget, var omhyggelig, og aldrig overlod noget til tilfældigheder, det kan besøgende på Ølgod museum se ved et meget omfattende billedgalleri, som alle stammer fra Kjeld Graversens hånd.

En ældre Ølgodborger forrtalte mig, at efter første Verdenskrig var der en enorm spekulation i tyske D-mark. Grænsen gik dengang ved Kongeåen, lige syd for Ribe. En kreds af Ølgod-borgere ville deltage i denne chance, og henvendte sig til farfar med ordene: »Smid det fotostads væk, og tag med til Tyskland, vi bliver hovedrige inden aften«? Nej, sagde han, disse billeder går tabt, hvis ikke de bliver gjort færdige nu. Så de tog afsted alene. Dengang var en togrejse til Ribe en dagstur, og rygtet, eller var det telefonen? (der var hurtigere end toget) fortalte, at de

danskere som havde forsøgt sig som valutahandlere, havde mistet alle pengene! Så da de dristige, men slukørede borgere nåede hjem til Ølgod, blev de modtaget på perronen af Kjeld Graversen, som stolt viste sine færdige billeder frem, og fortalte dem, hvad ærligt håndværk havde givet i udbytte!

Farfars talent lå også i handelsretningen, så han afstod fotoateliet og blev alsidig handelsmand, grisehandler, kreaturhandler og ejendomshandler o.m.m., så den sidste søn, Søren blev sendt afsted for at få en handelsuddannelse, hvilket resulterede i, at han startede isenkram- og udstyrs-forretning i Varde, den blev senere solgt til John. Østergaard, Vestergade. Og Søren overtog handelen i Ølgod.

Farmor var en blid dame, som i en alt for tidlig alder blev lænket til en stol af gigtsygdom. Dengang fandtes der ikke psykologer og deslignende, med viden om det kendte, at havde man sjælelige sorger eller bekymringer, så skulle man blot gå ind til Elisabeth Graversen. Hun havde tid til at lytte, og så var hun et gudsfrygtigt menneske, for hvem det var en naturlig sag, at bibelen altid lå foran hende. Så når hun havde lyttet til et menneske i knibe, så havde hun altid et trøstende ord og et citat fra bibelen, som hjalp dem over krisen. - Jeg fatter ikke, hvordan hun havde kræfter til det? Hun, der selv var så plaget af gigten (i parantes bemærket, hendes bibel har jeg med stor glæde arvet).

Farmor var ud af slægten Agersnap - hendes fader var den berømte kunstmaler, Hans Agersnap, som sælges ved Brun Rasmussens auktioner i København til store penge, og som kan ses på Ølgod museum.

Det var et stærkt grundtvigiansk-præget hjem, og de var begge et par stærke åndspersoner, aldrig var familie eller venner samlede, uden at der blev sunget. Salmebogen og Højskolesangbogen var altid fremme.

Jeg ved ikke, om det var oldefar, Søren Graversens stærke fremføring - det kan man kun gætte på. - Men farfar blev lige til den anden side, en fanatisk afholdsmand.

Han startede afholdsforeningen »Det Blå Bånd« i Ølgod, og samlede den største kredsafdeling i Danmark. Han styrede den så stærkt, at det medlem som gik på kro i kirketiden, kunne ligeså godt frivilligt pakke sin ransel, for her kunne han ikke begå sig mere!

Som en selvfølge af deres herkomst var partiet Venstre deres ståsted - landmændenes sag - andelsbevægelsens sag.

Farfar var i styrelsen af et hav af foreninger, han satte sit præg på byen Ølgod og dens omegn.

Som et kuriosum kan fortælles, at veteranerne fra 1848-1864, der hvert år den 6. juli drog til Fredericia, var ved at komme op i årene, skulle fejre gensynsglæden, så kneb det med at finde en, som kunne bære fanen med værdighed. Så foreslog de at udnævne Søren Graversens søn, Kjeld Graversen til æresgæst og fanebærer - han var høj og rank, og så kunne man stole på ham, han var afholdsmand.

Jeg kunne ønske mig, at lederen af Ølgod museum, hr. Manøe samt menighedsrådet i Ølgod, ville give mig ret, når jeg henviser til de gamle gravstene på Ølgod kirkegård.

For nogen tid siden gik jeg en lille mindetur hen over kirkegården, og jeg må sige, at det var med stor forbavselse, at jeg så oldefar Søren Graversens »Dannebrogsmand«, 1864 kæmper'' gravsten var fjernet fra diget ud mod kirkegårdstorvet.

Hans grav var selvfølgelig sløjfet for mange år siden. men så havde man sat stenen med en høj sokkel ind i diget »meget pietetsfuldt«. Men her, som andre steder sker der forandringer, og nu var stenen helt forsvundet.

Men »søg, og du skal finde«. Jeg fandt den pillet ned af sin sokkel, og gemt ind under nogle grantræer. Jeg syntes, at de gamle sten fortæller et stykke Ølgod-kultur, som ikke burde gå tabt. - Mon ikke man kunne tage noget op efter menighedsrådet i Varde, som med stor følelse for det hengangne har placeret de aflagte sten, smukt arrangeret på den gamle kirkegård?

Næste led: min far, frisørmester Kær Graversen, Varde. Far blev som 14-årig sendt til København for at lære hos Teaterfrisør Schmidt, Nørrebros Teater. Hr. Schmidt havde ikke aflagt Bartskær professionen, så far fik en alsidig uddannelse, blandt andet tandudtrækning, åreladning, koppesætning og at operere fedtknuder væk! Dengang kunne nogle mennesker have fedtknuder så store som hønseæg (sikkert en form for fejlernæring). Jeg har assisteret, når far opererede, det var meget interessant, han var en mester, der kunne sit kram! Det har undret mig meget; hans fine efterbehandling, der var så godt som ikke noget ar, men det lå vel i det omhyggelige, intet blev overladt til tilfældighederne.

En interessant ting var, at hos DSB var han kendt for hurtigt at kunne fjerne det, dengang hos lokomotivførerne og andet togpersonale, så kendte kulstøv i øjnene. Flere gange har vi oplevet, at der ventede tog på Varde Banegård, medens lokomotiv- eller togføreren var cyklet op i Torvegade hos far for at blive hjulpet.

Hans sidste tandudtrækning var på en ældre varderestauratør - far nægtede. Jeg må ikke den slags mere, og desuden med din alder, kan man risikere forblødning! Nej, du skal ned til tandlæge Kock i Brogade (det var afdøde tandlæge Carl Wilhelm Kocks far): »Nej, A vil ejt så'ennøj nymodens pjat, stræv nu å' kom igang, vi gor hjem til mig å skøller etter«!

Det var de forløsende ord, tænderne røg, og de skyllede efter, hele aftenen.

Det var den faderlige side:

Min mors familie stammer fra det smilende Fyn, nærmere betegnet Svendborg. Slægten havde i generationer ernæret sig som handelsmænd, slagtere og købmænd. Morfar var handelsuddannet, men blev tidlig interesseret i det nye fag, fotografiet.

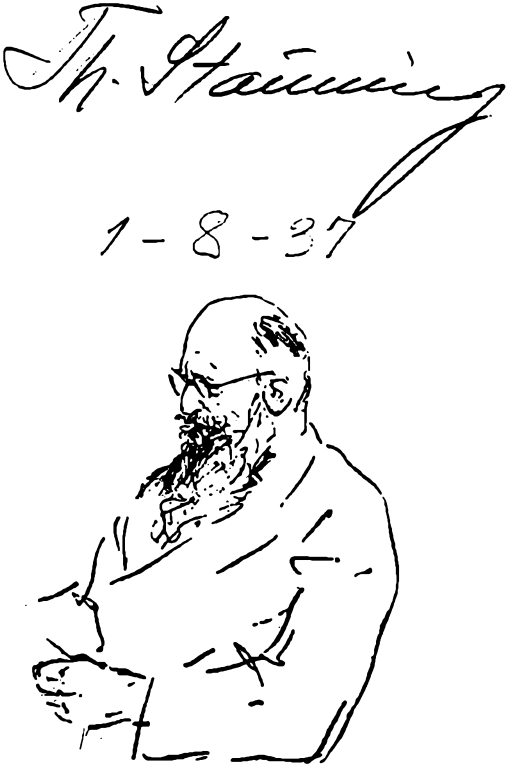
Familien blev spredt rundt omkring på Fyn, én startede »Fynsk Vinkompagni«, men morfar, Chr. Rasmussen udvandrede til Jylland, det var den helt store

udfordring. Han nedsatte sig med fotoatelier i Viborg, senere solgte han og drog til Ulfborg, hvor en købmandsforretning var til salg. De var betaget af det helt fantastiske store udsyn, som var her ved Vestkysten. Det var man ikke vant til fra Fyn.

Men der var problemer med at komme i gang, for Chr. Rasmussen havde fået interesse for en ny politik. Han havde i København gode venner blandt andet redaktør Peter Sabroe (faderen til »Den Gyldenblonde«, Poul Sabro og Bro Brille) samt cigarmager Th. Stauning, senere mangeårig statsminister, med flere, og sammen med dem stiftedes det nye Socialdemokrati.

Som den første socialist i Ringkøbing Amt var det meget uforeneligt med at have en købmandsforretning i et landboområde. Så landmændene stillede ham det ultimatum, at enten forandrede han politik eller også de, selv om vejen var lang, til Holstebro, når der skulle købes ind! Men de tog fejl, Chr. Rasmussen var idealist, så han svarede: »Min forretning kan købes, men ikke min overbevisning«! Det var drøjt at se indtægten gå ned, og se vognene komme læssede fra Holstebro.

Men så kom hans anden uddannelse ham tilgode, det var det nye spændende

filmteater, som var begyndt. Tænk, nu kunne man se folk bevæge sig på billeder! Han byggede så en biograf i Ulfborg, og land og by strømmede til, og Chr. Rasmussen stod i døren og tog imod dem. Det var en triumf, her var ikke noget valg, det nye ville man opleve, og stolt bød han dem velkomne med ordene: »Ja nu er jeg også biografejer, men min politik er stadig den samme«!

Dette måtte de bøje sig for. Han var nu ikke værst, den gode købmand, selv om han havde en mærkelig politisk indstilling. For der var jo den indstilling blandt landbrugere: »æ socialister sku en til livs«, og så var der »æ Degn fra Hee«, I.C. Christensen, han så jo en fare i disse nye ideer.

Men man fandt frem til, at han slet ikke var så tovlig, ham Chr. Rasmussen, og så ville han gerne diskutere på en fredelig måde, der endte med, at det syngende, lettalende fynske vandt gehør, så de valgte ham i sognerådet, hvor hans første mærkesag, et værdigt hjem for de ældre, hurtigt blev gennemført.

Med den tillidspost fik han mange interessante venner, blandt andet pastor Kaj Munk, Vedersø.

Mormor og morfar var tit i København, enten politisk, eller forretningsmæssigt for at vælge film ud. Og så var det en selvfølge, at de kom i teaterkredse. Jeg ved ikke, om det er det sidste, eller det var det lyse fynske sind, men jeg har sjældent hørt nogen, som arbejdede med en tanke eller et problem, og så samtidigt vandrede frem og tilbage, syngende med glad stemme, indtil løsningen var fundet! Men min morfar kunne, han var et sjældent menneske.

Så kommer turen til min mor. Hvordan kunne hun være anderledes end hun er, når man tænker på, at hun kom fra et hjem med ro og harmoni. (Nej vel?). Jeg startede med generne (arveanlæg), de gode, og de mindre gode. Hvor mange har jeg nu arvet? Ja se, det må andre dømme om. Jeg kan kun håbe på, at det bliver uvildigt?

Det eneste jeg selv kan fortælle, er at jeg føler mig som Aladdin, med appelsinen i sin turban!. Født og opvokset i porten til eventurets land, i kulturbyen Varde!

Ser jeg tilbage på mine forfædre, så må jeg med glæde sige, at kedelige, det var de bestemt ikke! Efter egen mening har jeg haft en streng, men god faglærer i min far, hvilket jeg er taknemmelig for. Frisørfaget har interesseret mig i snart 50 år. Hvor jeg har været selvstændig i 40 år, og været gift i 42 år, endda med en frisør, og vi har to sønner, hvoraf den ene har overtaget forretningen. Og der er to børnebørn, så måske slægten, og måske 5 generationer indenfor frisørerne, kan fortsætte?

Men angående frisørfaget, så må jeg konstateret, som vores søn, Chris; Man bliver aldrig udlært, eller sagt på en anden måde: »Den der tror, at han er færdiguddannet, er ikke uddannet, men færdig«.

Jeg synger gerne »Dejlig er Jorden« og ønsker at få så meget ud af den, som muligt.

Min kone i 42 år, Inge Graversen, født Broberg, er et Varde-kapitel for sig: Vi traf hinanden i befrielsens rus i 1945 og giftede os, og som noget sensationelt gik min kone i lære hos mig. Og det var med fuldgyldig kontrakt, 4 års skolegang på Esbjergs Tekniske Skole o.s.v. Hun ville gerne være med i forretningen, men ikke som en ledighedsassistent. Nej, det skulle være på lige fod! Det blev nogle dejlige år, med faglig kappestrid om fagets førsteplads.

Hun var ud af en gammel Vardefamilie, faderen Peter Broberg, søn af skrædder Broberg, bestyrer af lærlingehjemmet i Østergade. Mange ældre vardenser mindes endnu de glade aftener, når Broberg greb violinen og spillede op til dans. Han var musiker og flyttede til København, hvor mulighederne var større. Hans kvalitet som musiker kan jeg bedst fortælle med udsagn fra hans kollegaer i Radiohuset: »Peter Broberg er en af Danmarks fineste og dygtigste cellister«?

Svigerfars søstre i Varde havde det landskendte »Brobergs Pensionat«, det var i den store hvide villa, som lå ned til åen, hvor nu Vestjysk Auto ligger. Mange ældre vardensere, og mange ude omkring, tænker med glæde tilbage på »Mostrene« som de hed i daglig tale. Fortælle om kvaliteten, det kan man bedst, når et brev med adressen »Byens bedste madsted, Varde«, altid dumpede ned i Brobergs postkasse!

Pensionatet blev ledet i fornemste engelske stil, og med fast hånd af den ældste af søstrene, Agnes Broberg (»Kejserinden«). Hun blev udlært kok på Hotel Dania, og tog så til København, hvor hun i flere år var ansat som herskabskok. Den yngste søster, Ingeborg, var i mange år husbestyrerinde for daværende overlæge Beck. De var således udstyret med de bedste muligheder og forudsætninger for at starte et 1. kl. pensionat. Agnes og medhjælpere i køkkenet, Ingeborg og medhjælpere ved serveringen.

Der var rift om at få lov til at spise hos Broberg, for det var ikke enhver beskåret. De så deres folk an, men når man først var indladt, så kunne jeg roligt sige, så blev man forkælet.

Deres måde at føre pensionatet på skal måske ses i deres forbindelse til England, hvor de havde en søster Mrs. Cate Nanson, gift med Kaptajn Nanson. Da Mrs. Nanson (læg mærke til, jeg pointerer Mrs. og ikke frue, hun havde været mrs. det meste af sit liv, og dette skulle ikke forandres)! Da hun blev enke, realiserede hun sine værdier i England, og drog som en holden dame hjem for at tilbringe sine sidste år i sin fødeby. Hun *var* engelsk, og hun førte engelske skikke med sig hjem. F.eks. holdt hun hof, som damerne kaldte det, hvilket foregik hver formiddag på det nyetablerede R.A.V.-huset. Et par borde blev sat sammen, så de kunne sidde og nyde udsigten over Torvet imedens de drak deres te. Efter denne hyggestund gik man på indkøb. Jo, der var stil over mrs. Nanson og frøknerne Broberg.

Tilbage til augografbogen

Men tilbage til emnet autografbogen. At samle på autografer, det er som at gå på jagt (sikken en sammenligning!) Men man skal have en jægers instinkt herfor! Hvis territoriet er gennemrodet, så er alt vildtet jaget væk, og jægeren må gå hjem med en tom taske. Ligeså er det, hvis man stiller op blandt hundrede af andre autografjægere. Så vil den udsete kunstner straks blive skræmt af den store skare og på mystisk vis forsvinde ud i den blå luft! - Gerne i form af en uset lille sidedør.

Nej, den fremgangsmåde må man straks se bort fra. Autografer kræver ro, udholdenhed, og sidst men ikke mndst høflighed! Og hertil kommer respekt for den udsete person. Hertil vil jeg dog tilføje, at det sidste sommetider kan være svært at overholde, i det tilfælde, at man står overfor en person, som har kapslet sig inde i sit eget ego, og derfor er umulig at overbevise.

Men her må man så bruge lidt diplomati. Forsøge sig frem med list, stadig så den udsete på en måde ikke mærker, at det endelige Nej, ikke er det sidste ord i den sag.

Et eksempel herpå kan nævnes med et af mine interessante navne fra stjernehimmelen. Den amerikanske skuespiller Danny Kaye!

Det var i 1952, den amerikaniserede filmudgave af den danske eventyrdigter H.C. Andersen havde premiere i København, og i hovedrollen var Danny Kaye. Jeg var på det tidspunkt til et møde i København, og havde for alle eventualiteters skyld bogen med i kufferten. Undervejs læste jeg i avisen om al den festlighed, der skulle finde sted i København i anledning af Verdens-premieren. Herunder hæftede jeg mig især ved artiklen om Danny Kaye, som aldrig gav autografer. Det må der gø-

res noget ved! tænkte jeg. Vi har jo altid sunget »Jyden han er stærk og sej«, så hvorfor ikke bevise, at ordene er sande?

Men kampen *var* sej, den gik som i en boksekamp over 3 omgange!

Første gang var i Kongens Have: alt hvad der kunne trommes sammen af amerikansk publicity og reklamefolk var tilstede, og i spidsen var Danmarks turistchef hr. Lichtenberg. Her i Kongens Have skulle Danny Kaye lægge blomster ved monumentet for H.C. Andersen.

Langs ruten i Kongens Have var der et vældigt opbud af politi og pressefolk, så det bedste der kunne gøres på daværende tidspunkt var at blande sig med pressen. Således dækket ind stod jeg så i venteposition; og så kom dagens vidunder kørende i et mægtigt stort dollargrin. Straks han steg ud, var pressen over ham, så i begyndelsen var der et vældigt virvar, men så kom der orden i geleddet og marchen op mod H.C. Andersen kunne begynde. I midten dagens æresgæst, Danny Kaye, på hans venstre side hr. Lichtenberg, på højre side Graversen, Varde, side om side, og jeg udnyttede efter bedste evne min plads i kortegen. Jeg gratulerede med filmen osv., hvilket frydede hr. Kaye, og så kom bogen og pennen forsigtigt frem, men det var Nej, Nej »no no excuse I very busy«. Og hr. Lichtenberg, som gik på den anden side, undskyldte, at det var der overhovedet ingen tid til. De havde en stor dag foran sig. Så var der ikke andet at gøre end trække sig stille tilbage.

Nå, men en gang er ingen gang! Næste forsøg var inde ved de røde bygninger, statsministeriets kontorer. Her skulle ifølge aviserne statsminister Erik Eriksen modtage Danny Kaye – alt var lagt op i den store stil – og jeg var kommet igennem afspærringen og stod nu i statsministeriets bygning 1. sal, foran en stor hvid dør med guldbogstaverne på Statsministeren! Ved siden af en lang hvid bænk, sikkert anbragt til folk, som ønskede foretræde (audiens) satte jeg mig roligt ned, med den tanke, her får du ham, her er ingen vej udenom!

Pludselig går døren op og ud træder statsministeren. Han så lidt på mig, og spurgte så: »Skal De ind til mig?« Jeg sprang op som trold af en æske, bukkede og forklarede min tilstedeværelse: »Jamen, det er jo alle tiders!«, sagde så Erik Eriksen. »Hr. Kaye skal jo lige her forbi, og inde på mit kontor sidder mine drenge, som gerne vil være her i det store øjeblik. – Undskyld, hvad var Deres navn?« Jeg gentager, Graversen, Varde. Sjovt, sagde Erik Eriksen, jeg har en god ven som hedder Graversen. »Javel, hr. statsminister«, sagde jeg, – »og han hedder Kjeld til fornavn og bor i Ølgod, og så er det min farfar!« »Næh, nu har jeg aldrig! Så skal De med ind og hilse på mine drenge!« Ja, så kunne jeg selvfølgelig ikke nære mig, men udbad mig venligst statsministerens autograf.

Jeg fik af dette lille intermezzo en trofast kunde i hr. Erik Eriksen, som var valgt af Vardekredsens Ventsre, og derfor havde mange venskabs- og forreningsmæssige ærinder i Varde og omegn.

– – –

Så kom det store opbud med Danny Kaye i spidsen, og havde det stået til statsministeren, så havde den været hjemme. Skuespilleren var meget fraværende, undskyldende osv., han skrev aldrig autografer, så her var intet at gøre.

Men på min vej tilbage gik turen over Kongens Nytorv, hvor det fornemme hotel d'Angleterre lå. Her var der sort af mennesker, alle ønskede at få et glimt af den verdensberømte amerikaner, som skulle holde pressekonference på Hotel d'Angleterre.

O'Kaye! Sidste gensyn - sidste forsøg! Det var først en kamp at komme igennem menneskemasserne, men det lykkedes, og så stod jeg i receptionen: »De ønsker, hr.?«, lød det fra receptionschefen. »Jeg skulle være til stede ved pressekonferencen nu!« - »Værsågod, hr., ligefrem, det foregår i Dronning Louises Sal« - Hold da helt fast, tænkte jeg, det var jo der konferencen med general Eisenhover fandt sted! Men ak og ve, det var nok de samme fornemme omgivelser, men ikke den samme atmosfære! Generalen havde siddet strunk og smilende ved det store bord, der var stil over ham - men i dag; Danny Kaye, han lå nærmest ned i stolen og med begge ben oppe på bordet, og i en stor kreds omkring ham var der fyldt med journalister samt en skærende blinken af fotografernes blitz, og der var en latter og fnisen over Danny Kaye's utallige vitser. Tjenerne var i dagens anledning

iført liberi-snore, og der skænkedes champagne, som selvfølgelig forhøjede stemningen!

Så fik jeg øje på den kendte tegner, Otto C fra Berlingeren, og da tegning var en af mine store interesser, snuppede jeg chancen og kikkede Otto C over skulderen. Det var første parket til at se denne store kunstner i arbejde, portrættet var meget fint, taget lige på kornet, som man siger (det var en lærerig oplevelse).

Koncerencen blev brat afbrudt af turistchef Lichtenberg som meddelte, at der blev budt på en anretning i salen ved siden af. Otto C var færdig med sin tegning, og skød den hen foran Danny Kaye og bad ham venligst signere den. Det var jo umuligt at afslå dette, og her lige foran hele denne store forsamling af pressens repræsentanter fra verdens største aviser. Så var min chance der! I et nu lå også min autografbof på bordet.... - Jeg har *aldrig* oplevet noget lignende; Danny Kaye sprang op af stolen, pegede på mig og skreg »Jeg har i dag mødt verdens mest energiske autografjæger«.

Ordene var dagen efter gengivet i pressen, om man vil, kunne det betragtes som en anerkendelse, men det vigtigste var at autografen var i bogen. - Jysk sejhed gav resultat, eller sagt populært - knock-out i tredie omgang!

Sådan har hver autograf sin historie, og som jeg nævnte i radioen, er Varde en by med et alsidigt rigt kulturliv, vi har her oplevet mange store navne, som har betydet umådeligt meget for deres tid og for deres land. Her kan jeg vist roligt tage navnet Kaj Munk frem - digterpræsten fra Vedersø, manden, som turde stå frem under besættelsen og åbent sige tyskerne hvad danskerne mente om dem og deres forbryderriske handlinger. For ham var ordene »kæmp for alt hvad du har kært, død om så det gælder« intet mundheld, men oprigtige. Han gik selv foran. Men at det skulle gå så vidt, at Gestapo den 4. januar 1944 hentede Kaj Munk og myrdede ham i Silkeborgs bakker, så hadefuldt en handling havde ingen troet mulig... Kaj Munk led martyrdøden.

Vi havde ca. et år forinden den store oplevelse, at høre Kaj Munk prædike i Varde kirke, en meget betagende prædiken, som de, der overværede den sent vil glemme.

Med sig fra Vedersø havde pastoren et stort følge af menigheden. Når man tænker tilbage, så var det som om de værnede om ham, det var som om det lå i luften, en slags angst for, hvad der kunne hænde, en urolig forudanelse, hvem ved?

Efter kirkegangen forsamledes de alle til kaffe på Hotel Varde, men før dette præsenterede jeg mig for Kaj Munk med ønske om at erhverve hans autograf. Men der var intet at gøre »Nej, det er et princip, jeg skriver *aldrig* autografer.

Efter kaffen fortalte jeg pastoren, at også jeg har et princip, og det lyder kort »Never give up«. Det er et godt princip sagde han smilende. »De skal få min autograf til deres fødselsdag« og så gik turen tilbage til Vedersø. Men hvad pastoren ikke vidste var, at kort efter var det min fødselsdag, så jeg sendte et brev med min dåbsattest som bevis, og henvisning til aftalen på Varde Torv osv.

Retur kom et pænt brev med ordene »ihærdighed belønnes« og vedlagt autografen.

Tænk om denne bog kunne lægges på grammofonen og spilles som en grammofonplade, så ville det være skønt at høre Kaj Munks »Du lille anemone« med sang af Mogens With.

Sammenhængen mellem de to kender alle fra krigens tid, Kaj Munk skrev skuespil med et klart budskab i og skuespilleren Mogens With brugte ordene på scenen, og da det blev for hedt, gik han under jorden. Senere dukkede han op som emgelsk faldskærmssoldat.

Så det kunne vel ikke være bedre end at lade de to forenes i »Du lille anemone«.

Spørgsmål som f.eks.: Skriver du *efter* autografer? hører jeg ofte, men svaret var nej, man skal stå foran personen og opleve reaktionen på ens spørgsmål, det er herved de forskellige oplevelser kommer frem. Men jeg må tilstå, at jeg har korresponderet med den store danske operasanger Lauritz Melchior, men det var helt andre emner. - Mon der egentlig findes nogen dansk kunstner, der har modtaget så enorm stor hyldest verden over, som Kgl. operasanger Lauritz Melchior, det bliver svært at finde. Verdens største operahuse kappedes om at få fat i ham. Han var en stor reklame for sit fædreland - Danmark blev altid nævnt i hans nærhed.

Når Melchior en sjælden gang havde tid, var hans største oplevelse at rejse rundt i Danmark. Og igen det morsomme, pludselig står han midt på torvet i Varde (hvem sagde verdens navle?). Det kan nok være, at Lauritz Melchior var i stemning da han opdagede, at autografjægeren var hans skrivende fan fra Varde!

Ja, hvad lavede en sådan kapacitet i Varde? Han besøgte såmænd sin fætter, pastor Eller!

\- - -

I 1949 havde vi den største jazzkoncert i Danmark siden 30'erne (så er den der igen vi startede med jazz, og vi ender med jazz). Det var dennegang selveste jazzkongen, Louis Armstrong, og det foregik i KB Hallen i København.

Louis Armstrong var elsket og beundret af alle jazztilhængere overalt på kloden hvor han viste sig. Koncerten i København var ingen undtagelse, han var simpelthen fantastisk! New Orleans jazz, kombineret med dette showgeni. Alle måtte overgive sig og klapsalveren lød taktfast, ja en tid så overvældende, at havde taget ikke været solidt boltet fast, så var det forlængst været fløjet væk! Den dag glemmer man aldrig!

Efter koncerten gjaldt det så autograferne! Men det var det sædvanlige i København, alle ville have Louis Armstrongs autograf. Så der var en enorm sværm af mennesker, der havde omringet og blokeret indgangene til KB Hallen, og politi og kontrollører havde et mas med at holde folk tilbage.

Min kone så på mig »det der henne, det kan du vist godt afskrive«. Men nej, jeg ville klare det på min måde, så vi hyrede en taxa og tog til et hotel, hvor vi formodede, at de sikkert overnattede. Her blev vi udsat for chok, vi hørte ord, som

ikke var hverdag i Varde. »Vi har ikke negre boende på hotellet« (navnet udeladt) Det tog lidt tid at komme over den bemærkning, så spurgte vi forsigtigt, at når nu en kapacitet af verdensformat som f.eks. mister Armstrong kunne formenes adgang til dette hotel, hvor kunne det så tænkes muligt? - Der gik nogen tid så kom det »prøv hotel Codan«. Med en kort tak sprang vi i en ny taxa, og afsted gik det til hotel Codan, som lå på St. Annæ Plads. Det var blæsende koldt, og hotellet lå, så Østersøens vind susede lige forbi. Vi smuttede ind i baren for at få en lille ting at varme os på... der gik nogen tid, så dukkede en kortage af taxaer op med Armstrong, hele orkestret med arrangørerne i spidsen! Alle var glade, både fordi koncerten var gået så godt, og for at de var kommet vel ud af KB Hallen. Sjældent havde de mødt en så overvældende begejstring.

Autograferne var der ingen modstand mod, der var en stemning som aldrig før på hotel Codan, disse mennesker udstrålede liv og glæde!

Sangerinden i orkestret var Vélma Middelton, en pragtfuld stemme! Takket være hende fik jeg også hvad der i dag betegnes som verdens førende jazzpianist, Earl Heines.

»When the saint goes, marching in«. Den stemning, rytme og gejst som Armstrong kunne få sine dygtige musikere med i, var fantastisk, uforglemmeligt! Har man været så heldig at overvære en sådan koncert, glemmer man det aldrig.

Ganske interessant er det, når talen falder på jazzens oprindelse, det var som bekendt New Oleans i Amerika. Så kan vi musikalsk finde interessante lighedspunkter i deres fortids kultur og vore her i Varde.

F.eks. når en af deres nære forlod livet, så fulgte man båren med sørgemusik til kirkegården. Når så det ceremonielle var overstået, så vendte man om og spillende de gamle lystige jazzrytmer, drog man hjem.

Ligeså havde vi her i Varde henfølge fra kirken langsom march ned over torvet, op ad Kræmmergade, ud af Østergade. Forrest i følget et stort orkester spillende de traditionelle danske sørgetoner.

Når pastoren havde forrettet jordfæstelsen hævede man de medfølgende faner, og orkestret marcherede ud af kirkegården spillende »Dengang jeg drog afsted«.

Det har efter sigende været en stærk oplevelse for mange efterladte. Men om det var derfor eller det er fordi musikken efterhånden blev for dyr, det kan jeg ikke fortælle. Men kulturelt set, så er det et stykke bykultur, som hermed er forsvundet.

Men ak og ve, hvad er ikke forsvundet, hvis nu de bevaringstanker, som er så stærkt fremme nu var kommet mange år tidligere? Så var Varde Teater i Vestergade aldrig forsvundet, så havde man simpelthen sørget for en gennemrestaurering, så de nye generationer havde kunnet opleve, hvad det ville sige at gå i teater. Og ikke bare i en nødtørftig omdannet gymnastiksal, hvor udsynet til scenen kun er muligt fra et enkelt par rækker. Men skaden er sket, og desværre har ingen tænkt

sig at det forsømte kunne have været rettet op i forbindelse med den nye Arnbjerg Hal.

Jeg må i forbindelse med Varde Teater lige fortælle een af de mange episoder, som hændte på Varde Teater.

Liva Weel var på sin store jubilæumsturné selvfølgelig også kommet til Varde Teater. Og midt i hendes glade sangpotpourri lyder der et skarpt knald, sceneassistent Frederik Schmidt og belysningsmester Lars Sørensen kikker opefter for at se, hvad pokker det nu var. Og rædselen stod malet i deres ansigter, da de så, hvad der var ved at hænde! Oppe ved sceneloftet var en meget svær jernstang ved at løsne sig, og i den hang det store velourtæppe! Det var en umådelig stor vægt som her var på vej ned mod den intetanende Liva Weel! Men de handlede resolut. Frederik Schmidt sprang op på den store wienerstige, han var ikke så høj, men når han stod på det øverste trin, kunne han med alle kræfter i stilling, som en vægtløfter, holde stangen oppe. Imens vinkede Lars Sørensen fremad til Liva med den ene hånd, og med den anden hånd pegede han op mod katastrofen. Liva var den fineste scenekunstner, hun forstod situationen, gik flere trin frem, så hun var udenfor faren, og dette foregik elegant med spil på, så ingen i salen opdagede, at noget usædvanligt var på færde.... Imens var også Lars Sørensen kommet op på stigen, så der var to rædselsslagne svedende mænd, som masede på for at redde Livas liv og hele forestillingen!

Da tæppet var gledet for, vendte hun sig om: »Tak, mine redningsmænd.- - I skal ha' et stort kys, og så skal i ha' en bajer«! (Det blev en hel kasse).

Hun glemte aldrig episoden, når Liva Weel senere gæstede Varde skulle hun altid hilse på sine kære redningsmænd!

En særlig dag

Af Aage Lykke Madsen, Aalborg

Sommeren er for alvor kommet til Varde - pludselig oplever vi en dejlig, solbeskinnet sommerdag. På Nørrevold ligger støvet tykt og grågult, for det er ret så længe siden, at der er faldet regn - og Nørrevold er endnu ikke blevet tjæret til ære for den støt voksende bilisme - en udvikling, som bilforretningen »Knudsen og Madsen«, der netop ligger på Nørrevold, har sin andel i. Det er så sandelig mange flotte Ford T-modeller, der i årenes løb er leveret ud herfra.

I butiksdøren står Ford-forhandleren Mads Madsen - »Bil-Madsen« kaldet - og nyder den stille formiddag i samtale med bogholderen i firmaet, Alfred Filtenborg, som er i skjorteærmer - alt medens Mads selv har taget det lette, lysegule sommertøj på - og naturligvis stråhatten - højeste mode, når sommeren kommer. Som altid er Mads uhyre velklædt. Inde i butikken vimser reservedelschefen, Aage Christiansen, rundt i sin gule, flagrende kittel - småsnakkende med sig selv, som altid. Han kan omtrent alle reservedelsnumrene udenad - måske er det dem, han altid går og mumler om? En stille og behagelig mand, kendt for sin viden om Ford-reservedele.

Også gjæstgiver Jeppe C. Jensen, hvis gjæstgiveri ligger på hjørnet af Vestre landevej og Nørrevold, har bemærket sommeren - han har i dagens anledning ført sig den hvide »sejlerkasket« med blank skygge, men trods varmen omsluttes hans hals stadigvæk af den hvide flip - et »skorstensrør« kalder vi det - hans silkeslips er bundet i en stor knude og har en flot slipsnål stukket gennem sig. Fra sin post på den høje trappe kan Jeppe Jensen »observere byens trivsel« - især hele hjørnet rundt mod Vestergade, men også helt ned til gadens krumning, hvor blikkenslager Ørum har sin lille butik.

Jeppe hilser goddag til dyrlæge Berg på den anden side gaden. Berg er ved at starte sin veltjente Ford T - en åben to-personers - smukt udstyret med en bred messingkøler. Dyrlægen rykker kraftigt i det faste håndsving - manipulerer lidt med chokeren, som består af en ståltråd forneden ved køleren - og pludselig starter motoren - man kan både høre og se det - vognen ryster sig som en våd hund. Jeppe tænker ved sig selv, at både bil og Berg da vist efterhånden er for gamle til at trille

rundt på de støvede landeveje og arbejde hårdt dagen igennem - ofte natten med. Men der går da også rygter om, at Berg er ved at sælge sin praksis til en ukendt dyrlæge, som hedder Høj.

Der er stille på gjæstgiveriets store plads - slet ikke det liv, som de store markeder altid udløser - for *da* er der liv og glade dage - store flokke af kreaturer er stadet op, ude og inde, det vrimler med hestevogne fyldte med købere og sælgere - og staldkarlen Herman har travlt med at passe alle dyrene i de dage, hvor marked-det står på - næsten for travlt til at drikke de mange kaffepunche, som han tilbydes dagene igennem - men alligevel. I dag har han god tid - sidder omme i baggården og nyder dagens første øl, medens han mediterer over, hvor den næste skal komme fra.

Jeppe Jensen tilbragte sine unge år i Amerika - »dær ve' æ' river - li' dærve' æ' Rockey Mountains« - som han siger. Han kaldtes derover for »Ship«, og navnet hænger ved ham stadigvæk. »Ship« driver nu et velrenommeret gjæstgiveri - nobelt og rent - og meget søgt - ikke mindst under de store kreaturmarkeder, som Varde er berømt for. Helt igennem en hædersmand er Jeppe - flittig, venlig og altid velklædt.

Ude i gjæstgiveriets køkken styrer fru Jeppe Jensen det hele med fast hånd. Der er så rent og hyggeligt i det store køkken med det enorme konfur og de mange skinnende kobberting. Netop lige nu sidder fru Jeppe derude og drikker en kop kaffe med en af køkkenpigerne - en omfangsrig, glad og venlig pige fra landet - Boline hedder hun - fru Jeppe Jensens drenge, Jens, Hans og Carl, kalder hende » tyk' Boline«, men det er hun ligeglad med - hun er glad for de tre raske knægte.

Ved bordet sidder også »Sølle Søren« og får sin kaffe - han »opererer« for øjeblikket omkring Varde, men kan faktisk træffes snart her, snart der - altid på farten - dukker op ved alle markeder og dyrskuer o.l. festlige lejligheder over det ganske Vestjylland. Han er ventet - og han er velkommen - også hos fru Jeppe Jensen. Han har lige optrådt med en af de kendte sange - stået ude på gulvet med sin skæve ryg, beskadigede ben og hængende skuldre - iført de mange medaljer, som dingler udenpå jaketten - alt medens han skråler sin herlige kendingsmelodi med en noget rusten stemme:

»Har du ikke set mi' bette kouen,
så'n en bette mysti¹fiks person?
Trala-lalala - trala-lalala
A opdager te' mi' skræk,
te' æ bette kouen æ' væk«.

Han tilbyder at synge en af sine »russiske« sange mod endnu en kop kaffe - med brændevin, naturligvis, for ... fru Jeppe Jensen smiler og siger OK - så skråler Søren sin »Sjingadavu...« og da han er færdig siger han med megen myndighed i stem-

men: »Det æ' russisk - det æ' russisk« - og viser to store medaljer, som han for mange år siden fik af Zar Peter den Store under et besøg i Rusland ... det *må* bestemt have været mange år siden, når det er netop den Zar den gode mand mener.

Der lyder hammerslag udenfor - de kommer fra Ford-værkstedet ovre på Kærvej. Der står »Madsen og Bjerg« på gavlen - halvt udvisket, men det refererer sig til de tidligere ejere, og bygningen er forlængst overtaget af »Knudsen og Madsen«. - På græsmarken - mellem værkstedet og Vestre Landevej skuer Jeppe Jensen over på et meget gammelt hus - med mostag - forfaldent og elendigt at se på. Her bor Marie med sin mand - i et forskrækkeligt rod - fattige er de - og når folk er fattige i disse tider, er de for alvor fattige og slås for den daglige føde. Marie prøver at få manden ud af sengens pjalter - men det viser sig ikke muligt. I stedet for rokker Marie ud af døren og om bag huset for at lukke hønsene ud og fodre et par kaniner - hønsene færdes frit udenfor - og indendørs - det ser man på gulvene inde i huset. Man siger, at huset engang ver ledvogterhus ved Vesterport, men om det har tjent dette formål engang, ved vistnok ikke ret mange - kun, at det er meget gammelt og bør rives ned.

Jo - alt ånder sommerfred ved Nørrevold. Det er nu da ellers en ganske særlig dag - thi landets statsminister, Thorvald Stauning, kommer til byen og skal i aften holde en stor tale ved politistationen på torvet - en betydelig begivenhed i byens dagligliv, som nok kan give anledning til megen snak - både før og efter talen.

I den anden ende af byen er der lidt mere uroligt. Dagen før var nemlig en bil, som skulle vaskes på Shell-stationen, der tilhører »Vestjysk Automobil-Lager«, kørt i åen - det skete sidst på eftermiddagen, og den står stadigvæk dernede på alle fire hjul. Det har hidtil været umuligt at få den op - de tilkaldte »redningsmænd« har opgivet projektet. Næstyngste lærling på værkstedet - Carl Egin Lyster - var meget nær ved at komme med i åen, da bremserne svigtede og bilen fortsatte udover den stejle åbrink - han sprang ud i allersidste sekund - så det hele kunne have været meget værre. Men det er sådan set da slemt nok - bilen er en forholdsvis ny bil, tilhørende arrestforvarer Nielsen - det er en såkaldt lille Buick, en billigere udgave, som hedder »Marquette«. Den repræsenterer en betydelig værdi, og ejeren er just ikke ligefrem lykkelig for det skete. Som altid iler rygtet hurtigt - hvordan ved velsagtens ingen - men strømme af vardensere iler til åen for at se, hvordan en druknet bil ser ud - og eventuelt give et godt råd.

Bag tankanlægget ved den stejle åbred har samlet sig en større flok mænd som diskuterer sagen - de ved næsten allesammen, hvordan bilen kan tages op, og fortæller deres mening til alle og enhvert. Malermester Jens Tarp, som har sit værksted i hotel »Phønix« gård står med en bøtte maling og en pensel i hånden, iført åbentstående hvid kittel. Sådan ser man ham altid, han færdes aldrig uden maling og pensel. Hans bror, sadelmager Tarp i Vestergade, er også dukket op på åstedet. De to ansete og flittige mænd driver hver for sig en sund og god forretning,

bygget på kvalitet - *det* er noget, de forstår - men få bilen op, er kun noget, de tør give deres besyv med om - men det gør de til gengæld også ... og snakken går mellem de mange kendte ansigter, der kommer og går.

Ovre på Toldboden på den anden side af Storegade har man hejst splitflaget - det har toldforvalter Fanøe sørget for. Dette tager de vittige vardensere op, som var det til ære for bilen. »Jamen æ bil æ jo da drownet - æ flag ska' o hal« ... det er »Eske i æ Sønderkro« - kroens hyggelige, muntre og meget vittige vært - der udtaler sig sagkyndigt ... og mangen god vittighed bliver sagt ... men naturligvis har da ingen glemt, at statsministeren kommer til byen.

Så dukker den afholdte overbetjent Laugesen op - flot og mandig i sin uniform - han styrer ordenspolitiet - og motorpolitiet - med fast hånd - men med megen fornuft. Han vil lige konstatere, hvad der er sket og siger så med sit dejlige lune smil, at her er vist ingen grund til for ham at gribe ind - snakker lidt med de mange mennesker - siger farvel og går. Men da han nu er kommet noget bort fra sin politistation, benytter han lejligheden til at sige goddag inde på kontoret hos »Vestjysk Automobil-Lager« til såvel den snaksomme og hyggelige bogholder Axel Larsen - »Lasse« kaldet, som også til den i hele Vestjylland kendte bilsælger Jens Kjeldsen, og de tre brave mænd begiver sig lidt efter over til restauratør Knud Pedersens lille beskedne, men hyggelige vinstue. Det er, som om situationen fortjener en »lille sort«. Lidt efter dukker Thomas Lykke Madsen op - det er ham, som ejer automobilforretningen, og han er dybt ulykkelig over det skete, selvom ingen i firmaet har fejl. Han er en mand med benene fast i den vestjyske jord - jorden omkring Bjerremose, hvor han er født. Han bestemte sig i en meget ung alder til at knytte sin skæbne til de nyopdukkede automobiler og beskæftiger nu mere end en snes mennesker i »Vestjysk Automobil-Lager«. Han sætter sig og bestiller en omgang til bordet. Bogholder »Lasse« flytter sig lidt uroligt i sædet - han forlod jo kontoret i arbejdstiden - det er faktisk forbudt - men det er jo en ganske særlig dag i dag. Alt er tilgivet ... og snakken fortsætter - snakken om den sunkne bil og statsministerens besøg, som netop i denne ende af byen er meget vigtigt. Der fortælles nemlig, at Thorvald Stauning aldrig kommer til Varde uden at aflægge et besøg på hotel »Phønix« - så der bliver nok fuldt hus i skænkestuen på hotellet, når ministerbilen parkerer i gården.

En eller anden får overbetjent Laugesen til endnu engang at fortælle om, hvordan han i sine unge dage ved en livsfarlig indsats alene fangede den pistolbevæbnede og stærkt eftersøgte tyveknægt Schwartz på et høloft udenfor byen, hvor han havde garderet sig med sin skarpladte pistol. Ene mand kravlede Laugesen op ad en stige og anholdt Schwartz - tilsyneladende ikke bange for den skudklare pistol. Laugesen er en dygtig fortæller og beretter på en sådan måde, at man aldrig bliver træt af at høre om den sensationelle begivenhed. Mod har Laugesen ikke manglet - og tilsyneladende blev Schwartz så overrasket over den raske og uniformere-

de betjents tilsynekomst, at han gav op straks - men hvem kunne vide det på forhånd?

Da Lykke Madsen satte sig og bestilte en omgang, gjaldt den naturligvis også værten, Knud Pedersen, der er almindelig kendt for at passe godt på sin tegnebog og derfor ikke endnu havde fået sin kaffepunch. Stille og besindigt bevæger han sig hen til vindueskarmen og lægger sindigt sin skrå i den underkop, som potteplanten står i ... man kunne jo komme til at synke den sammen med punchen, og det ville være spild af gode sager.

Endnu engang er værten heldig, for døren går op, og ind træder Peter Bechsgaard, som alle de tilstedeværende ved også vil bestille en omgang. Peter Bechsgaard driver en betydelig og meget anset herreekviperingsforretning i Vestergade og er en kendt skikkelse i Vardes forretningsliv og foreningsliv - og den forventede omgang kommer omgående.

Peter Bechsgaard er en mand uden alder - velklædt, rank og spændstig går han sine mange traveture i og udenfor byen hver eneste dag - han holder sig i fin form - er altid glad og munter - velkommen overalt - han spreder glæde omkring sig. På sin eftermiddagstur omkring fyraften hænder det, at han kigger ind til folkene i en eller anden virksomhed - det sker af og til hos »Vestjysk Automobil-Lager« - han ved, at kontorfolk og andet folk godt kan lide en sludder efter fyraften over en øl eller to ... men der er jo det med uge- eller månedslønnen - det kan knibe. Derfor inviterer Bechsgaard på et par øller - hos »Knud Pedersen«, »Phønix«, »Kamp Jensen« eller evt. »æ Jernkro«. Når Bechsgaard så efter en halv times vældig hyggelig snak forlader bordet på sin videre tur - ja, så sker det af og til, at selskabet er »sat i gang« og fortsætter - måske lidt for længe - regnet efter pengepungens indhold. Den flinke Bechsgaard har derfor fået hæftet et ekstra navn på sig - nemlig »Peter Igangsætter« - for alle skal have et ekstra navn i Varde. Peter Bechsgaard ved det selv og morer sig vældigt over det ... og snakken går videre.

Så sker det pludseligt - en stor, sort bil triller ind i hotel »Phønix« gård - statsminister Thorvald Stauning er ankommet! Yngste lærling hos »Vestjysk Automobil-Lager«s værksted står ude i gården og smører en bil, der er oppe på vognløfteren - den er der nemlig ikke tag over. Man smører udenfor - sommer og vinter. Yngste lærling - ja, det er mig - ministerbilen holder lige ved siden af min arbejdsplads - chaufføren holder døren åben for statsministeren - og ud træder Stauning - iført sort frakke og bredskygget hat. Jeg river benovet huen af og står velsagtens nærmest i retstilling. Statsministeren sætter to fingre til skyggen af sin hat - «Goddag, unge mand«, siger han og jeg bliver helt varm i ørerne og hvisker »Goddag herr statsminister« - men det hører Stauning ikke - han begiver sig værdigt, men målbevidst over til hotel »Phønix« bagtrappe - stedkendt? Ja, mon ikke.

Alt medens jeg står og faktisk glor efter ministeren, ser jeg holdet ovre fra Knud Pedersen styrte over gaden mod hotellets fordør - dog minus Laugesen, der skal

hjem til sin politistation, men lover at dukke op, når hans gerning tillader det - ja, og minus Knud Pedersen - han forbliver hos sig selv. Nåh, det er jo snart frokosttid, og på »Phønix« spiser man eventyrligt godt og fornuftigt - første klasses hjemmelavede ting. Det sørger værten Jens Chr. Jensen og hans meget dygtige hustru for - han passer skænkestuen og hun tager sig af køkkenet, hvilket hun gør helt fremragende. Man skulle tro, at vores statsminister ved det!!

En livlig trafik af kendte Varde-borgere starter ind på hotellet - alle vil gerne møde statsministeren privat - snakken går på værkstedet og i gården. Tømrermester Iversen, som har sit værksted med de mange maskiner i samme gård, dukker op for at gå ind og diskutere ting og sager med Stauning. Det er ganske afgjort, at statsministeren nyder samværet med de mange brave borgere - sådan er han - det siger man i hvert fald om ham ... og det gør ikke spor, at Iversen måske sætter en bette trumf på sit sprog af og til - det er jo da svært at vænne sig af med at være naturlig ... bare fordi statsministeren er til stede.

Medens snakken går, så går også formiddagen. Pludseligt er frokostpausen overstået ... i hvert fald for de flestes vedkommende - næppe for gæsterne på »Phønix« ... og så dukker »Lause« op - vognmand L. J. Lauridsen - ham, der kører for Stålværket og for Jernbanen - en af de sidste vognmænd, som hovedsageligt benytter heste som trækkraft - et elskeligt menneske - vittig, rådsnar og meget lun - selv efter vestjyske forhold. Han spørger efter Lykke Madsen, som er sammen med Stauning, får han at vide - af bogholder »Lasse« som atter sidder på kontoret - med tankerne andre steder. »Lause« går ind på »Phønix« for at snakke med bilmanden om den druknede bil, som han har studeret og mener at kunne få op. - De to drevne handelsmænds samtale må have moret Stauning overordentligt - og efter en halv times tid kommer »Lause« atter ud i gården - han har nu en aftale om et eller andet hemmeligt beløb, han skal have, når bilen er oppe - og ellers skal han ikke have noget - »det skal jo da så ikke koste noget ... men A ska' nok få'en op«, siger »Lause« til mig, da han forlader gården, hvor jeg nu smører bil nr. 4 den dag.

Klokken godt tre om eftermiddagen har »Lause« taget opstilling på broen, udstyret med en kæmpepose med slik af alle arter. Han standser samtlige skolebørn, som nu slutter skoledagen, forsyner dem med slik, hvis de vi hjælpe med at få den dumme bil op af åen. Og naturligvis siger ingen nej - især ikke da han også lover dem en biografbillet til samme aften - eller en anden aften - den koster 35 øre ... men den får de kun, hvis bilen kommer op.

»Lause« får et tov i bilens kofanger - og sammen med et ret stort spand af heste og skolebørn lykkes det fire-fem voksne at få bilen i bevægelse ... der trækkes og trækkes - og med et snuptag står bilen pludseligt oppe på »Spangsbergs Eng« - dryppende af vand og mudder. Der råbes hurra for »Lause«, som begiver sig ind på »Phønix« for at forklare Stauning om dåden ... samt drille Lykke Madsen, som

jo nu må åbne tegnebogen - men som er glad for, at bilen er reddet op. Og »Thomas Lykke«, som han kaldes blandt venner reagerer prompte, da »Lause« sejrsstolt siger: »Nåh Thomas Lykke æ bil er oppe - nu må du ryk' i æ kal'skind«. Nogle sedler skifter ejer, og »Lause« kan fortælle sin historie.

Alt medens formiddagen iler af sted ved Sønderbro, er dagliglivet i byen samtidigt vågnet op - forretningerne åbnet, og trafikken er i gang i de smalle gader. I Torvegade sidder borgmester Niels Jensen i sit advokatkontor og drøfter byens anliggender med nogle medarbejdere - sandsynligvis nævnes Staunings navn nogle gange. I samme gade starter den morsomme og kendte nimrod og gourmet, doktor Knudsen, sin lille bitte Opel »P4« og drager afsted på sine første sygebesøg.

Mere end garderhøj og rank i ryggen marcherer skoleinspektør Dalsgaard-Hansen over torvet med lange afmålte skridt - som en soldat - 1-2 1-2 ... hans spadserestok ringler i takt med hans fodslag, så man kan altid høre, når han kommer. Lidt efter ham kommer den afholdte, venlige og hyggelige naturhistorielærer Ludvig Hoffman sammen med matematiklæreren Hans Buck. De to er absolut blandt de mest populære lærere på skolen, og Hans Buck er kendt som en fremragende billardspiller - men ikke for det - skolen har næsten udelukkende vellidte lærere, ingen forhadte, men en smule forskel er der jo da.

Her kommer en cyklist på en meget høj cykle - det er lærer Malling, også en af de populære. Han er en fantastisk dygtig oplæser - læser vestjyske historier på originalsproget, som han tilfulde behersker. Intet under, at mange foreninger har bud efter ham som underholder. Når man i hans klasse ved enkelte bestemte lejligheder får ham til at læse op - f.eks. »Piv' mæ' lang rør« - eller en af de andre foretrukne, hvor han på hug og med håret ned i panden hopper rundt på vore pulte - klør sig på brystet - og leger abekat ... ja, så er eleverne simpelthen ved at gå til at grin. Lærer Malling er dansklærer og elsker det danske sprog, som han gør sit til at holde i hævd, bl.a. ved strengt at forlange af sine elever, at sproget udtales korrekt.

Bankdirektørerne Brandt og Lange i Varde Bank har indtaget deres faste pladser ved skrivebordet under det store hjørnevindue, hvorfra trafikken på Torvet og i Vestergade kan overskues - men vigtigt er det, at også hele banklokalet er nemt at overse herfra. Der er næsten udelukkende mandligt personale - alle klædt i mørkt tøj, hvilket direktionen mener må være det rigtige for en bankmand. Man står op ved skrivepulte - der er ikke megen tid til at sidde ned. De unge mennesker, som får ansættelse i denne bank, er heldige - de får en meget solid og omfattende uddannelse under ledelse af de to direktører, som gennem banken har betydet meget for Vardes og oplandets udvikling og trivsel.

De to direktører bemærker en ældre mælkebil med lukket varekasse, hvorfra messinghanerne på mælkejungerne stikker ud - bilen parkerer på Torvet, og mælkehandler Østergaard stiger ud af den. Østergaard er en kraftig, stor mand - altid

munter og glad - han har også depotet for »Ceres« øl ... en pudsig blanding af mælk og øl. Byens altid vågne vittige ho'der har ganske naturligt døbt ham »Ølhandler Mælkegaard« ... det lune vid fornægter sig ikke - i hvert fald ikke i Varde. Naturligvis ved Østergaard det og morer sig over navnet ... »det er jo reklame, så man kan høre straks, hvad jeg sælger«, siger han. I løbet af forholdsvis kort tid har han oparbejdet en betydelig forretning - flittig som har er. Han stiler nu mod Centralhotellets høje trappe, hvor »Søren o æ Torv«, som ikke behøver at præsenteres nærmere, står og venter på ham. De har sikkert en eller anden handel, der skal drøftes. Østergaard kan også handle med heste, kreaturer, huse, grunde osv. Han er meget om sig - altid.

Pastor Edv. Eller går forbi skolen og ind i kirken - han er klædt i mørkt tøj og bærer den bredskyggede sorte hat, som klæder hans ansigt så godt - hans altid venlige, rare ansigt, som har så let til smil. Pastoren er fuld af ægte lune og ynder at fortælle små historier med en virkelig morsom pointe - alt medens det glimter af humor i hans gode øjne. Det er noget, hans vordende konfirmander har nydt godt af gennem årene - de næsten forguder ham - allesammen.

Oppe ved Nørrevold lyder hornmusik - det er egentlig så hyggeligt at lytte til. Det er såmænd Hans Viggo Sloth, købmand H. P. Sloths søn, der står i køkkenet mod Nørrevold og øver sig. Vinduerne er åbne - det er jo sådan en varm dag - og alle nyder godt af hans spil. Hans Viggo spiller 2. cornet i FDF og er en meget ivrig FDF'er, som deltager i samtlige møder og udflugter - ikke mindst i den hele året igennem stærkt imødesete sommerlejr i »Vardeborg« ved Vejrs. Hans Viggo har ord for at være dygtig til at spille horn.

Jeppe Jensen står stadigvæk i solen på den høje trappe - han er en sand børneven - kan vældig godt lide Hans Viggo og har intet imod hornmusikken, som toner ud fra køkkenvinduet derovre. Han synes faktisk, at Hans Viggos spil bliver bedre og bedre ... men han smiler lidt ved tanken om, at hans egen søn Hans måske kunne finde på at øve sig på *sit* musikinstrument. Hans slår stortromme i FDF.

Udenfor Ford-forretningen står Mads Madsen og sludrer med et par kunder, som får fyldt benzin på ved forretningens Shell-tank, anbragt mellem to træer lige ved fortovskanten. Alfred Filtenborg er forlængst i gang med sine bøger inde på kontoret.

Der lyder motorlarm, iblandet lyden af raslende flasker. Det er ølhandler Peter Schmidt på Vestbanegårdsvej, der skal afsted for at levere Carlsberg øl og sodavand til sine mange kunder. Den gamle lastvogn - en Ford »T« - stønner lidt. Læsset er tungt for sådan en gammel bil - men bilen er i orden fint vedligeholdt og malet. Da Peter Schmidt runder hjørnet ved Vestbanegårdsvej og Nørrevold, gør han tegn til Mads Madsen, som nikker og råber: »Må'rn Schmeter-Pit«, idet hans ansigt fortrækker sig i et stille smil. Vardelunet har igen stukket ho'det frem - og ølhandleren griner, medens han svinger ind foran Jeppe Jensen, som skal have sit

øllager bygget lidt op. Samtidig dukker et ejendommeligt køretøj op - det *er* altså en bil - »Wanderer« - topersoners - åben model - gearstang og håndbremsestang udenfor med smukt polerede messinghåndtag. Bilens ejer Peter Charles - værten på »Postgaarden« i Vestergade - sidder ved rattet. Det ejendommelige ved bilen er, at fører og passager sidder i forlængelse af hinanden - altså passagereren bagved føreren - det ser pudsigt ud, og mange drøje bemærkninger er sagt om bilen, men Peter Charles hævder, at det da er knebel - så behøver man ikke snakke, medens man kører - og bilen fylder ikke ret meget i gaderne - det kan der jo da være noget om. De fire vardeborgere går ind i gjæstgiveriet for at drikke en kop kaffe - en øl - punch - eller hvad de nu synes ... og traktementet spiller man hjerterfri om.

Midt i kortspillet kommer Ferdinand Krüger kørende - han stiller sin alderstegne bil, da han ser de to andre stå der, men han vil ikke spille kort - bare spørge nyt - om den druknede bil ved Sønderport og om Staunings besøg i aften. Krüger har opholdt sig mange år i Amerika og prøvet lidt af hvert - det har hans noget faldefærdige bil vist også - bl.a. er selvstarteren forlængst holdt op med at virke - men køre kan bilen. Krüger selv er derimod altid velsoigneret og velpresset i sit skræddersyede tøj og grå filthat med opkrammet skygge. Han er forsikringsmand og tegner mange forsikringer - er altid beskeden, venlig, rolig og afbalanceret. Egentlig kan man ikke forstå, hvordan han bærer sig ad med at få de mange policer i stand i den hidsige forsikringsverden, hvor der jo skal løbes hurtigt, hvis man vil følge med. Men måske er hans hemmelighed netop hans stille væsen parret med hans ubestikkelige hæderlighed. Krüger er højt anset overalt i byen og viden om.

Efter en halv times snak og kortspil - godt og vel - skilles de fem mænd - de må videre i dagens dont - *den* skal passes, først og fremmest - men i aften skal alle på Torvet for at høre statsministeren. Krüger kører mod Sønderbro og den druknede bil - Mads Madsen skal hen og sælge Ford-biler ... der dufter dejligt af bagværk fra Ingeborg Sørensens lille bageri ved siden af bilforretningen - det er et rigtigt gammeldags hjemmebageri. Ingeborg Sørensen klarer selv bagningen med en ung hjælperske - og i butikken er hun at finde dagen igennem ... også lørdag.

Rundt om hjørnet Torvet/Torvegade, hvor Bondesen har sin herreekviperingsforretning, iler lærer Søbye - iført den ankellange grå frakke, som man aldrig ser ham foruden i fri luft, og det hverken sommer eller vinter. Mange påstår, at han gemmer sit spanskrør i en lomme indenfor frakken - der er da også plads nok - men man siger jo så meget. Lærer Søbye har travlt - skal til et vigtigt møde på hotel »Dania« i Storegade i det lange frikvarter. Men han har dog tid til at vinke til rullemand Both fra Spigerborgade, som flintrer afsted med et læs rulletøj på sin trækvogn. Han har vældig fart på - det har han altid - flittig er han. Jo, byen er startet op - travlhed overalt - selv »Gust« og hans flok af kammerater har taget deres normale opstilling udenfor »Flensburg-Lager« på hjørnet af Kræmmergade/Storegade - deres faste plads og byens absolut bedste observationspost.

I Vestergade er grosserer Kristian Stampe ved at sende sine Shell-lastbiler afsted - dels for at afhente benzin ved tappestationen på banegården - dels for at levere benzin til pumperne rundt omkring. Udover benzin- og oliedepot driver Stampe også »Jens Knudsens Cyklelager«, som leverer cykler engros til cyklehandlerne - det er »Kooh-i-Nor«-cykler - verdens bedste, siger Stampe. En af lastbilerne - en Ford - har lidt besvær med motoren og Stampe lader chaufføreren køre den op til »Knudsen & Madsen«s værksted, hvor værkfører Ejner Sloth kyndigt ordner den - bare med en skruetrækker. Ejner Sloth er en uhyre stærk mand - han kan flytte en Ford-bil bare ved at tage fat i chassisrammen bagi først og løfte bagenden - flytte den sidelæns - og så bagefter flytte forenden på samme måde. Uha for at få en »lærlinge-øretæve« af en hånd med så mange kræfter bag - men det sker da heller ikke. Sloth er en venlig og forstående værkfører, som kører værkstedet mønsterværdigt.

Det lakker mod fyraften, og ved Sønderport er jeg ved at være klar til at gå hjem. Ministerbilen står stadigvæk på samme plet i gården - chaufføren har været her nogle gange for at kigge, men er gået igen ... hvad mon de dog laver derinde på »Phønix« - trafikken dertil og fra har været formidabel hele eftermiddagen - nu er der kun to timer, til Stauning skal tale på Torvet. Sidder han mon og gennemgår, hvad han skal sige i aften? Næppe! Men hvad så? Ja, man kan jo da gætte.

Med nogenlunde rene hænder, men godt forsynet med petroleum og olie i ansigtet stryger jeg ud af gården på min vej hjem til en ordentlig rengøring. Lige udenfor hotel »Phønix« kommer Lorenz Thuen i samme retning som jeg - han moser af sted på sin sammenflikkede, faldefærdige trehjulede cykle. Snavset og ynkelig ser han ud, og jeg føler et øjebliks medlidenhed med den gamle mand, men ved nærmere eftertanke slår det mig, at medlidenhed - næh *det* havde han aldrig med os, når vi drenge for få år siden kom til ham for at redde en biografbillet - f.eks. når Tom Mix eller William S. Hart gik i Bio eller Kino - ved at sælge gammelt jern til ham. Han sagde altid til os - og ligegyldigt, hvad vi kom med - »Det æ et vægti' - det æ et vægti« - han sagde det altid to gange - men adskillige biografbilletter har man dog reddet sig dengang. Nogle påstår, at Lorenz Thuen er meget velstående, skønt han lever fattigt og mellem store bunker af jern-skrot. Han cykler så langsomt, at jeg har overhalet ham, inden jeg ved bager og konditor Zeeberg drejer ind gennem »Arnbjerg«, hvor plakaterne med Stauning og slagordene »Stauning eller kaos« stirrer mig imøde - overalt hvor plakater kan klistres op. Fantastisk som det slogan er slået igennem.

Inde fra Zeebergs konditori spiller det elektriske klaver, så der er nok et meget ungt selskab, der fylder sig med kager og flødeskum, alt medens de putter 10 ører i det flittige klaver. Jeg kan høre det hamre melodierne et stykke hen ad stien, hvor de første træer dukker op. Ved »Arnbjerg-Kilden« møder jeg »Arnbjergmanden«, Kastoft Madsen, der hilser mig med et venligt smil i sit brede ansigt, da jeg høfligt

løfter kasketten for ham. Jeg tænker på, om han husker, hvor sure vi drenge var på ham for få år siden, når han ødelagde vore kælkebakker - »Wallenstein«, »æ Voldsti« og »æ Hestebak«, ved at hælde sand eller grus på dem. Det har nok næppe moret ham særligt - men det var nu engang hans job og det, han fik sin løn for - det *skulle* gøres. Faktisk tror jeg, at han ofte gjorde en del for at skåne os mest muligt, for jeg kan - trods alt - ikke mindes een eneste vinter, hvor man ikke kunne køre slæde i »Arnbjerg« ... undskyld os dengang, »Arnbjergmand«, tænker jeg.

Fart på - hjem og blive gjort ren - spise - og så afsted til Torvet ... det er en stor aften ... en, man har set frem til ... og nu synes jeg næsten, at jeg »kender« Stauning. Jeg har da allenfals hilst på ham. Jo nærmere jeg kommer Torvet, desto nærmere bliver mit bekendtskab med statsministeren. Fantasi mangler man i hvert fald ikke ... der er noget at fortælle kammeraterne ved passende lejligheder.

Så står jeg da endelig på Torvet udenfor hotel »Varde« sammen med nogle kammerater fra værkstedet. Statsministeren bestiger værdigt og højtideligt den talerstol, som er rejst oppe ved politistationen ... rømmer sig lidt - og så begynder han at tale.

Hvad Stauning siger, går slet ikke ind hos mig - det er hans dybe, veltonende stemme, der gør et voldsomt indtryk på os unge. Ingen af os er politisk interesserede - vi har overhovedet ingen forstand på politik ... nåh, men hvem har egentlig det?? Sådan ser vi vistnok på det - de fleste af os, tror jeg. Det imponerer os, at Stauning er kommet fra småkårshjem og har arbejdet sig op til nu at være landets førstemand ... og så kan jeg naturligvis ikke glemme hans »Goddag unge mand«, som jeg efterhånden lægger en dybere betydning i ... ak ja - man er jo ikke for klog.

Alle lytter - Torvet er stuvende fyldt med gode Vardeborgere - og dyb stilhed råder blandt publikum - man lytter interesseret til den overbevisende stemme fra talerstolen. Stauning taler velsagtens ud fra sit partis slogan »Stauning eller kaos« - men det forstår jeg faktisk ikke noget af - det er stemmen, der betager en - ja, næsten lammer en. Man lægger mærke til, at statsministeren taler uden manuskript, skønt talen er lang og sikkert indholdsrig - det er virkeligt imponerende.

Man føler, at denne indtrængende, stærke stemme - Staunings imponerende fremtoning og den ligefrem utrolige udstråling, han er i besiddelse af - vil kunne overbevise en om næsten alt muligt. Man er grebet - og føler alligevel en slags rislen ned ad rygraden - det er jo farligt at lade sig overbevise om noget, man ikke forstår, bare fordi det fremføres på en overbevisende måde. Jeg tænker på det - men først rigtigt for alvor bagefter - måske min fars indflydelse? Ærligt talt, jeg ved det ikke.

Vardes altid tilstedeværende vittige ho'der beretter i dagene derefter, at når statsministeren talte uden manuskript, skyldes det, at han simpelthen havde glemt det - plus mappe og andet - på hotel »Phønix«, efter den eftermiddagslange frokost ... men der siges jo så meget. Måske er påstanden rigtig - hvem ved - det *var* en

lang frokost. Men det forandrer ikke den kendsgerning, at Stauning selv og hans tale gjorde et stort indtryk på alle, der så og hørte ham - for det hører man meget om i dagene efter. Kort efter talen er ministerbilen borte fra hotel »Phønix« gård - statsministeren er på vej til næste by i denne runde. Man må konstatere, at Varde har haft besøg af en stor personlighed ... hvad man end mener rent politisk. Selv min far indrømmer det, skønt hans meninger absolut ikke stemmer overens med statsministerens ... det være sig langt fra!

Heller ikke jeg har lyst til at gå direkte hjem - er nysgerrig efter at høre lidt om, hvad kammerater og bekendte mener om det hele - jeg roder i lommen og finder en blank een-krone - den rækker til to øller à 45 øre plus 10% drikkepenge - godt og vel. Det udgør 25% af min ugeløn på 4 kroner - men måske også lige akkurat det beløb, jeg kan få serveret for. Landets vise fædre har jo lavet en - efter min mening aldeles tåbelig - lov, der siger, at man ikke må servere øl for unge mennesker under 18 år. Elendigt pjat!! - jeg er da voksen - passer mit arbejde hver dag - får min løn for det - snart fylder jeg 17 - om kun 10 måneder. Politikere og andre voksne kan da også finde på de mærkværdigste ting ... men i aften passer een-kronen fint - på begge punkter. Jeg må se snart igen at få noget overarbejde - så får jeg nemlig 80 øre i timen, og det er en virkelig god betaling. Man kan hurtigt fordoble sin ugeløn på den måde - det har jeg ofte gjort.

Hurtigt finder jeg ud af, at »Phønix« må være det rigtige sted for oplysninger ... og her ved jeg, at min krone får lov at benyttes til det ønskede indkøb ... men så heller ikke flere øller - man er jo da en lovlydig borger, mener værten - han passer altid godt på os unge ... men der skal da være en kant. Altså begiver jeg mig ad Torvegade-Brogade mod hotellet.

Da jeg er ud for skindhandler Sillesens ejendom i Brogade, ruller en stor motorcykle op på siden af mig - det er en »Indian« ... simpelthen et pragteksemplar af et køretøj - og føreren er min kammerat fra mangen herlig fisketur - malermester Spaanheden. Han har rygsæk på, og fiskestængerne sidder i en rem over brystkassen. Op af rygsækken stikker en stor laksehale ... så ved man, hvor denne livskunstner og naturelsker har været henne, medens vi andre stod på Torvet og lyttede til Stauning. Spaanheden fortæller om sin fisketur - laksen i rygsækken vurderer han til at veje ca. 8 pund, så den er der penge i. Men han siger, at der går en virkelig stor laks derude i et bestemt sving - *hvor* er naturligvis en hemmelighed - en drilagtig laks, som han har jagtet et par dage, men ikke har kunnet få til at bide - kun slå efter agnet. Det var egentligt den, han var kørt ud efter. Heller ikke i dag ville den rigtigt frem - gik lige i vandet, kunne han se ...»Men i morgen ved daggry, så snupper jeg den« siger han alt medens hele ansigtet smiler, og øjnene stråler af livsglæde ... og ærligt talt, det skulle ikke undre mig, om den ligger i hans rygsæk, når almindelig arbejdstid begynder.

En venligere, gladere og mere velafbalanceret mand end Spaanheden findes sim-

pelthen ikke. Altid tilfreds med tilværelsen ... man hører ham aldrig beklage sig over noget som helst. Han er kendt som lystfisker over det ganske land som en af Varde ås dygtigste laksefiskere - en af de få, som kender åen ud og ind - og som for alvor fanger laks i vores kære å, der er så vidunderlig at færdes ved med en fiskestang i hånden. Spaanheden har været mig en god læremester i lystfiskeriets kunst - og også i forståelse af den vidunderlige natur, vi er omgivet af her i Varde.

Lige da han skal til at starte sin Indian op og har foden på kickstarteren, lyder der et mægtigt brag - som en eksplosion - en af format. Forskrækket kigger vi på hinanden - Spaanheden siger stille og roligt: »Det må være nede omkring »Phønix« - nu har de nok sprængt ministerbilen i luften« ... men han smiler med både mund og øjne samtidigt - enhver ved jo da, at den slags ikke sker i Danmark - og da slet ikke i Varde. ALDRIG!

Vi er begge lige nysgerrige - jeg skynder mig op på »pigekammeret« bag Spaanheden - og vi farer afsted med et motorbrøl uden lige. Det er nede på Shell-stationen - den, der tilhører »Vestjysk Automobil-Lager« - der er noget galt - det er nemt at se, at det var netop der, braget kom fra. Røg står ud fra tankanlægget, og da vi når frem, viser det sig, at det store udstillingsvindue er sprængt i stumper og stykker - inde i butik og vaskehal er alt afsvedet og sort - det ser ikke godt ud.

Igen den druknede bil - en ny hovedrolle til den! Bilen blev om eftermiddagen bragt ind på tankanlæggets vaskehal for at tørre lidt til næste dag, og for at gøre det hele så godt har de to, som passer tankanlægget, tændt op i koksfyret i vaskehallen - ligesom de har taget hynder m.v. ud af bilen. Så bliver de enige om at drikke en kop kaffe inde i det lille kontor ved siden af butikken. Den ene går ind for at lave kaffen - den anden får den gevaldige ide at tømme bilens benzintank, som jo er fuld af vand. Han åbner tankens bundhane og går ind til kaffen - heldigvis når han ind i kontoret, inden braget lyder. Naturligvis var der også benzin og benzindampe i tanken - ja, og det i forbindelse med et tændt koksfyr med lugen åben ... det *skal* jo give knald! Tankanlægget ser forfærdeligt ud - bilen er naturligvis heller ikke for køn - men det kunne have været meget værre, for heldigvis klarlægges det, at ingen er kommet til skade - slet ingen - og trods alt ånder man lettet op.

Så strømmer mange mennesker atter til, og da det først er helt klart, at ingen mennesker er kommet til skade, mangler det naturligvis ikke på vittige bemærkninger - som f.eks. at firmaet har behandlet denne »Marquette« som en heks - først forsøger man at drukne den - uden held - og derefter prøver man at brænde den. En anden siger, at det da var godt, at man på Toldboden ikke satte splitflaget på halvt - for bilen er da stadigvæk i live! I dagene derefter følger mange andre lune bemærkninger - Varde-lunet kan man ikke holde nede.

Det bliver ikke morsomt for tankpasserne at stå til regnskab for dette uheld overfor »Thomas Lykke« - men modigt styrter den ene af dem straks hjem privat til

ham for at berette om, hvor tankeløse de havde været ... skønt de ville gøre det så godt altsammen. »Thomas Lykke« bliver naturligvis vred - men dæmpes noget, da han erfarer, at intet menneske kom noget til ... han indser, at det er to unge tankpassere - at det er menneskeligt at fejle ... og forøvrigt - hvad hjælper det at blive vred og skælde ud på to »knuste« unge mænd. Sandsynligvis får de to ikke sovet ret meget den nat ... men klokken bliver mange og byen falder til ro ovenpå den begivenhedsrige dag ... for næste dag skal der atter arbejdes

Den særlige dag er forbi - i morgen er det atter »til daglig«.

Ja - vist skal der arbejdes næste dag, og da strømmen af de mange nysgerrige, som vil se den »druknede/brændte« Marquette holder op, så *er* det atter en almindelig dag - det mærker man hurtigt. Men i dagevis er der meget at tale om i vores kære by ... og snakken går.

Ulykkesbilen er på værkstedet - den skal repareres helt fra bunden, og næstyngste lærling Carl Egin Lyster - han som nær var kørt med bilen på turen i åen - og jeg får den opgave at skille den ad, rense delene i petroleum og sortere dem i nogle kasser, så svendene har nemt ved at gå i gang med den egentlige reparation, som må blive enestående omfattende. Bilen bliver skilt ad i stumper og stykker - helt »klædt af«, som man siger i fagsproget, så chassisrammen er afmonteret for alt. Man skulle mene, at det bliver alt for dyrt, men en svendetime sælges til kunderne for kr. 2,50 og lærlingetimerne fra 0-1 krone. Yderligere er der fart over feltet - der arbejdes meget hurtigt og effektivt. F.eks. forlanger den strenge, men retfærdige og overordentligt dygtige værkfører, Anton Christensen, at »al gang foregår i løb« - ve ham, som går almindeligt - ofte lyder råbet fra værkførerens pult nede for enden: »Se så for he.... at få gang i de flade konvolutter« - det gælder også svendene - de må også løbetrave - og vi lærlinge simpelthen sprinter afsted - fra morgen til aften!

Vi to, som skal skille bilen ad, får lært en bunke mekanik og er mere end glade for den opgave, der er stillet os. Man kan aldrig lære for meget - heller ikke om ansvar, og det har vi to for, at alt sorteres rigtigt, og især at intet bliver borte under arbejdet. Hvor er det dejligt at få et stykke arbejde, man føler betyder noget. Værkfører Anton Christensen er overalt respekteret for sin dygtighed - blandt såvel kunder som personalet i firmaet. At han kører værkstedspersonelat lidt hårdt, er jo kun en fordel for kunderne - men trods denne strenghed og den umådelige respekt, nærer samtlige svende dyb ærbødighed overfor den viden om automobilmekanik, som Anton Christensen afslører gang på gang. Der er skam også en del eksempler på, at værkføreren er mere forstående og venlig, end han udviser i det daglige. Vigtigt er det, at alle på værkstedet er villige til at lære af det eksempel på flid, dygtighed og vågenhed, som Christensen viser. Han er en god læremester at arbejde under.

Dagene går - nu kan jeg glæde mig til det bal i klubben »Enigheden«, jeg er så

heldig at være inviteret med til. »Klubben« som man nøjes med at kalde den, er Vardes fornemme klub ... mange andre provinsbyer har deres klub »Enigheden« - jo, Varde følger godt med ... også på dette punkt. »Klubben« har egne lokaler på hotel »Damkier« med indgang fra Nørregade, og her serverer den elegante overtjener Niels Ejlerskov - stilfærdigt, værdigt og dygtigt. Ejleskov er uddannet i landskendte hoteller og restauranter, og »Klubben«s medlemmer kan ikke klage over betjeningen - hvad da heller ingen gør. Medlemmerne har installeret billard i et af lokalerne - en billard, som flittigt benyttes - sidst på dagen - måske især søndag eftermiddag - efter eftermiddagskaffen.

Handelsstandsforeningen i Varde holder også sine møder - og de spisninger som altid hører med - på hotel »Damkier« - og naturligvis serverer overtjener Ejlerskov altid personligt for byens handelsstand. For tiden er boghandler Kastoft, hvis forretning ligger i Vestergade, formand for Varde Handelsstandsforening - og der arbejdes energisk for at udvide handelen med oplandet - gøre Varde kendt. Heri har man en god støtte i Varde Turistforening, hvis formand er Hygebjerg-Hansen - forretningen i Kræmmergade er velkendt og drives dygtigt. Turistforeningen har lanceret et slogan, som er blevet kendt viden om - det er for alvor slået an - nemlig: »Tag til eventyrets land over Varde«. Bravo for ham, der skabte det - hvem han så er! Måske har der været flere om det?

Mine tanker går tilbage til »Klubben« og ballet, jeg skal med til. »Klubben« ejer Lundpavillonen, som benyttes alt for lidt, men nu har bestyrelsen bestemt, at i år skal der afholdes et sommerbal derude - og netop det bal glæder jeg mig sådan til. Mit problem er, hvordan jeg mon får mine petroleums- og oliegennemtrukne hænder gjort så rene, at de ikke smitter af på de unge pigers lyse kjoler under dansen - det gør de altid, når de bliver varme ... altså hænderne. Nåh, det går nok, tænker jeg - skønt jeg af bitter erfaring ved, at det er umuligt ... men jeg glæder mig altså sådan til at være med og er lykkelig for den fine invitation.

Og så er der ikke mere end tre uger til min sommerferie ... tænk, 8 hele dage - helt uden forpligtelser - ingen duft af petroleum - ingen råbende værkfører eller kaldende svende - ud i sommerhus - ved Vejers Strand. Naturligvis bliver vejret godt - det er da klart!

Ærlig talt, der er meget at glæde sig over - og til - når man er ung og bor i Varde.

Barndommens besættelse

Af Bodil Gundersen, Orrehøjgård Rideskole, Sjælborg

I en skuffe med skrammel og rod fandt jeg en gammel pung med breve samt et legitimationskort fra krigens tid.

Skoleelev Bodil Clausen, Storegade 24, Varde, sikkerhedsområde i Jylland, udstedt den 21.7.1943.

Det fik naturligvis tankerne til at gå tilbage til krigens tid og besættelsestiden i Varde.

Som tiden iler afsted, og man bliver ældre, går tankerne mere og mere tilbage, og minderne træder så tydeligt frem.

Besættelsesårene var sandelig fyldt med både spænding, angst og uro!

Den 9. april huskes, som var det i går.

Tidligt om morgenen drønede de tyske flyvere henover byen, og far, boghandler Ebbe Clausen, sprang ud af sengen og styrtede til vinduet i soveværelset. Jeg ser ham for mig stående på tæer og bar numse og stirrende efter maskinerne med det sort-hvide kors, og ordene til mor »Risse, Risse, tyskerne må have besat landet«.

Selvfølgelig blev jeg bange og forskrækket, men 12 år gammel og med en livlig fantasi, kan jeg endnu mærke det spændende sus det gav i maven.

Opskræmte stemmer hørtes rundt omkring - (og far og mor, der til daglig sov længe, kom nu hurtigt i tøjet og var med det samme i fuld vigør).

Den unge pige, Margrethe, som var ansat hos Jeppe Jessen, redaktør af »Sydvestjylland«, løb op og ned i gården og jamrede frygteligt over den ulykke, der havde ramt os og hele landet.

Få dage efter var hun dog faldet så meget til ro, at hun betingelsesløst hengav sig til værnemagten og fik øgenavnet »Barken Margrethe«!

Selv om alt var usikkert, blev jeg dog sendt i skole, og vi fik ved middagstid at vide, at nu kørte de tyske tropper gennem hovedgaden. Da det ringede ud, var en hel del forældre mødt op for at hente deres børn. Mor var der også. Vi boede i Storegade, og det var her tyskerne kørte med lastbiler og motorcykler - kolonne efter kolonne kom de op af gaden og rundt i Østergade-svinget. På hjørnet stod militærpolitiet og dirigerede færdselen, afsted gik det, trætte soldater sad og sov i sidevognede på motorcyklerne. Der blev dog gjort et ophold i strømmen, da vi skolebørn var samlede og skulle over gaden.

Mor var på det tidspunkt i gang med hovedrengøringen, det var i sig selv en tid med frygtelige afsavn. Vi havde rengøringskone, fru Mathiesen, der sammen med vore unge pige skrubbede og skurede. Jeg mindes altid den slags med gru. Gardiner var nede, billeder og tæpper fik en tur, og man var forvist til køkkenet og små værelser. Gulvene var nyferniserede og fugtige, så vi måtte balancere rundt på smørebrædter og andet skånsomt materiale.
Min mors kommentar til far, da han talte om eventuel tysk indkvartering (Vi vidste jo ikke, hvad de kunne finde på), »Det siger jeg dig Ebbe, jeg vil ikke se de tyske støvler på mine blanke gulve«!

Hele eftermiddagen sad jeg på knæ i gavlvinduet og så på den stadige strøm af tysk militær, der kørte på af hovedgaden.

De første dage efter besættelsen var temmelig forvirrede, særlig for sådan et barn som mig, - selvfølgelig mærkede jeg nok mine forældres indstilling, men på den anden side var det spændende at høre det fremmede sprog og se de flotte uniformer...

Da der efter en uges forløb ankom en hel styrke fra rytteriet med flotte heste, blanke og velpudsede, og med sadeltøj, der skinnede, blev jeg i min barnlige naivitet begejstret. Jeg, der elskede heste, og som aldrig før havde set en velplejet ridehest, drog gladeligt med min veninde op til Højskolehjemmets rejsestald, hvor hestene var indkvarteret. Begejstret betragtede jeg de flotte dyr og så dem blive fodret, alt imens spillede Mette højt på et gammelt, forstemt klaver i salen inde hos soldaterne »Du spørger min dreng, hvad jeg vil med den visne viol --«

Jeg kan huske, at jeg havde på fornemmelsen, at jeg foretog mig noget forkert, men hestene fristede mig alt for meget. Pludselig så jeg min far dukke frem vred og stram greb han mig i nakken og skældte og smældte, samtidig med at han skubbede mig foran sig.

Søde, blide far - aldrig havde jeg set ham sådan, og jeg var dybt chokeret! Far havde aldrig før skældt mig sådan ud, og da vi kom hjem, fik jeg en alvorlig forklaring om, hvordan jeg havde at forholde mig til den tyske værnemagt. Det blev første og sidste gang, jeg nærmede mig tyske soldater.

Tyskerne beslaglagde en hel del bygninger i Varde, Missionshotellet, det gamle sygehus, Højskolehjemmet, hotel Phønix og mange flere.

Efterhånden som dagene gik, vænnede man sig til tanken om invasionen. Det blev dagligdags at se soldaterne i gaderne og se dem marchere i geledder højt syngende »Wir fahren gegen Engeland«.

De tyllede i sig af dansk fløde, smør og mælk, de smovsede i bagerens flødeskumskager og wienerbrødsstænger.

Vi havde indtryk af, at de følte, de var kommet til landet som vore befriere, og de forstod ikke den begyndende kulde fra de mange danskeres side. Far fulgte livligt med i den engelske presse, men da vores radio var temmelig dårlig, og der des-

uden var støjsender på, sad far på gulvet på et vattæppe og med øret tæt op ad apparatet. Dette arrangement mente vores spaniel var til glæde for ham, hvorfor han altid indtog førstepladsen før far.

Mørkelægningsgardinerne var rullet for overalt, underlige sluser af stof eller andet forhæng blev sat op i forretningerne, - ind og ud famlede man sig i mærkværdige labyrinter iført hvide armbind. Ingen gadebelysning, sandsække for kældervinduerne, beskyttelsesrum i vaskekældrene o.l.

Det hele sneg sig langsomt ind på os, der kom rationering, mor hamstrede kaffebønner, der blev lagt på mælkeflasker med paraffin, håndsæbe i trækasser, sukker og mel i blikdåser, men ak og ve, det forslog ingen steder! Nu kom der rationeringsmærker, først på nogle varer - som tiden gik på flere og flere - kaffe, smør, petroleum, koks og meget andet.

Forretningernes lagre tømtes, hylderne blev tomme, og man skulle helst have forbindelserne i orden for at kunne købe noget. Eller endnu bedre, hvis man havde noget man kunne bytte med.

Celluldsstof, der kradsede, sko af rødspætteskind, klip-klap-sandaler, og mufferne blev moderne igen. Jeg fik to fine kjoler af vore lyse sommergardiner og lange bukser af portieren, træskoene fik jernbeslag, så de kunne holde noget længere.

Vinteren i 1941-42 mindes jeg med kuldegys! Vi havde en aldeles herlig lejlighed over forretningen med udsyn til alle kanter, dog egnede den sig bedst til sommerbeboelse, da den var blottet for alt, hvad der hed isolering. Lige under taget med skrå vægge og utætte vinduer, kakkelovne og koldt vand. Vinteren satte ind med brask og bram, så vi havde overhovedet hverken vand eller afløb ved de første kuldegrader. Toilettet var frosset, trods det, far havde sat stearinlys under cisternen! Vi skulle ned fra 2. sal, når vi manglede vand eller skulle på WC, tørv og briketter skulle bæres op, askeskuffen og spildevand bæres ned. Der var en valfart op og ned ad trapperne!

Ved sengetid var det lifligt at blive pakket ind i tæpper, der var varmet på kakkelovnen, for derefter at blive puttet ned til varmedunken i benenden (ingen børn i dag kender til denne nydelse). Og hvad gjorde det så, at der var rimfrost på dynen om morgenen, når man kunne blive vasket ved vandfad inde i stuen! Ja, det var en spændende tid, man behøvede ikke skræk-TVs gysere for at sætte fantasien i sving.

Frihedskampen var begyndt, og selv om jeg kun var barn fornemmede jeg alligevel alt det mystiske der skete omkring mig. Min storebror var jo 6 år ældre, og at han foretog sig noget hemmeligt, var jeg klar over - han førte hviskende samtaler med kammeraterne - der var også nogle, der kom på besøg og »blev nogle dage«. Vort hus var bygget i en vinkel, forretningen strakte sig op i en baggård, hvor Nielsens bogbinderi lå , - gik man ind her, kunne man komme op på et tørreloft, herfra henad en lang gang, der endte med en dør ud til vores altan, hvorfra man

kom videre til vores køkken - meget indviklet og for ikke kendte umuligt at finde frem til.

Nu blev det pludselig påbudt mig, at køkkendøren skulle stå åben, og jeg var da ikke dummere, end jeg var klar over, at dette var en vej, der skulle bruges, når nogle frihedskæmpere trængte til et gemmested, - man kunne nemlig komme til baghuset op gennem Arnbjerg.

Min gode veninde gennem barndommen, Anne Erichsen og jeg lavede vores egne demonstrationer. Kom vi gående hen ad gaden og mødte en tysk soldat, gik vi demonstrativt ud på gaden i en stor bue og ind igen. Jeg skal ikke sige, om nogen soldat overhovedet lagde mærke til det, men for os selv var det en stor tilfredsstillelse! Små opgaver blev vi da også sat til, bl.a. at slikke på kuverterne til et væld af illegale blade - samt at bringe dem på posthuset, det var sandelig en stor ære, når der var brug for os.

Som tiden gik, blev man mere fortrolig med situationen, og når der blev blæst luftalarm, fór man ikke straks i beskyttelsesrum, jeg tror faktisk aldrig, jeg var dernede, men der blev lavet et vagtværn, som stod for, at alle husstande og ejendomme fik udleveret brandslukningsmateriale, bestående af en kasse sand, svaber, gasmaske og hjelm. I vor beboelse blev far valgt til husvagt, i huset var der bl.a. et pensionat, »Sydvestjyllands« kontor og privatbeboelse.

Den gode boghandler Ebbe Clausen var en stor humorist, og han kunne ikke lade være med at more sig over det latterlige i, at man skulle klare et par brandbomber med en svaber og lidt sand. Den første gang luftalarmen lød efter udbringningen af materialet, tog far gasmaske og hjælmen på, svaberen i hånden og gik og ringede på hos folk i huset! De var nær væltet om af skræk, jeg glemmer det aldrig!

Far i mørkt tøj med vest og slips og så denne uhyggelige maske, som han stod og mumlede i. Da beboerne endelig fandt ud af, at det var pjat, fik de sig en velfortjent latter! Mor brugte senere sandkassen på loftet til at opbevare gulerødder i om vinteren, så lidt gavn gjorde den da.

Vinteren i krigsårene var for os børn trods alt et eldorado hvad angik sportsbegivenheder, næsten aldrig havde vi haft så megen sne og is at boltre os i. Arnbjerg gjaldede af unge stemmer, og bobslæderne drønede ud og ind mellem træerne. På andedammen skøjtede vi lystigt afsted - ubekymrede om krigens udvikling.

Vådt celluldstøj på kakkelovnen, lufferne krøb og smittede af, og man blev helt ru og hudløs på ben og håndled på grund af det dårlige tøj, men pyt med det, det var først om aftenen, når man var vasket og lagt i seng, at man mærkede det, så hjalp det jo altid med lidt kartoffelmel.

Sammenholdet mellem folk blev stærkere i krigens år, der blev lavet studiekredse, man havde alsang og algang, jeg har endnu mange af de små sangbøger

fra dengang. »Der rider en konge i sol og blæst« og »Det haver så nyeligen regnet« stod først på programmet - fællesskab og samhørighed. Højtlæsning og hygge over cikoriekaffen var bestemt ligeså underholdende som »Dollars«.

Slikmutter på Kirkepladsen havde svært ved at skaffe os unger det daglige mundgodt, chokoladen var forlængt forsvundet, tyggegummiet var byttet ud med firkantede paraffinstykker, som smuldrede forfærdeligt, indtil de var tygget varme. Havregrynskugler kunne man endnu få, og en form for erstatningslakrids - hvis oprindelse det var umuligt at stedfæste.

De voksne var nok værre stillet, min far var cigaretryger - og her kneb det svært. Man kunne hos cigarhandler Sørensen få lidt engang imellem, men om det havde noget med tobak at gøre, tvivler jeg stærkt på. Navne som Morton, Topper og Dandy var på markedet (Powhatten var særlig fin!) Far prøvede sig også som hjemmeruller, jeg tror, han brugte erstatningste som tobak, men det dryssede ud af papiret, hvis man ikke holdt cigaretten skråt opad! Senere blev det prøvet som pibetobak, men jeg havde indtryk af, at det ikke var nogen stor succes.

Bilerne blev klodset op, og hyrevogne og andre kørte med gasgenerator, - en lang kakkelovn med en lille dingenot, der konstant klaprede, og store sække med bøgebrænde måtte medbringes. Cyklerne fik celluldsdæk, hvis man var heldig, ellers måtte man klare sig med lapper - der var såmænd nogen, der prøvede med trædæk - de var dog ubrugelige på brolægning.

Som brændsel var nu koks en saga blott, men tørv- og brunkulslejrene fik en opblomstring. Sommeren igennem blev der skåret tørv, jeg har selv været med til det flere gange.

Bogbinder Nielsen havde anskaffet sig en maskine, der kunne lave papirsbriketter. Da han altid havde så meget papiraffald, var det jo fint, om det kunne bruges i den brændselsfattige tid. Maskinen var et jerninstrument, som kunne spændes på et skyllekar. Der var en skål i form af en briket, et vippehåndtag vippede eller modsat trykkede låget ned i denne form - og brændslet var efter at have været lagt til tørre i solen klar! Om briketten levede op til forventningerne, skal jeg ikke kunne sige, jeg mindes ikke at have set den anvendt særlig meget.

Ude vestpå - Blåvand, Vejers, Henne - var der stor aktivitet, der blev bygget bunkers i massevis, og arbejdskraften blev hentet alle vegne fra. Vestbanen havde travlt med at køre forsyninger ud, såvel byggemateriale, som til kostforplejning af alle arbejderne. Af den grund var det jo klart, at banelinierne også blev udsat for sabotage. En af disse dage husker jeg i særdeleshed - jeg kørte vognmandskørsel for vognmand Larsen i Østergade, - og turen til Vestbanen med kød, pølser samt andet godt fra slagteriet i Kræmmergade fik jeg selv lov til at stå for. En dag efter at have afleveret pakkerne, så jeg, at der var stor opstandelse henne omkring Lerpøtvej, - nysgerrig som jeg var, kørte jeg hen for at se, hvad der skete, men ikke så snart var jeg standset, før der kom en tysk soldat med maskingevær og bad mig

følge med! Det viste sig, at der i nattens løb var sprængt en stykke af banelinjen i luften, og det var nu under reparation. Mange var troppet op for at glo, og da det irriterede tyskerne, var alle de nysgerrige sat til at hjælpe med oprydningen. Det var en køn forsamling, der gik omkring og samlede sveller og jernstumper op! Bankfolk i mørkt tøj, skolelærere og mange andre. I grøftekanten stod deres tasker og mapper. Dog blev jeg frigivet hurtigt efter, fordi hesten med vognen var begyndt at sjokke mod byen, og en behjælpelig banemand fik forklaret tyskeren om min situation. Hest og vogn blev standset henne ved gasværket.

Danskheden var i højsædet, man flagede meget i byen og kongemærket kom frem. Sølvnål med flag og Chr. X's navnetræk. De fandtes i flere afskygninger med nål og med kæde, en brugt gave til datidens konfirmander. Man hæklede huer i royal-air-force-farver, der til sidst blev forbudt. Så lavede man en lille nål, der blev malet rød-hvid-blå, det var en clips fra brevpakker, hvis lille hoved man malede og satte i knaphullet. Der var ingen grænser for opfindsomheden.

Det fløj omkring med Hitler-vittigheder og smædesange.

Tyskertøsene var til stor irritation for Anne og mig, for de sidste år af krigen hændte det jo, at det var nogle af vores årgang, der fjasede med soldaterne, hvad vi var meget forargede over - og demonstrerede åbenlyst vor afsky! Ellers blev krigsårene til dagligdag, man vænnede sig til mørklægning og havde forlængst glemt duften af appelsin og citron, bananer erindrede man kun dunkelt. Men Danmark bød jo stadig på jordbær og æbler, så savnet var sådan set ikke så stort.

Jeg blev konfirmeret i oktober 1942 og kan huske, hvordan jeg var heldig at få pænt stof til andendagskjole og -frakke. Det var noget med, at nogen kendte nogen, der havde teddybearstof i Ribe, og heraf fik jeg syet fint tøj til højtidsdagen hos Agnes i Nygade.

Det med tøj var nu ikke noget særligt for mig, jeg gik nu helst i lange bukser, men her kneb det også, så mor farvede et par af min fars bukser brune, og dem spankulerede jeg stolt rundt i.

Der var altid en speciel lugt, når man passerede de steder, hvor tyskerne var indkvarteret, jeg tror, det måtte være desinfektionsmiddel blandet med gullaschkanonerne, der bestandig stod og kogte! Selvfølgelig gjorde det et enormt indtryk på os, da Gestpo arresterede Nordentoft, Schlanbusch og Petersen og sendte dem til de grusomme koncentrationslejre - da blussede vort had endnu mere op.

Det er så svært nu - så mange år efter - at holde rede på tidspunkter og forløbet i årene, men den 24. februar 1945 glemmer jeg ikke - det var min mors fødselsdag. Pludselig kom min bror, som dengang var i forretningen, og sagde, at nu »forsvinder jeg« - om mor godt ville pakke hans tøj, lidt rationeringsmærker + hans falske legitimationskort og bringe det til en bestemt adresse. Straks efter var han væk, ud af bagdøren og op gennem haven.

Min mor, som var så blid og temmelig nervøs for farlige ting, tog det hele for-

bavsende roligt, hun hentede en stor rygsæk frem og pakkede alle de mest nødvendige ting sammen. På samme tidspunkt havde jeg privatundervisning med lærer Bang Mikkelsen i stuen. Pludselig lyder der vældig larm og støvletramp op af trappen, min schæferhund, Per, tager på vej og gøer som en rasende, - ind uden at banke på vælter der både tyskere og Hippo-folk! Min mor - kold som is - byder dem vente lidt og alt imens de råber op om at få fjernet hunden, eller de skyder! - går mor hen og tager rygsækken, som står lige for næsen af dem og ligner en fange på flugt, - bærer den væk og sætter den ind bag den skrå væg på toilettet. Herefter henvender hun sig til de vrede mennesker. Ind braser de og studser i første omgang, da de ser Bang Mikkelsen, som de forveksler med min bror. Den dansktalende Hippomand får dog rede på forholdet, og nu begynder de at forhøre mor.

»Er De klar over, Deres søn er en forbryder?«, spørger han, hvortil mor jo absolut må benægte ethvert kendskab - den »gode dreng«, som altid er hjemme. Atter og atter plager de hende, og hverken før eller siden har jeg set mor så kold, hun nærmest frøs dem ud.

På samme tid nede i forretningen var min far blevet holdt op med maskinpistoler, og vor medhjælper, Hans Eller, var blevet anholdt, så jeg tør nok sige, at vi var rystet i vor grundvold!

Bang Mikkelsen - også kaldet »Tju-bang«, tilbød os at bringe rygsækken med min brors tøj frem til ham, men det blev nu til en længere tur, hvad vi senere erfarede. Han havde nemlig forladt sit første tilholdssted og var taget til Vong hos en landmand, Marinus Christensen. Bang Mikkelsen drog nu afsted de 20 km på cykel, men kun for at opdage, at fuglen var fløjet. Marinus mente, at han var taget til Askov højskole.

Nu var gode råd dyre, det var nemlig ved at blive mørkt, men Marinus fandt på råd. I nabolaget boede en værnemager, der havde passerseddel og bil, da han jo arbejdede for tyskerne. Ham fik de overtalt til at køre til Askov - ved at fortælle en rørende historie! Selvfølgelig måtte der også erlægges en klækkelig betaling.

Komikken i det hele var, at min brors falske papirer, rationeringsmærker samt tøj ankom med værnemagten til højskolen, hvor han endnu var! Siden fortsatte han til København, hvor han blev til krigens slutning.

I dagene efter at min bror var gået under jorden, og Hans Eller taget (arresteret), herskede der en del nervøsitet i familien. Hans var blevet kørt til Frøslev, og hvor min bror var, anede vi ikke.

Samtidig var tyskerne i deres desperation over den stadige større modstand herhjemme, samt tilbagegang på alle fronter, blevet så aggressive, at de var startet på det, der hed Schalburgtage, en gengældelsesaktion. Hver gang der havde været sabotage, efterfulgtes det af Schalburgtage. Esbjerg blev udsat for mange af disse attentater, forretninger og firmaer blev sprængt i luften.

Ja, det var rigtigt, krigen nærmede sig sin afslutning, længe havde vi vidst, hvor

det bar hen, de tyske tropper havde forlængst mistet deres glans, det var mange år siden, der stod velplejede heste i stalden på Højskolehjemmet. Gamle mænd og unge drenge i dårlige uniformer med trækvogne havde afløst herrefolkets elite, også de tyske flygtninge så man nu i gaderne, hele Oksbøl var en kæmpeby med tusindvis af flygtninge.

Det gør mig i dag nok lidt trist at tænke på, at jeg ikke dengang følte spor for dem. Jeg var kold og kynisk og hævngerrig, sagde ting om dem, som jeg i dag nok ville have undladt, men ungdommens blod kogte og hadet havde overhånd. Jeg tænkte ikke på nogle af tyskerne som enkeltpersoner, selv ikke de små flygtningebørn havde jeg noget tilovers for. I dag kan jeg nok græmmes over det, men krig er grusom, og kan ødelægge alt godt i en...

Det var snart slut. 1. maj var vi klar over, at nu måtte det snart ende. Vi lyttede spændt til radioen for at følge med i de sidste krampetrækninger. For mig kom befrielsen akkurat som besættelsen, med at opleve min elskede far blive vred på mig for anden gang i mit liv. Det gik sådan til: Den 4. maj om aftenen skulle jeg ud at ride på lånt hest hos Chr. Hansen på Roustvej (sammen med min gode ven Gunnar Gundersen). Vi skulle have undervisning af Arnold Lindvig på sportspladsen på Lundvej, men da vi kom til Stausvej, hørte vi om frihedsbudskabet! Alle var begejstrede, og glade skyndte vi os hjemad, men der er skam langt fra Stausvej til Roustvej, når man er til hest.

Der skal sadles af og hestede skal fodres, og så op på cyklen hjemad mod byen! Der var sket det i Varde i modsætning til andre byer, at her blev der erklæret udgangsforbud, så da vi kom til jernbanebroen, stod vagtværnet og nægtede os at komme ind i byen. Hele Danmark festede med lys og flag, men i lille Varde måtte man værsgo' at blive indendøre! Efter nogen diskussion blev jeg dog fulgt hjem til Storegade.

Far og mor var naturligvis helt ude af det, de kunne ikke forstå, hvor jeg var, og samtidig anede de ikke, hvordan tyskerne ville opføre sig, når de hørte om kapitulationen, så de troede, jeg både var skudt og lemlæstet - her fik jeg så igen en overhaling af min far på grund af min fraværelse, men nu var jeg dog blevet så stor, at jeg var klar over, at det kun var et udslag af nerver og omsorg.

5. maj om morgenen drog jeg afsted på budcyklen med pakker for far. Jeg havde sat et engelsk flag i blusen for at tilslutte mig sejrsherrerne, dog var jeg dårligt kommet op i Østergade, før der kom ca. 10 mand marcherende med gevær over skuldrene, hjælm og armbind! Fejg og skrækslagen sprang jeg af cyklen og fjernede det engelske flag, ja der var skam ingen helt i mig, men flov blev jeg, da jeg så, at det var de danske frihedskæmpere - derefter kørte jeg glad videre med det engelske flag på brystet - akkeja!

Dagene gik hurtigt med snak og sladder. Mange blev arresteret, nok både med og uden grund. Tyskertøsene blev klippet skaldet og hånet, hævngerrigt spyttede

vi efter dem og tyskerne, når de sjokkede hjemad med trækvogne og cykler. Nyheden bredte sig i byen »Englænderne kommer« - »Vore befriere kommer«! (Sikkert Montgomery selv!). Æresport blev rejst i Søndervarde med stort skilt »Welcome to Denmark, wellcome to Varde«. Vi købte blomster, købte bøgegrene og tog opstilling ved skiltet. Tiden gik, og blomsterne visnede, men der kom ingen englændere! Humøret sank nogle grader.

Så endelig skete det - 2 engelske flyvere kom til byen - de blev båret i guldstol på torvet, hyldet og tiljublet - vild begejstring! Senere fik jeg at vide, at byen havde lånt dem fra Sønderjylland, hvor de havde været gemt et års tid illegalt - nedskudt fra et fly!

Det er svært mange år efter at huske dagene og tiderne, alt klumper sig sammen, og man kan blive i tvivl om rækkefølgen. Jeg kan huske, at Jens Kiholm kom hjem fra den danske brigade i Sverige, flot var han i uniform - og på motorcykel!, jeg syntes, han var en helt og var dybt forelsket i ham.

En anden begivenhed fra de hektiske dage, som gjorde indtryk på mig, var, da byen fik besøg af general Dewing, den øverste hærfører over de engelske styrker i Damark. Hos gartner Larsen i Brogade købte jeg 6 nelliker - 3 hvide og 3 røde - og så gik jeg frejdigt ind på Hotel Varde og spurgte om jeg kunne få generalens autograf, og mærkeligt nok fik jeg både håndtryk og autograf! Autografen gemmer jeg stadig som et kært minde.

Endnu en episode fra den spændende tid var et besøg af nogle højtstående englændere, som var inviteret til spisning og fest hos os. Hvordan det hele startede, ved jeg ikke, for far og mor var ellers ikke dem, der normalt afholdt fester. Jeg mener, det var de unge frihedskæmpere, der havde overtalt mine forældre til at lægge hus og plads til, men det jeg særlig husker, var duften der fyldte stuerne af Virginia-cigaretternes lette røgskyer. Mange år uden tobak, og nu flød det pludselig med Player's og Craven A - alle indåndede den med stor fornøjelse! Far, der hele sit liv var storforbruger af cigaretter, gik helt over gevind, han røg og samlede begærligt skodderne op i lommen til senere tider, jeg tror han den aften fik en lettere nikotinforgiftning!

Gensynet med den første appelsin efter krigen står ligeledes tydeligt i min erindring - fæstnet i mine næsebor. På hjørnet af Kræmmergade ved den Kampmannske gård lå de, »skrællerne af fortidens sødme«, jeg standsede op og stirrede begærligt på disse liflige skræller og misundte ejeren af deres indhold! Ingen børn i dag kan sikkert forstå, hvad længselen efter en appelsin er, men jeg er dog glad for, at jeg oplevede både længselen og gensynet med denne vederkvægende sydfrugt.

Mærkeligt, at erindringen så ofte udløses af duftene!

Dengang føltes virginiatobakkens fint krydrede aroma som en forjættelse, der

bekræftedes af en henkastet appelsinskals sydlandske duft. En forjættelse om en tilbagevenden til de gode, gamle dage...

De er på vej, de lyse tider! sang man.

Men de lod vente på sig, de lyse tider, det tog tid, inden besættelsens følger blev overvundet.

Og de gode, gamle dage kommer aldrig igen.

Men godt, at krigen fik en ende samt dens rædsler. Ingen tvivl om det!

Og alligevel. Er det ikke sådan for os, der oplevede besættelsen, nu et mindretal af befolkningen! - at besættelsestiden alligevel stunom tager skikkelse af de gode gamle dage?

Nej, ikke krigen begribeligvis, heller ikke afsavnene, skønt de var til at bære...

Men nu, hvor vi lever i overflod, i velfærd uden mage, goder, som man gerne kunne være taknemlige for, men tværtom betragter som røvet bytte; nu, her i forbrugerismens og værdinihilismens devaluering af alle værdier, da mindes man stundom med vemod fællesskabet folk imellem, fædrelandskærligheden rent ud - ikke som hurrapatriotisme, men som det givne, en solidaritet, som ikke var postulat og slagord, men virkelighed.

Fortid, kære! for de unge historie, anderledes kan det ikke være. Alligevel er vi nogle, som stadig sætter lys i vinduet den 4. maj...

Syw smo ting - og lidt mier!

Af Kristen Johannes Christensen, Frisvad Mølle

Wo ti - den renner så haste a stej,
hwis et vi passer o, foer vi et yw o æ vej!
O vi ska pas o, - det et foer low o go te,
al' det smo, - der er råer o glees we.

Muld!

A' støj mæ en håndfuld muld i mi håen,
o tint så manne tanker,
te det gik øwer mi ejen forståen,
a tint o,
wo møj der ku spir o gro i såen klat joer,
o wa der er a grøe o a lyw,
ja det er nød en knap forstoer.

En buen han ka plow - o haer -
o soe - o høest si grøe,
han ka ow stands op o mærk,
wo råer det er o tien si føe.
Han ka arbed så haste, o ha så trawl -
mens han alting sier,
i hiel si krop han mærker, wo møj kraft det gier,
we o arbed mæ æ joer o si buenværk,
o det er no en fornemmels,
der gjør æ sind o æ krop så stærk.

Æ muld det ka lowt a foroer så fin,
i æ græstotter seder der spindelwæw o rim!
En drømmer om, wodan det nò wel gro i oer,
om det wel regn, o gi grøewejr,
eller wel æ sule brænd så hoer?
En tinker æ græs det wel gro,
æ høwder te medt o æ lyw,
o æ kuern, det wel blyw mindst trej al' hyw!

Æ muld det føller en buen,
fra båen te hans dø!
En løwwer a et', o blywwer gjemt hen i et',
we si lyws awtenrø!
En tøs te det er passen,
mæ såen system i æ ting,
o så gjør'et et nød,
det hiele lisom goer i ring.
Men wa er det vi wowsen, vi hår gjoer,
som gjør, at det er nød,
æ bøen møj bejer forstoer?

Erindringer om en lykkelig tid

A plowwer mi fåers mark, »verdens bedst« I forstoer
æ heest de rimmer o sweder, o sæter æ fødder fast i æ joer.
A wed, - det er en konst o plow lie, -
a strænger mæ an, sier frem - o tør knap skot te æ sie.

A skridter aw i æ mark, hwer awwer bree,
det er her te, o så mæ retning a æ pind - we æ øwwerend
A skrawer mæ en fued, - o ress en stien, -
a hår trawl, der er manne skridt o ta mæ æ bien.

We mejes ti, - spænner a fra æ plow,
a hår håd trawl mej o no en bied, - må I trow,
a ska hjem te unnen, o æ heest ska fures o hwil,
æ seltøj hinger a op o en stolp, der er en pind - te hulaw o miel.

Klok jen er a i gång igjen, -
a tænker ting, - som en knap ka betrow si ven,
mens æ suel den skjenner i æ muld, der er wued,
ja der er ingen grænser for, wa en hår a mued.

Hen a kaffeti - a begynner o kig så lång,
kommer de snåer mæ kaffe? a korteræ ti mæ en bete sång.
Så kommer jen a mi søstere, eller måskie mi fåer,
en melme - o lidt o drik - o nowe der tinker o jen, er ret så råer.

Det er we o wær awten, o vi er we o wær træt,
nær æ fuer goer hjemad, æ heest goer ret så adræt,
den nannén vej goer mier sinne, a dasker mæ æ tøem, kom så astej!
Ve æ end sier de o mæ, ska vi et snåer den nannen vej?

Æ fuer ska gjan wær li o passen dyw, -
det er flow, hwis nowe kommer o gier dje besyw!
No standser æ heest, o seker lidt i æ knæer, æ ajl - sejler i æ fuer astej!
O så stoer a liså stell, - o pesser mej.

Så holder vi da for i daw, o spænner frå,
det er mørk, - før vi er hjem we æ lå!
A furer o wanner o klaper æ heest, o sejer dje nawn,
Så stryger a dem unner dje mank, o taker for æ daw, der er gawn.

Stormflod

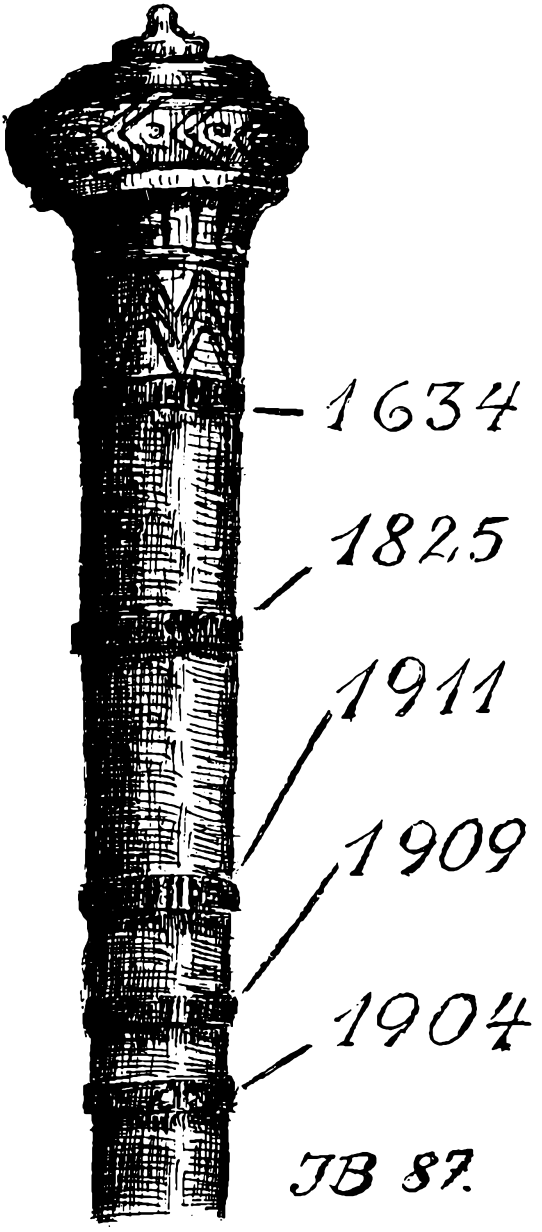
Af Jørgen Bruun

På Ribe Skibbro er rejst en såkaldt stormflodssøjle. Søjlens ringe markerer, hvor højt vandstanden har været på dette sted ved stormfloderne i tiden 1634-1911.

Fra historielitteraturen ved vi, at der fra 1300-tallet til 1600-tallet har været mange frygtelige stormfloder, der ødelagde landområder og krævede store tab af menneskeliv og husdyr. Som eksempel kan nævnes den såkaldte »Grote mandrenke« i 1362. da gik byen Rungholt og 7 kirkesogne til grunde. Endnu værre gik det i 1634. Vor daværende konge, Chr. d. IV, betegner floden i en skrivelse med ordene »... den generale Overstyrtning af Vand i Marsklandene...«. I de historiske kildeskrifter har vi nøjagtige oplysninger om denne flods omfang. Citat: »Havet væltede ind gennem 4 Digebrud, 6123 Mennesker druknede, (af en befolkning på ca. 9.000) 1339 Huse blev bortskyllede, over 50.000 Stykker Kvæg og Heste omkom«. Når disse stormfloder omtales, må man selvfølgelig erindre, at det danske marskområde på den tid gik helt ned til Hamborg. Slesvig og Holsten hørte jo til det danske kongerige.

Så meget fra historien. Men også i vor tid har vi oplevet stormfloder, der har krævet ofre, selv om det ikke er i en målestok som tidligere. Stormfloden i 1923 kom jeg til at opleve på nært hold. På stormflodssøjlen i Ribe fortæller ringene, at den sidste stormflod, som trængte ind i Ribe by, var i 1911. Jeg har en erindring om den. Jeg var da 7 år gammel og var kørende med mine forældre til Ribe. Vi kom sydfra, og da vi nærmede os Sønderport, kunne vi se havet dækkende egnen vestpå. Bølgerne slog op ad landevejens (Ribe-Tønder landevej) vestre skråning. Året efter - 1912 - blev havdiget Darum-Vester Vedsted færdigbygget, og siden da har ingen stormflod trængt herind.

Efter genforeningen i 1920 rejste der sig snart ønsket om at få bygget en fortsættelse af Vester Vedsted-diget. Man fik udarbejdet en plan, der gik ud på, at der skulle bygges et dige fra Vester Vedsted til Søndernæs. Herved ville sognene Rejsby og Brøns blive skærmede. Digearbejdet blev sat i gang i 1923. Dette år var jeg tjenestekarl på en gård i Raahede. Jeg havde en god plads hos Anne og Laurids Nielsen. Min husbond drev en del handel med kreaturer og heste. Om foråret købte

1634
1825
1911
1909
1904
JB 87.

han græskreaturer - stude og kvier - og om efteråret, når dyrene havde fået et godt huld (»vår trøwenst godt«), takket være marskengenes fede græs, solgte han atter denne del af besætningen. Det hørte til mit arbejde at være »studedriver«. Talrige gange måtte jeg afsted for at hente eller levere »kre« (kreaturer). For det meste drev jeg fyrene i flok, og det gi gerne uden større besværligheder. Der var ikke megen trafik dengang på vejene. Jeg har mange gange gået vejen til og fra Ribe uden at møde et eneste motorkøretøj. Det var et arbejde, jeg godt kunne lide. Det gav afveksling i det daglige arbejde, og jeg kom til egne, der var nye og ukendte for mig. Jeg har drevet kreaturer til bl.a. Gram og til Mjolden. Det var ture på over en snes kilometer. Drejede det sig om enkelte dyr, trak jeg dem i reb.

Som nævnt var digearbejdet ude ved Vadehavet i fuld gang. Der arbejdedes med 2 gravemaskiner af spandkædetypen. Den ene arbejdede ud for Raahede, den anden for Rejsby. Vi gik søndagstur til disse arbejdspladser og var imponerede af, hvad en maskine dengang kunne udføre. De opgående skovle førte jord - hovedsagelig klæg - op fra en efterhånden 3-4 m dyb grav - den såkaldte fyldgrav - og læssede det af ud mod havsiden. Her blev det så jævnet ud ved håndkraft. Når diget havde fået den rette højde og den ønskede facon: stejl skrænt mod øst og med en svag stigningsvinkel ud mod havet, blev det beklædt med græstørv fra marskengen. Efter kort tids forløb dannedes en fast sammenvokset græsflade, der, takket være den stærkt udfladede skråning mod vest, blev et ypperligt værn mod havets angreb. Gravemaskinerne kørte på skinner i stil med jernbanerne. Skinnerne var også her fastnaglede til ekstra svære træsveller. Ved de to arbejdspladser ved Raahede og Rejsby var opført primitive barakker - een hvert sted - hvor arbejdsholdene kunne søge ind, når der holdtes hvil.

Den 23. august fik jeg om formiddagen besked om, at jeg umiddelbart efter middag skulle hente en tyrekalv i vor vestligste marskfenne og trække den til Ribe. Klokken godt tolv gik jeg ud til fennen, hvor tyrekalven gik sammen med andre kreaturer. Det var stormvejr. Først på dagen havde vinden været i nordvest, men efterhånden var den drejet mod syd og var nu sydvest. Når en sådan vinddrejning sammen med en forøgelse af vindstyrken finder sted, så er muligheden for en stormflod ved højvandstide til stede. Husker jeg ret, var der endvidere netop springflod, dvs. månens og solens tiltrækningskraft falder sammen, hvorved tidevandsbølgen får en ekstra højde. At der skulle være udsigt til en stormflod denne dag, skænkede jeg dog ikke en tanke.

Nogle hundrede meter vest for vor fenne arbejdede gravemaskinen for fuld kraft, og mandskabet - en snes mand - havde travlt med skovle og trillebøre. Jeg fik lagt grime og reb på tyrekalven, og snart var jeg på vej mod Ribe, hvortil der var en halv snes kilometer. Jeg havde stormen som »rygstød«, og jeg kunne undervejs nok mærke, at vinden tog til i styrke. Jeg skulle aflevere kalven på Stenbohus, hvor staldkarlen tog imod mig, og vi fik kalven bundet ind i en bås. Det første, han sagde

til mig var: »Komme do ued fra æ mæsk? (marsken). Ja, men dæe æ dæ da flo! Æ haw æ hiel ind ve Rejsby!«. Det stillede jeg mig nu noget tvivlende overfor. Klokken var godt to, og på den halvanden times tid, der var gået, siden jeg forlod de dengang fuldstændig vandfri enge i Raahede marsk, kunne floden efter min mening da ikke være kommet med den fart. Ikke desto mindre var det tilfældet. Efter en kop kaffe gik jeg til banegården og kørte sydpå med det første tog, der gik mod Tønder. Fra Hviding station gik jeg til Raahede, som jeg nåede ved 18-19-tiden. Det var altså fyraften, og jeg kunne gå ud at se på floden. Vinden var endnu hård, og i den vestlige del af Raahede by stod havvandet så højt, at det midt på vor engvej, der på dette sted var sandet og hulblæst, flere steder nåede mig til livet. På stien, der gik på de højere brinker langs vejgrøften, kunne jeg dog færdes uden større besvær. Jeg havde taget mit jagtgevær med, og jeg husker, at en krikand kom susende vestfra. Jeg holdt til den, og den døde i knaldet, men fortsatte som en kugle gennem luften, inden den faldt i vandet midt på vejen. Ude mod havet kunne jeg skimte gravemaskinen. Bølgerne sprøjtede op om den, så den ofte forsvandt i en tåge af vand og skumsprøjt. Jeg kunne også se lidt af barakken. Floden nåede et godt stykke op på taget, og af og til slog bølgerne helt over bygningen. Jeg tænkte nu ikke på, at der kunne være mennesker der, men det var der. Jge fik senere at vide, hvordan det var gået mandskabet på denne plads. Adskillige af arbejderne her var lokale folk, og da det for dem blev klart, at en flod var i anmarch, skyndte de sig at søge i sikkerhed i Vester Vedsted. Nogle af de fremmede arbejdere fik de med, men to ville ikke høre tale om, at der kunne være nogen fare på færde. De gik ind i barakken, hvor de satte sig ved bordet og gav sig til at drikke øl. Vandet kom dog snart indendørs, og de måtte kravle op på bordet. Primitivt, som tingene var et sådant sted, var bordet lavet på nogle pæle, der var rammet ned i jorden. Det stod således fast på stedet. Men vandet steg, og snart måtte de to kravle op på bordet. Til sidst stod de på et par genstande oven på bordpladen, den ene stod på en brødskæremaskine. Herved kunne de nå tagryggen, og med bøjede hoveder - der var ikke plads til at strække halsen - stod de her, mens vandet blev ved med at stige. Til sidst gik vandet dem til halsen. De drøftede muligheden af at dykke ned i vandet og få knust et vindue, som de så kunne komme ud igennem og op på taget. Heldigvis steg vandet ikke længere, så de reddede livet. Der kom en båd ud fra Vester Vedsted, og de kom i land i god behold.

Ved Rejsby skulle det desværre gå helt anderledes. Her var arbejderne, der, så vidt jeg husker, alle var fra en anden egn, gået ind i barakken. Senere var de kravlet op på barakkens tag, men flodbølgen førte barakken med sig, og 19 mennesker druknede. Det var en forfærdelig ulykke.

Om morgenen dagen efer tog min husbond mig med på en tur syd for Hviding by (den by, som nu kaldes Gammel Hviding). Havet havde trukket sig tilbage, men vi kunne tydeligt se, hvor langt flodbølgen var nået. Vi fandt et druknet får og en

hvid hest, der under svømning havde fået en sko fæstnet i et pigtrådshegn. Nu lå den med stive, strittende ben som et tavst vidne om en stormflods dødsfare. Vi tog også ud til gravemaskinen ved Raahede. Her fik vi et andet vidnesbyrd om de vældige kræfter, en stormflod er i besiddelse af. De svære jernskinner, som gravemaskinen kørte på, var på en 50-100 meter lang strækning løftet op fra deres leje. På grund af fastnaglingen til de store træsveller havde floden kunnet tage hele skinnelegemet med sig og bøjet skinnerne i en vinkel på næsten 90 grader. De lå nu tværs over fyldgraven og ind over engjorden østfor.

Når jeg i min barndom hørte de ældre fortælle om stormfloder, erindrer jeg ikke, at de berettede om drukneulykker. Engang måtte Sønder Farups markmand (byhyrde) tilbringe adskillige timer på toppen af en ledpæl med højvandet omkring sig, men han klarede da at komme ind til byen ved egen hjælp. Jeg mindes også en pudsig historie fra en stormflod. En gårdmand i Sønder Farup, vi kan kalde ham N. B., var noget af en original. Da floden trængte ind i gårdens rum med baljer, kar og skæppemål sejlende rundt i lorummet, tog han sine klodstræsko af, stillede dem op på mælkehylden i køkkenet, hvorefter han sagde til gårdens folk: »Enhver hytte sæ, å æ hytte pinde mæ!«. Og så løb han til Klaaby, hvor han var godt kendt med proprietæren på Klaabygaard.

Lad mig slutte med en anden lille historie om N. B. Engang var han blevet bedt til gilde på Klaabygaard. Han blev her stillet over for spiseskikke og retter, som han ikke tidligere havde set. Der blev budt på syltede agurker. Da skålen nåede til N. B., tog han et stykke agurk og bed i det. »Hwa kålde I de hæe?«, spurgte han. »Det kalder vi agurk!« lød svaret. »Æ kælde et pinde skit!« sagde N. B., og så lagde han resten af agurken tilbage i skålen!

J. B.

... og dansen går - i Vestjylland

Af Gudrun Bjelke, Varde

I 1942 startede Gudrund Bjelke som danselærer i Varde, og fru Gudruns danseskole voksede i de 25 følgende år til en estimeret institution, ikke blot i Varde, men med afdelinger rundt i oplandet 2. del af Gudrun Bjelkes erindringer fortæller om det meget aktive liv, hun altid har ført.

Min bror Mogens, som nu var 18 år, var kommet i lære hos købmand Hancke i Varde. Mogens var blevet klar over, at det var »noget med handel«, han ville og bagefter på købmandsskolen - så gymnasiet blev droppet. Jeg havde meget indprentet min mor, at hun måtte sørge for, at Mogens ikke blev taget ud af skolen (jeg ærgrede mig over, at mor havde givet efter for mine plagerier om at komme ud af skolen, det måtte ikke ske med Mogens) - så de havde næsten ikke turdet fortælle mig, at Mogens havde fået sådan et godt tilbud på en læreplads, og så skulle de tre år i gymnasiet spares!

Mogens befandt sig godt i Varde og hos familien Hancke, der var også en jævnaldrende søn, som han kendte fra gymnasiet (den senere så kendte tegner Verner Hancke).

Sidst i januar var der karneval i Varde, og Mogens inviterede mig med. Sådan noget havde jeg aldrig prøvet før, men det blev da en helt vidunderlig aften. Jeg blev både forelsket og forlovet (hen på foråret), med en sød fyr med brune øjne, han kunne for den sags skyld godt være en, jeg havde importeret fra Paris. Der gik nu nogle måneder, hvor Børge (det hed han) og jeg skiftedes til at rejse frem og tilbage mellem Esbjerg og Varde. Ved påsketid talte han om forlovelse, jeg syntes egentlig godt, at det kunne have ventet lidt, men det fik jeg ikke sagt.

En dag, da jeg kom fra en bytur i Esbjerg, fortalte min mor, at fru Wohlert havde ringet, hendes søn skulle have en fest, i anledning af, at han havde overstået sin eksamen som arkitekt. Han ville gerne have mig med, men kunne ikke lide at ringe selv - derfor gjorde hun det for ham.

Mor lovede at lade det gå videre - og at jeg ringede besked.

Jeg var i syv sind, mor ville ikke råde mig: »Det må du selv klare og helt afgøre med din egen samvittighed«. Jeg bestemte mig til at gå med til festen, jeg var jo ikke forlovet endnu - og jeg kunne da opføre mig pænt.

Så jeg tog med, festen blev holdt på loftet, og alle væggene var dekoreret med

tegninger, så man troede, at man stod oppe på en skyskraber og kiggede ned på gaden. Poul havde naturligvis selv tegnet alle disse fantastiske perspektiver. Da kl. var 12, ville jeg hjem (samvittigheden var ikke helt i orden)

Poul fulgte mig, og jeg fortalte ham med det samme, at jeg egentlig havde en dårlig samvittighed, for jeg skulle til Varde og forloves næste dag! Vi tog hurtigt afsked, og han ønskede mig held og lykke med forlovelsen! Mange måneder senere fortalte hans mor mig, at han kom ikke lige hjem, da han havde fulgt mig hjem - han gik tur rundt i byen med sig selv.

Da de alle var gået til ro, kom han ind og satte sig på sin mors sengekant og sagde: »Mor - hun skal forloves i morgen« - Næh, skal hun - »ja, godnat mor«.

Næste dage tog jeg til Varde og fik ring på. Det blev fejret stille og roligt i hjemmet på Bastrupsvej med forældrene. Den unge pige og hendes veninde blev inviteret ind fra køkkenet og fik et glas LIKØR med!

I løbet af foråret og sommeren gik det op for os, at vores karnevalsforelskelse ikke var den store kærlighed - og vi erkendte begge, at vi måtte hellere skilles, og det skete i den bedste forståelse - som gode venner.

Børge havde foræret mig et yndigt armbåndsur, og det ville han have, at jeg skulle beholde, men min mor og min tante i Varde, som ikke kunne lide hans mor, foreslog mig, at jeg afleverede det omgående, inden hun begyndte at snakke om det. Det gjorde jeg så, men det var da ægerligt, det var sådan et pænt ur - og Børge var sådan en sød fyr! Senere i livet, da jeg med min mand flyttede til Varde, traf vi Børge, som var blevet gift med en yndig pige - vi blev alle venner for livet.

En byggeudstilling

Hen på sommeren var der en byggeudstilling i Esbjerg, hvor Poul Wohlert havde tegnet nogle små moderne (funkis) huse. Min søster Bodil spurgte, om jeg ville med ud og se dem. Det var ude i Jyllandsgade. Vi spadserede derud i det fine vejr. Der var mange mennesker, og mange der ville tale med arkitekten. Så snart han kunne få tid, kom han hen til os og spurgte, om vi var tilfredse, ellers kunne vi da godt få både det ene og det andet lavet om.

Mens vi gik rundt i huset og snakkede om det altsammen - forsvandt Bodil diskret, (måske mødte hun en veninde) og nu var Poul ved at være færdig til at lukke udstillingen, så vi kunne følges ad hjem. Vi gik den lange vej ind til Strøget, og fortsatte så ud på havnen og helt ud på Molen. Det må have været omkring spisetid, for der var næsten ingen mennesker på havnen. Vi sad derude i fred og ro på bænken, og sludrede længe - vi havde ikke set hinanden, siden jeg var til fest på »loftet« i foråret - og han fulgte mig hjem kl. 12. Nu var der ikke noget i vejen med samvittigheden - så vi glemte tid og sted!

Der fulgte nu nogle vidunderlige måneder - vi var så forelskede - for mig var det på en helt anden måde end »sidst«.

Poul fortalte mig, at han året før havde været på vandretur med nogle kammerater, der ville til Paris. Han havde min adresse i lommen. Han kom dog aldrig så langt. Da han var nået til Hamborg, blev han kaldt hjem, der var et job at få, så han vendte om. Der var megen arbejdsløshed dengang, så man kunne slet ikke tillade sig at lade en chance gå fra sig. Tænk, om han var dukket op på Avenue de Breteuil, mens jeg gik der med mine 5 unger, det ville vel nok have været en overraskelse!

Desværre kunne min mor ikke lide familien W. Fru W. pralede lidt engang imellem, men hun var nu så sød og gæstfri overfor mig, jeg var altid meget velkommen derovre i Skolegade. Da Poul mistede sit job, blev disse forhold endnu værre. Det kunne Poul naturligvis ikke undgå at mærke, så han kom ikke hos os mere - og jeg fandt altid på en nødløgn, når jeg skulle derover - for husfredens skyld, og for at undgå diskussioner med mor.

Hvis jeg for eksempel skulle til tandlægen, opgav jeg en anden tid derhjemme, så der var en halv times tid til et lille besøg i Skolegade 14.

Poul fik nerver, naturligvis først og fremmest, fordi han ikke kunne finde et andet job - og så det med mor! Jeg fik også nerver, mor kunne finde på at sige, hvad jeg ville med en arbejdsløs arkitekt - vi kunne dog ikke spise hans eksamenspapirer! Dette var det dummeste, min mor nogensinde havde gjort, jeg tror, hun havde en forestilling om at »redde« mig fra familien W.! Jeg blev syg af alt det, en dag måtte jeg ud og kaste op - min mormor gik efter mig ud på badeværelset og hviskede: »Har du haft dine »sager««? - Ja - svarede jeg vredt - det er ikke sådan noget, der er i vejen med mig!

Hvor er der dog en kæmpeforskel på en pige, der er glad og lykkelig og i strålende humør - og en der er trist, deprimeret, nervøs og ulykkelig - og grædefærdig ved enhver lejlighed! Har man det sådan, kan man tilsidst ikke holde sig selv ud. Jeg husker, at jeg stod op en morgen kl. 6 og gik »bort i deprimeret tilstand«. Jeg gik og gik - ud af byen, mod nord - ud mod Sædding og Hjerting. Til at begynde med gik jeg og tudede, men da jeg nåede Sædding (hvor der ikke var så bebygget som nu) og man kunne se vandet tidligere »stilnede« det lidt af - (lille Anne Frank skriver i sin dagbog; »Der findes ikke den sorg eller bekymring, som naturen ikke tager den værste brod af«) - Lille Anne Frank var knap nok født dengang, men naturen tog alligevel den værste brod af min sorg og bekymring.

Jeg husker ikke, hvor langt ud, jeg nåede - ikke helt til Hjerting. Jeg begyndte at blive sulten, så jeg vendte om. Bodil og mor blev meget lykkelige, da jeg kom hjem, de havde været så urolige for mig, og havde endog været hos familien W. for at spørge efter mig. Jeg havde været væk hele formiddagen fra kl. 6 om morgenen. Mor var blevet chokeret, da hun opdagede, at jeg var væk og Bodil græd.

Lidt havde jeg dog fået ud af min »spadseretur«: En beslutning om at rejse! Jeg ville væk - fra byen - fra mor - fra Poul - så snart det kunne lade sig gøre... Poul

rejste også, han fik et job oppe i en by i Jylland hos en arkitekt. Hans mor sagde til mig nogen tid efter: »Poul er så stædig, det blir dig, der skal gøre det godt igen«. Jeg var vist også stædig, jeg gjorde det ikke. (Jeg forstod så godt, hvis Poul var blevet træt af den »tudesidse« jeg havde været!)

Det varede mange år, før vi så hinanden igen, da var vi begge gift og havde børn. - Ved et tilfælde var jeg i 1954 ved at køre fru Wohlert ned i en fodgængerovergang i Esbjerg! Jeg stoppede brat op, lukkede døren op og sagde: »Stig ind fru Wohlert, så skal jeg køre Dem hjem« (jeg boede i Varde og var et ærinde i Esbjerg). Vi morede os over det pudsige tilfælde, og fik os en god sludder på vejen. Da samtalen faldt på Poul, kunne hun ikke dy sig for at sige: I skulle nu have haft hinanden, I passede så godt sammen!« Jeg skyndte mig at invitere hende til Varde, så hun kunne se, hvilken dejlig mand jeg havde fået... Vi var også flyttet ind i vores eget lille hus på Vestervold. Jeg fortalte fru Wohlert at jeg ofte tog til Århus på kursus eller generalforsamling - eller møder i danseforeningen. Hun spurgte, om hun ikke kunne få et lift en gang, så ville hun besøge Poul.

Det lovede jeg hende. Næste gang, der var kommet nye danse, og jeg skulle til Århus på week-end kursus, tog jeg drengene med. Mogens har vel været en 8-10 år og Jens de 3 år yngre. De elskede at bo på hotel - og jeg elskede at have dem med! Så var vi sammen på turen. Mens jeg dansede, gik de rundt og så på byen - og så spiste vi sammen. Jeg havde den aftale med fru Wohlert, at hun skulle tage morgentoget til Varde, og så ville vi hente hende på banen og køre til Århus sammen. Hun var imidlertid ikke med toget (havde måske sovet over sig), så da vi kom til Århus, ringede jeg til Poul og sagde, at hans mor ikke var med alligevel... Da vi havde danset et par timer, kom en tjener ned i salen (i Århushallen), og bad mig komme op på direktørens kontor. Jeg blev vist derop og da jeg kom ind, pegede direktøren på telefonen og sagde venligt, at han skulle bede mig ringe til Poul Wohlert.

Det gjorde jeg og Poul spurgte, om jeg ikke kunne komme ud og hilse på dem, når jeg var færdig. Jeg beklagede, det kunne ikke lade sig gøre, jeg havde mine børn med. - Hvor gamle er de? spurgte Poul - nåh, så kan de sagtens ligge alene et par timer. Nu kendte jeg Poul igen - han var ikke til at komme udenom, så jeg lovede at prøve på at snakke med drengene om det. Mogens var meget fornuftig: »Gå du bare mor, vi kan sagtens være alene«.

Jeg kendte ikke Århus meget mere end hovedgaden, og i Risskov havde jeg aldrig været, men min lille folkevogn fandt derud. Poul stod udenfor og kiggede efter mig, det er altid lidt svært i mørke at finde rundt på villaveje. Vi havde en hyggelig aften - Pouls kone sagde til mig, at jeg var meget velkommen til at besøge dem igen, men jeg måtte love hende ikke at tage svigermoderen med!

Drengene sov, da jeg kom hjem på hotellet - de havde tilsyneladende haft det godt.

Dette var i 1954 - nu tilbage til 1933.

Jeg havde ingen uddannelse, det var ved at være på høje tid. Jeg ville så gerne noget med dans, men jeg havde ingen penge. Det var dyrt og varede 2 år. Undervisning, kost og logi 2 år i København - det måtte opgives foreløbig. Mor ville jeg ikke ligge til byrde, det kunne hun heller ikke klare - desuden var jeg meget vred på mor for det, hun havde ødelagt for mig med Poul... Jeg måtte væk og se at komme af med min bitterhed. Måske kunne jeg finde noget i København med at tale fransk med nogle større børn.

Jeg var ikke meget for at blive »tyende« i mit eget land, det kunne bedre gå i udlandet, når hensigten er at lære landets sprog, men som situationen var nu, var der næsten ingen anden udvej. Bodil gik derhjemme og var hos mor, og hun havde sit job, som assistent hos danselærerinde fru Lamp. Jeg kunne ikke også gå derhjemme. Jeg fik et 3 måneders sykursus, så jeg kunne sy mit eget tøj, det kostede ikke noget, fordi jeg var dygtig nok til at hjælpe på systuen (men syerske ville jeg i hvert fald ikke være, jeg ville bevæge mig - ikke sidde stille!)

Jeg fik et job i København - hos familien Dessau - jeg skulle tale fransk med en stor pige - og samtidig passe hendes 2 små brødre. Det blev ikke rigtig til noget med det franske, men de to små drenge var dejlige. Den lille i barnevognen hed Frederik. Så vidt jeg husker, rejste jeg hjem, da jeg fik mulighed for at komme på Ollerup.

På Ollerup

I 1935 kom jeg på Ollerup gymnastikhøjskole - dengang Danmarks førende Idrætshøjskole. Skolen var da kun 15 år gammel (indviet i 1920). Det år jeg var der, blev »Volden« - den store friluftsarena, med pladser til 50.000 tilskuere, indviet ved et stort landsstævne med 12.000 deltagere fra hele landet.

Jeg var en af de 300 »Sommerelever«. Det var en stor oplevelse at være med til. Man kunne ikke andet end beundre Niels Bukh, både for den skole, han havde skabt - og for hans store organisationstalent.

Niels Bukh selv havde en grundig uddannelse: efter adskillige besøg på højskoler og landbrugsskoler, tog han eksamen på Statens Gymnastikinstitut - 29 år gl. og 3 år senere skolelærereksamen. I 1914 blev han, 34 år gl. forstander for Ollerup delingsførerhøjskole. Denne voksede sig så stor, at Bukh besluttede at bygge sin egen skole, der blev taget i brug i 1920.

Samme år kom Kristian Krogshede til Ollerup - og han blev der til 1937.

Han var Niels Bukhs højre hånd, og han havde lagt et mægtigt arbejde i både færdiggørelsen og den videre drift af skolen. Ingen af os, der var elever i 35, anede, at det måske snart var slut med Krogshede på Ollerup.

Niels Bukh var begyndt at tænke på at træde tilbage, han nærmede sig de 60 (men han blev dog til efter krigen og satte skolen i stand efter tyskernes ødelæg-

gelser). Bukh havde en nevø, som man kaldte »lille Niels Bukh«, som skulle overtage skolen. - Da Krogshede erfarede det, begyndte han at lægge planer om at bygge sin egen skole. Fru Krogshede var jo ud af en pengefamilie, så med deres egen formue og det, svigerfaderen tilbød dem, kunne de klare det, næsten uden økonomiske problemer. Skolen kom til at ligge på Sjælland - mellem Slagelse og Skelskør.

Da »Sommerskolen« i Ollerup i 1935 var ved at nærme sig afslutningen, ringede min mor og sagde, at der var chancer for et job på badeanstalten i Esbjerg som svømmelærerinde. - Det lød jo dejligt, men var jeg dygtig nok til det? Jeg fik lov til at melde mig til det 14 dages kursus for lærere og fuldt uddannede O.D.ere, og så ville jeg koncentrere mig om svømningen, alt det jeg kunne.

Jeg havde 14 vidunderlige dage på det kursus (der begyndte dagen efter at »sommerpigerne« var rejst hjem).

På det tidspunkt var jeg naturligvis så gennemtrænet og smidig som jeg kunne blive - efter i 3 måneder at have gjort gymnastik 6-8 timer om dagen inde og ude i solen. Jeg blev derfor trukket frem ved enhver lejlighed for at vise for, og til svømmeteori blev jeg lagt op på katederet - (i badedragt), så svømmelæreren (Søndergård) rigtig kunne vise, hvordan det hele virkede!

Da jeg kom hjem fra Ollerup, viste det sig, at badeanstaltens svømmelærerinde havde fortrudt - hun ville ikke rejse alligevel - så jeg fik intet job der.

Til august var jeg hjemme i Esbjerg igen, efter en dejlig sommer i Ollerup. - Nu kunne jeg undervise i gymnastik, hvis jeg ellers kunne finde noget. - Det var det første lille skridt på vejen.

Svømningen holdt jeg vedlige ved at tage ud på den nye havn, hvor der var et sted, man kunne springe i havnen. Det var Bodils ven, Hans Burr, der lokkede mig med, ellers havde jeg da aldrig fundet ud af det!

Bodil var begyndt at komme sammen med Erik Mollerup, så nu skulle hun gøres jaloux, - men det var da ligemeget, bare jeg kom i vandet, (det brød B. sig ikke om). Vi sprang i på hovedet fra kajen, og fandt på mange slags svømmekunster i vandet. F.eks. svømmede vi i forlængelse af hinanden, så Hans holdt i mine fødder og skubbede mig frem, mens han svømmede med benene og jeg svømmede med armene og »trak« (det sidste blev nok ikke til så meget som det første, men vi morede os dejligt.)

Jeg havde bestemt aldrig haft mod til at springe i en havn - og ovenikøbet på hovedet, hvis ikke Hans W. var sprunget foran og havde sagt: »Kom så« - de tre en halv måned på Ollerup havde gjort mig meget fortrolig med vandet.

Alt får en ende, og det gjorde sommeren også. Hans Wilhelm (det var hele hans fornavn) blev også min dansepartner - han dansede ligeså godt som han svømmede, så det partnerskab ville jeg gerne have fortsat, men han var 3 år yngre end jeg - og jeg syntes stadig, at han hørte til min lillesøster (det syntes hun vist også engang imellem).

Nytårsaften blev jeg præsenteret for min Petter, - som slet ikke hedder Petter, han blev aldrig kaldt andet (Det var hans »nom de guerre).

Min mor var meget begejstret for »denne velbegavede unge mand«, så det var på helt andre præmisser, at jeg denne gang havde en kavaler med hjem. Nu var der ingen kritik som for 3 år siden (måske var mor også lettet over, at jeg var »kommet over det« og fungerede normalt igen.

Petter og mor havde det bedste forhold til hinanden, og selvom de aldrig blev dus - ingen »svigermor og du« - det var altid fru Bjelke og De. Det befandt de sig begge bedst med.

Ude i Nørreskoven i udkanten af Esbjerg lå et lille traktørsted, der hed »Kruses Stue«, der gik vi ofte ud og drak te eller chokolade. Når Petter havde fri fra sit Postkontor, inviterede han mig derud. Disse lange spadsereture gennem byen og skoven var dejlige, og sikke man ku' få snakket! Petter fortalte mig senere, at det første jeg fortalte ham, var, at jeg ikke skulle giftes (brændt barn --- etc.) Jeg kom da heldigvis på andre tanker!

Jeg var 23 år dengang og jeg takserede Petter til at være en ca. 5 år ældre, så jeg blev meget chokeret, da jeg blev klar over, at han kun var 20 - og ikke havde været soldat endnu. Han skulle altså aftjene sin værnepligt og det varede 1½ år (han blev taget til korporal).

Et lille bryllup

Vi giftede os, den dag Petter var færdig med at være soldat. Vi tog en taxa op til en sognefoged i lille Værløse, og da vi kom ind, spurgte hans kone, hvem der skulle være vidne. Det havde ingen af os tænk på - vi hentede taxachaufføren ind!

Jeg kunne med lethed have fået min mor til at holde vores bryllup, hun havde med glæde sat sig i gæld op over begge ører, for at få mig standsmæssigt gift - det ville vi ikke risikere, derfor gik vi stille med dørene.

Vi tog dog hjem og fortalte begge familierne det. Efter et lille ophold hos Petters forældre i Hulby Skole, fortsatte vi til Esbjerg.

Petter havde et par feriedage, inden han skulle tiltræde sit nye job på Nykøbing Sj. postkontor. Som embedsmand havde han haft en lille løn, mens han var soldat, ved siden af soldatens »lommepenge«, men der var ikke meget at stifte hjem for. Vi havde intet at begynde med, da vi kom til Nykøbing. Petters far gav os 100 kr. i bryllupsgave (eller til at starte for), da vi var hjemme og besøge dem. Selv dengang var det ikke meget til det formål! Mor holdt en lille hyggelig familiemiddag, da vi var hjemme i Esbjerg. Vi fik da også noget sengetøj - puder - dyner og sengelinned, lige til at startede med - det fik vi også senere af svigermor. Møbler havde vi ingen af.

Vi flyttede ind på et hotel et par dage, mens vi fandt en lejlighed, det varede ikke

længe. Så gik vi direkte til møbelhandler Bendixen, hvor vi fik det allernødvendigste - seng - bord og stole, på afbetaling.

- Og så levede vi forresten af kærlighedog kildevand!

Lejligheden vi fik, var elendig. Køkkenet vendte mod nord, og det var så utæt, at det blæste ind gennem revnerne i døren - og vinteren var streng. Jeg gik altid i kulde derude. Det endte da også med, at jeg blev syg, og Petter måtte passe mig - vi kendte ingen mennesker. Da det ikke gik over af sig selv, måtte jeg tilsidst have læge. Han sendte mig omgående på sygehuset. Det var før jul. Det viste sig at være nyrebækkenbetændelse - og svangerskabsforgiftning. Hvilken af de to sygdomme, der kom først, ved jeg ikke - måske kom de samtidig. Jeg var også helt vild efter sodavand, jeg tænkte ikke på andet, og Petter kom med sodavand hver dag. Mad kunne jeg ikke holde i mig. Jeg havde naturligvis overlægens tilladelse til at drikke sodavand. Jeg kom ikke hjem til jul - og min stakkels Petter gik der og passede postkontor, hus, indkøb og sygebesøg. Samtidig prøvede han at finde en anden lejlighed, så jeg ikke skulle hjem til det kolde køkken. - Men jeg skulle dog ikke hjem foreløbig, jeg var stadig meget syg og blev tyndere og tyndere. Engang efter jul forsøgte man at give mig en saltvandsindsprøjtning. Da min mor hørte det hjemme i Esbjerg, blev hun meget ulykkelig - det var noget, man dengang gav folk, der var ved at dø! Petter fik besøg af Kurt, vores ven fra Esbjerg. Ham, der havde præsenteret os for hinanden. Det var lige før nytår - han blev og holdt nytår med Petter.

På hospitalet begyndte man at spørge mig, hvad jeg kunne tænke mig at spise. Jeg måtte få, lige hvad jeg ønskede. Jeg var nok blevet så tynd nu, at de var bange for, at jeg skulle dø af underernæring.

Hen på foråret fik jeg pludselig veer en søndag aften, da overlægen ikke var der. Nu fik de travlt, jeg skulle flyttes fra min 6 mands stue ind på en fødestue. Mens de kørte mig hen ad gangen, kunne jeg mærke, at barnet kom ud, og jeg prøvede at lade være med at skrige - her kunne alle jo høre mig, men det var svært, de havde jo ikke fået mig bedøvet endnu.

Da jeg kom ind på fødestuen, kunne jeg høre overlægen komme med raske skridt, og han sagde: »Har fru Grane født?« i en meget forbavset tone, det var vist en 1½-2 måneder for tidligt. Det blev en lille dreng - en meget lille dreng på en 3-4 pund. Han blev døbt på hospitalet, så måske havde de ikke regnet med, at han klarede sig. Jeg lå med meget høj feber i mange dage, og var alt for træt til at tage mig af det. Jeg ammede ikke, og jeg så kun hans lille ansigt med de store blå øjne. Den 9. og 10. dag gik min feber ned, og jeg satte mig op i sengen og glædede mig til, at jeg nu snart kunne komme hjem til Petter. Den 10. dag var det første gang, jeg ikke fik spurgt til min lille dreng - og lidt efter kom natsygeplejersken og sagde: »Fru Grane - Deres lille dreng er død«, så tog hun om mig og trøstede mig og tilføjede »De må ikke være alt for ked af det, han var så lille og så

svag, jeg tror det var det bedste for ham«. - Det trøstede mig måske en lille smule. Jeg krøb ned under min dyne og græd stille det meste af dagen (indtil Petter kom og så til mig). Begravelsen måtte Petter selv ordne, det var strengt for ham, da han stod alene på kirkegården med præsten - og den lille kiste under armen.

De følgende 3 uger lå jeg på sygehuset og »spiste mig rask«. Trods feberen - lige efter fødslen - var jeg så sulten, at jeg spiste alt, hvad de satte for mig. Hvis en af de andre på stuen sagde: »Jeg kan ikke spise de sidste stykker« sagde jeg: »Så kan jeg« og så kom sygeplejersken over til mig med det (hvis det var ubcrørt). Da jeg sådan havde spist i 3 uger, kom jeg op og blev vejet - jeg vejede 64 pund, så det har ikke været meget, jeg vejede lige efter fødslen.

Mine ben var som tændstikker, to sygeplejersker gik med mig under armene, for at lære mig at gå. Nogen tid efter gik jeg med en sygeplejerskes hjælp, og til sidst kunne jeg selv. Til stuegangen skulle jeg vise overlægen, at jeg kunne gå fra min seng over til en anden - alene. Jeg følte mig som en spastikker, men hvor var de søde, de roste mig, fordi jeg »allerede« kunne alene. Før påsken blev Petter kaldt op til overlægen, som sagde, at hvis der var en, som kunne passe mig og huset, måtte jeg godt komme hjem til påske. Min søster Bodil kom omgående, og jeg kom hjem. Det var vidunderligt! Petter havde fundet en lille lejlighed på 1. sal i en villa. Der var så hyggeligt. Petter havde selv syet gardiner og hængt op, og han havde købt gulvtæppe - og der var blomster - og varme. Mine to kære - Petter og Bodil var så søde ved mig og passede mig så godt, at jeg hurtigt kom i træning. - Vi gik små ture, som blev længere og længere. Tilsidst kom vi helt ud på Nordstranden.

Vejen, vi boede på, hed Præstegårdsvej og vi boede ved siden af præstegården - overfor var der kornmarker. - Vi gav 28 kr. i husleje om måneden!!

Jeg ved ikke, hvor længe Bodil blev, men efterhånden som jeg kunne klare mig selv, var det jo ikke nødvendigt at hun blev, vores mor klarede sig jo ikke for godt selv. Mor var tit syg, men ingen kunne finde ud af, hvad det var. Mor kom dog og besøgte os i Nykøbing Sj. i en af hendes gode perioder. Vi havde jo heller ikke set hinanden efter min lange sygdom.

Efterhånden havde jeg det så godt, at jeg syntes, at nu måtte der ske noget. Jeg cyklede ud på det store sindsygehospital og spurgte, om de ikke manglede en gymnastiklærerinde - alle de patienter måtte da trænge til motion? Overlægen forklarede mig, at for at omgås den slags patienter måtte man have en speciel uddannelse - altså være både sygeplejerske og i dette tilfælde gymnastiklærerinde, så det kunne altså ikke lade sig gøre.

Året efter kom der imidlertid bud derude fra, om jeg ville komme derud og tale med dem om eventuel undervisning i gymnastik.

Om jeg ville!! Jeg cyklede derud igen og fik aftale om, hvor mange hold jeg skulle have - 2 gange om ugen.

Jeg fik også at vide, hvordan jeg skulle forholde mig overfor disse helt specielle

elever. Der ville være to sygeplejersker - eller plejersker - om der er forskel - der skulle sidde og overvåge timerne - og passe på mig.

Jeg opdagede snart, at patienterne ikke reagerede meget på min kommndo eller forklaringer. Så begyndte jeg at gøre alle øvelserne med, samtidig med, at jeg kommanderede, og efterhånden fik jeg dem allesammen med i øvelserne. - Jeg selv nød også de dejlige cykleture gennem skoven derud. Så jeg kom i »god form« igen. Jeg kontaktede også gymnastikforeningen og fik nogle timer der - og jeg startede selv et privat motionshold om formiddagen. Da krigen kom - det næste år - måtte salene ikke varmes op, så vi gjorde gymnastik med is på væggene. Her måtte jeg gøre øvelserne med for at holde varmen! Det blev til en 6-7 timers gymnastik, nogle af dagene, for mit vedkommende. Jeg begyndte med musikledsagelse til gymnastikken (det havde vi ikke på Ollerup dengang, kun til anstandsdansene og menuetterne). Det var meget koldt for pianistinden, så jeg fandt på at tage min aflange strikkepose - putte en pude derned, og så en flaske næsten kogende vand, så kunne hun, når der var en lille pause, stikke fingrene ned i varmen! Hun var meget glad for arrangementet. Sommetider måtte jeg forklare og demonstrere lidt ekstra, når jeg tænkte mig, at nu trængte hendes fingre til en tur i posen!

I foråret 1939 - inden jeg begyndte på gymnastikundervisningen i Nykøbing Sj., var jeg nede i Gerlev på Krogshedes nye idrætshøjskole for at få opfrisket gymnastikken. Jeg havde den glæde at komme med på det elitehold, som skulle til Belgien. Vi gik i hård træning, så hård at mine ben, som endnu ikke var helt stærke efter det lange hospitalsophold - måtte melde pas. Krogshede foreslog mig, at jeg ind imellem hvilede benene og bare gjorde de andre øvelser med. Det gjorde jeg, og alt det andet gik så fint, men de mange hop og benøvelser ville benene ikke være med til.

Krogshede foreslog nu, at jeg tog hjem til min mand i week-enden og slappede af - og så: »På mandag må det være enten eller« - så var det sidste frist, hvis jeg skulle nå at få benøvelserne fine inden afrejsen.

Desværre kan man ikke gå imod naturen - jeg bed tænderne sammen og hoppede løs, nu måtte det briste eller bære! Det brast - benene ville ikke det, jeg ville! Hvor var jeg ked af det - det var en meget stor skuffelse. Jeg havde skrevet til Belgien, til Delmottes - at jeg kom - og de glædede sig til at se det danske gymnastikhold (med deres gl. gouvernante på) skrev de. Nu måtte jeg til at skrive, at jeg ikke kom alligevel...

Krigen bryder ud

Den første september 1939 gik tyske tropper kl. 5.45 morgen over Polens grænse tre steder. De betegnede dette som et modangreb, idet de meldte polsk angreb over tysk grænse natten forud.

Den 3. september 1939 meddelte Chamberlain kl. 11.15 det engelske folk, at England var i krig med Tyskland.

Kl. 5 indtrådte Frankrig i krigen uden formel krigserklæring.

En ny storkrig var begyndt.

Danmark mobiliserede - alle værnepligtige blev indkaldt. For Petters vedkommende blev han vækket midt om natten af en politibetjent med besked om at møde i Viborg, så hurtigt det kunne lade sig gøre. Deroppe blev de indkvarteret på gårdene...

Det varede dog kun nogle måneder, så kom han hjem, i uniform, klar til at tage afsted igen til en hurtig mobilisering. Det blev dog ikke aktuelt. Snart gik livet sin vante gang i det lille Nykøbing Sjælland.

Simon Bolivars forlis

I november 1939 var min bror Mogens hjemme i Esbjerg for at tage afsked med mor. Han havde afsluttet sin uddannelse på Købmandsskolen og havde fået en stilling i Venezuela for firmaet Harboe og Rubow. Samtidig fik han et rejse- og studielegat på 2600 kr. fra Laurids Andersen fondet.

Mogens var korrespondent i engelsk-tysk og spansk og havde længe drømt om at komme til Sydamerika.

Den sidste uge før afrejsen var han rundt og tage afsked med venner og bekendte i København - og de sidste dage tilbragte han hos mor i Esbjerg. Der var megen hemmelighedsfuldhed omkring rejsen, vi måtte ikke få at vide, hvad skibet hed, som han skulle sejle med. Det var et stort hollandsk passagerskib »Simon Bolivar«, mor vidste det, men der måtte ikke tales om det.

Lørdag den 18. november blev »Simon Bolivar« minesprængt ud for den engelske kyst. Den første af de to eksplosioner bortrev skibets bro og dræbte kaptajnen på stedet. 10 minutter senere indtraf den anden voldsomme eksplosion, der bortrev og splintrede 2 redningsbåde, der hang i daviderne fyldt med passagerer. Mange af dem dræbtes på stedet, andre slyngedes i vandet.

Da den første eksplosion indtraf, gik min bror på dækket, nogle borde og stole blev slynget hen imod ham og sårede hans ben, men hans første tanke var dog at komme ned i sin kahyt og hente sine papirer. Dernede mødte der ham et grusomt syn. Udenfor hans dør lå stewarden død, så Mogens måtte skræve over ham for at komme ind - og hvis han skulle undgå at gå ned med skibet, måtte han skynde sig, der var ikke tid til overvejelser.

Da Mogens kom op på dækket, var den sidste redningsbåd ved at blive firet ned, så han skyndte sig derhen. I samme øjeblik kom den sidste eksplosion, som slyngede båden ind mod skibssiden, hvorved flere passagerer blev dræbt, og andre blev slynget ud i vandet. Nu sank skibet hurtigt, så der var kun et at gøre: at springe! Mogens svang sig over rælingen og sprang. Vandet var frygtelig koldt, og den ud-

strømmende olie fra olietankene, gjorde det som tjære at svømme i. Frakken begyndte at trække ham ned, så han skilte sig af med den og alt andet tøj, undtagen benklæderne. Det var, som om han svømmede en evighed (måske 15 min.), og da han endelig kom op i en redningsbåd, var den læk, og alle stod i vand, så Mogens sprang ud igen og hen mod en anden båd. Han havde nu krampe i det dårlige ben, olie drev ned i øjnene og fedtede hænderne, så han nær aldrig havde fået sig halet om bord. Tre timer efter forliset kom han ombord på en engelsk destroyer. - Halvt sanseløs af kulde og udmattelse huskede han ikke andet, end at han fik en masse whisky og besætningen rullede cigaretter til dem. Efter tre timers sejlads nåede de nu ind til Harwich, hvor de kom under behandling i et »første-hjælps-hospital«, og de blev derefter indlagt på et marinehospital i Shotley.

Der lå Mogens i to dage og blev så forflytet til et hospital i Ipswich, lige ved London. Det viste sig, at der var brækket en lille knogle inde i anklen, men det gik hurtigt i orden. Fjorten dage efter blev han udskrevet. Der var til stadighed et par skræddere på hospitalet, for at tage mål af de ca. 60 overlevende, der lå på dette hospital - de fik nyt tøj på rederiets regning. Bortset fra en forkølelse havde Mogens ikke mén af opholdet i det kolde vand - og dog: i mange uger havde han mareridt om natten, han drømte, at han så det store skib synke, og han svømmede og svømmede, for ikke at blive suget med ned - men han kom ingen vegne.

En oplevelse Mogens sent vil glemme, var den hollandske læge, der svømmede fra den ene redningsbåd til den anden og forbandt de sårede, han svømmede rundt og fandt træstumper og andre vragdele, han kunne bruge, til at forbinde de sårede med arm og benbrud.

Søndag den 19. november sad Petter og jeg oppe i Nykøbing Sjælland ved vores morgenmad og søndagsavisen. Pludselig ser jeg på forsiden et stort billede af et meget stort skib, der var minesprængt i kanalen udfor den engelske kyst. Det var sejlet fra Amsterdam fredag aften, og lørdag formiddag blev det minesprængt. Vi kiggede på hinanden - Simon Bolivar? - Hvad hed mon det skib, Mogens sejlede med? - Vi vidste det ikke - eller havde mor fortalt os det? Vi skyndte os at tage tøj på, og gik ned på postkontoret for at ringe til mor (vi havde jo ingen telefon selv). Mor græd: Jo det var det skib, Mogens sejlede med - og indtil nu vidste vi kun, at der var 150 dræbte og druknede og ca. 250 reddede. Mor havde gjort alt for at komme i forbindelse med mennesker herhjemme i Danmark, der var i forbindelse med London, og de havde lovet hende at ringe, så snart der kom besked - om det ene eller det andet.

Vi aftalte at Mor skulle ringe til præstegården, som var vores nærmeste nabo, og så gik vi ind til præsten og fortalte om vores situation.

Han var meget venlig og forstående og lovede at hente os, når der kom besked (i løbet af eftermiddagen, mente mor).

Vi gik med det samme en lang tur ud på stranden, for ikke at sidde derhjemme

og fortvivle. Vi talte naturligvis om Mogens og om hans chancer for at overleve. Jeg mente ikke, at han kunne svømme, jeg havde aldrig hørt, at han havde gået til svømning (det havde han altså, uden at fortælle mig det). Jeg gik også og lovede mig selv, at hvis jeg nogensinde fik en lille søn, så skulle han hedde Mogens (det fik jeg 5 år senere). Da vi kom hjem fra stranden, forsøgte vi at spise lidt, men ingen af os var sultne.

Endelig henad ved 4 tiden kom pastor Evaldsen ind og ringede på vores dør, der var en personlig samtale til mig fra Esbjerg, den ville komme om 5 min., så jeg kunne bare »tage det roligt«. Inde i præstens kontor sad vi og ventede, disse lange minutter - hvor var han sød den præst, han kunne jo se, hvor elendigt jeg havde det! Han spurgte mig ud om min bror - om hans uddannelse og den stilling, han skulle tiltræde i Venezuela etc. Jeg sad imens og svedte og rystede af kulde, så mine tænder klaprede i munden på mig. Det er en meget mærkelig fornemmelse at sidde og sige til sig selv: »Om nogle minutter ved du, om din elskede bror er død eller levende«. - Nu ringede telefonen - allerede mors jublende stemme, da hun sagde: »Er det Gutte?« fortalte, at der var gode nyheder: Mogens var reddet - der var kommet telegram: »Mogens Bjelke reddet, indbragt til London«. - Nu tudede vi igen, men det var glædestårer!

Vi måtte dog have tålmodighed i 14 dage, før Mogens kom hjem, han kom med fly. På vejen fik han telegram fra Gunnar Nu-Hansen, at han skulle reservere sin historie til radioen. Straks efter ankomsten spurgte Gunnar Nu, om Mogens havde lyst til at hilse på sin mor - så han fik talt med mor inden radioudsendelsen. Mor havde sendt os et telegram, at vi skulle høre radioavisen, der kom interwiev med Mogens - og det gjorde vi så.

Mogens læge havde anbefalet ham ikke at tage til Esbjerg endnu, der kendte han for mange menneker, der ville høre ham fortælle om katastrofen, og det måtte han helst ikke tale om, det skulle glemmes. Lægen spurgte også, om han havde et sted, han kunne tage hen på rekreation, hvor ingen kendte ham - og Mogens svarede, at han havde en søster og svoger i Nykøbing Sjælland. - Glimrende - vi var lykkelige for at få Mogens på rekreation. Han kom med en recept fra lægen til mig, der stod, hvornår han skulle spise-sove-hvile-gå tur. Jeg husker ikke, om der også var medicin eller piller på sedlen, men et ord som »luftkur«, tolkede jeg på følgende måde:- En udeseng eller liggestol blev redt med masser af tæpper og puder. Mogens blev klædt godt på, og kom så ud at ligge i haven og sove til middag en time eller to. (ca. 10 dec.).

Mogens havde bevaret sit gode humør, hvis der var noget, han ikke kunne finde, sagde han: »Nå, det ligger nok ude i kanalen«. Han viste os sin tegnebog, der var helt sammenklistret af olie/tjære, og de snørebånd fra de sko, han havde svømmet rundt med, lignede ikke snørebånd - snarere en klump tjære. Da der var gået en uges tid, skulle Mogens til København, han var blevet bedt om at holde et fore-

drag på Købmandsskolen, han skulle fortælle om sin tur og sin redning. Det gav vistnok et lille sug i maven, da Mogens så alle sine lærere sidde placeret på første række - men alt gik godt.

Nogle dage efter kom reaktionen på alle de uhyggelige begivenheder, og Mogens fik et nervesammenbrud. Han befandt sig dengang i København, så jeg fulgte ikke forløbet så nøje. Vi havde ikke telefon, men ringede til mor engang imellem, så kontakten med Mogens skete ad omveje i en periode. Da han blev rask, tog han til Esbjerg og blev der julen over. Først i februar rejste han ud igen, efter at alt var blevet fornyet, tøj - papirer - legater etc. Mogens kuffert, som ved en fejltagelse ikke kom med »Simon Bolivar« i november, var nu fundet.

Mor fik et brev fra rederiet, hvor der stod: »Deres mands kuffert, som nu er kommet til veje, vil blive sendt til deres adresse i Esbjerg«. Således reddede Mogens nogle af sine personlige ejendele. Denne - anden rejse - var også ved at blive dramatisk. Mens de lå oppe i Bergen fjord og ventede på at komme afsted, var der tale om, at de skulle gå i konvoj. Kaptajnen overvejede, men bestemte sig til ikke at gøre det. Senere hørte de, at denne konvoj var blevet beskudt af tyskerne, som dengang gjorde klar til besættelsen af Danmark og Norge.

Mogens nåede velbeholdent til Sydamerika, hvor han først bosatte sig i Caracas i Venezuela, senere i Bolivia og Argentina - og sidst i Lima, Peru, og han nu været i 40-45. I Sydamerika i alt 47 år.

Vi hørte ikke fra Mogens mange gange under krigen - måske en enkelt gang gennem Røde Kors - ellers var vi uden forbindelse med ham i 6 år.

Mor oplevede kapitulationen hos os i Varde, og senere at der kom telegram fra Mogens - da var han blevet gift med Karin, og de havde en lille søn på 1 år, og vi havde vores lille Mogens på ½ år. Mor var naturligvis meget lykkelig, da vi hørte fra Mogens, desværre oplevede hun ikke at se ham igen. Da familien kom hjem nogle år senere havde de to børn: Jørgen og Nana på 5 og 2 år, og da var vores mor død.

Danselæreruddannelsen begynder

Jeg kørte stadig ud på Sindsygehospitalet og gjorde gymnastik med de patienter, der var raske nok til at være med - under bevogtning.

Også mine private hold og gymnastikforeningens fortsatte. Efter nogle opvisninger, hvor jeg havde lært nogle elever gamle danse - Anstandsdanse og Menuetter, var der flere, der sagde til mig: »Hvorfor begynder De da ikke en danseskole her i byen, vi har kun hende fra Holbæk!« Jeg svarede: »Fordi jeg ikke er danselærerinde, de gamle danse hører med til gymnastikken«.

Det varede ikke længe, før jeg havde fundet et institut i Køhenhavn (Bjarnov), hvor jeg rejste ind og fik min uddannelse. Penge dertil tjente jeg på mine gymnastikhold. Jeg rejste til København hver fredag-lørdag og søndag, og fik enetimer

hos Bjarnov i teori og praktik. Jeg var hjemme hos Petter mandag-tirsdag-onsdag-torsdag, og på disse dage havde jeg mine gymnastikhold.

Efter den første sæson begyndte jeg danseskole i Nykøbing. Det varede ikke længe, før min konkurrent fra Holbæk fik spredt rygter ud om, at jeg ingen uddannelse havde (jeg havde en halv!). Trods det gik det strålende.

Jeg havde lejet en lille sal på Vilhelm Nielsens Hotel, der kunne jeg lige have en 3-4 børnehold og et juniorhold. Salen var ikke større end en stor spisestue. Da vi nærmede os afdansningsballet, måtte jeg nødvendigvis have en større sal, så jeg henvendte mig på hotellet lidt længere nede i gaden - Hotel Phønix, der havde en stor sal og større lokaler. Der fik jeg den aftale, at jeg holdt mit afdansningsbal der. Da jeg fortalte fruen på det lille hotel det, blev hun meget, meget vred (vi var ellers så gode venner).

Nu havde de haft mig hele vinteren, og så gik jeg et andet sted hen med afdansningsballet, det syntes hun, var uforskammet! Det nyttede ikke, at jeg sagde til hende, at jeg ikke engang kunne have alle eleverne på en gang i den lille sal, og hvad så med forældrene? Hun var uforsonlig, og jeg blev vist ud med øjeblikkelig virkning! Jeg måtte ikke engang sige til børnene, om at møde ugen efter, så jeg havde en uge til at løse problemet. Børnene sad inde i salen og ventede på mig. Dette var det første problem, jeg stødte på (men ikke det sidste) - og det skulle løses omgående!

Jeg dansede nogle danse med børnene, og så bad jeg dem om at sidde roligt et øjeblik. Jeg løb så i fuld fart ned på hotel Phønix, og satte værten ind i min situation. Vi havde jo aftalt dagen for afdansningsballet, men der var en 2-3 uger til, så han måtte lade mig leje salen de gange, der var tilbage. Det var der heldigvis ikke noget i vejen for, så jeg styrtede tilbage til det lille hotel og var lykkelig over, at jeg kunne sende børnene hjem med besked om, hvor de skulle møde næste gang.

Vi havde et dejligt afdansningsbal, der var mødt mange mennesker op, og byens dommer - som hed Neergård - holdt en fin tale for mig, på forældrenes vegne. Jeg havde også en fin presse. Det havde redaktøren Neerup og Skytte Olsen sørget for.

Året efter var jeg færdig med min uddannelse. Jeg fik mit diplom fra institut Bjarnov (Pellum var censor ved min eksamen). Nu var min drøm gået i opfyldelse. Det var en stor tilfredsstillelse og et privilegium var det at få lov at arbejde med det der var ens hobby. Tænk at ens arbejde er dans og musik (og en masse problemer - som man glemmer når musikken spiller).

Nu var der ikke noget, der forhindrede mig i at udvide »virksomheden«. Alle de små byer og landsbyer i omegnen af Nykøbing tog jeg til efter tur og lavede 3 måneders kurser. Vi tog til Rørvig, Højby, Svinninge, Asnæs, Egebjerg, Vig m.fl. Det meste foregik på cykel, der var ikke noget, der hed bilkørsel - der var jo krig. Petter havde ganske vist købt en lille brugt bil, lige før krigen brød ud. Vi nåede lige at få en enkel køretur i den, så blev det forbudt med privat kørsel, og den blev stillet i garage. Til al held fik han den solgt, det ville have været ærgerligt at have en bil

stående i garage i 6 år. - Så vi cyklede og kørte med tog og rutebiler. Min første pianistinde held Hilda, det var en pige på 14 år, hun fik 25 kr. om måneden til at begynde med!

Sommetider måtte jeg bruge grammofon, hvis der var større børn og unge, der skulle have lidt mere moderne musik til. Så cyklede Petter i sin middagspause ud med grammofonen i stiv arm - til de nærmeste steder, som f.eks. Rørvig (der var ca. 7 km.).

Vi fik også nogle gode venner i Nykøbing - først og fremmest redaktør Neerup og fru Agnete. De havde to små dejlige piger: den ældste Birthe på en 4-5 år og Hanne på ½ år. Birthe kom til dans, Hanne var jo for lille både den første og den næste sæson.

Danseskolen voksede hurtigt - og vi udskiftede vores lille lejlighed med en større - en dejlig 3 værelses, som lå nede på hovedgaden.

Den store spisestue, med ovenlys, lod jeg foreløbig stå tom til enetimer og øverum, indtil vi fik flere møbler. Lejligheden var 3 gange så dyr som den lille, der var et stort spring fra 28 kr. til 90 kr. om måneden, så Petter var meget bekymret for, om vi nu ku' klare det! Jeg var ikke i tvivl, men sommerferien begyndte lige, da vi var flyttet derned - og den nye sæson begyndte først til september. Der var længe til, at jeg kunne bevise, at vi sagtens kunne klare det!

Vi hyggede os og muntrede os med vore nye venner, redaktør Skytte-Olsen blev gift og flyttede ind - lige overfor os på hovedgaden.

Vi havde nogle festlige afslutninger på afdansningsballerne, sommetider på hotellet, sommetider hjemme hos os.

Krigen mærkede vi ikke så meget til på det tidspunkt, den var langt væk!

De to små piger Birthe og Hanne besøgte os ofte - også uden forældrene, vores egen lille dreng kunne have været lidt ældre end Hanne.

Hanne var begyndt at tale nu - og hun sagde mange sjove ting, som børn jo gør i den alder... hun var en dejlig lille pige.

I sommeren 42 rejste Petter og jeg hjem til Esbjerg på ferie. Da vi rejste tilbage efter ferien, gjorde vi ophold i Hulby hos mine svigerforældre. Svigermor fortalte, at hun havde læst om en lille pige i Nykøbing Sj., der var faldet ud af et vindue og var dræbt. Det var redaktør Neerups datter, men svigermor vidste ikke, om det var den lille eller den store. Det var næsten 2 uger, siden de havde læst det. Vi blev meget chokerede, og kunne ikke komme hurtigt nok hjem til Nykøbing. Tænk, at vi havde gået der og holdt ferie i 14 dage - og ikke vidst at lille Hanne var død! (det var den lille Hanne). Neerups ville ikke have, at vi skulle vide noget for ikke at få vores ferie ødelagt. Det var sket den dag, vi rejste på ferie. Ham der skulle afløse Petter på postkontoret var henne hos Neerups for at se det værelse, de havde ovenpå. Mens fru Neerup stod deroppe og viste dem det, var lille Hanne nede i stuen hos Birthe og nogle kammerater. Pludselig sagde Hanne: »Nu går jeg op til min

lille mor« - og så gik hun op ad trappen. Halvvejs oppe, så hun en sommerfugl i vinduet og rakte efter den, vinduet var ikke haspet, så det gik op, og Hanne faldt på hovedet ud. Fru Neerup stod deroppe og talte med postassistenten - pludselig gik hun i stå, og kunne ikke sige noget til ham, der var ligesom »noget« der dirigerede hende hen til trappen - et øjeblik for sent - der så hun lige Hanne på vej ud af vinduet.

Nete gav et skrig fra sig, der kunne høres langt op i byen, og hun var nede ad trapperne på et øjeblik. Der lå lille Hanne stille på fortovet, ansigtet var ikke kommet til skade, men noget i nakken eller ryggen var måske brækket. Hun kom omgående på sygehuset - og der sad hendes ulykkelige forældre til hun døde. Det sidste hun sagde var: »Min nullerpude« (hun havde en lille pude, hun altid krammede, når hun skulle sove).

Da vi kom til Nykøbing, gik jeg med det samme over til Neerups. Nete havde bedt om, at ingen ville sige noget til mig - hun ville selv fortælle mig det.

Det var strengt for dem - lægen havde sagt til Willum, at det eneste, der kunne hjælpe hans kone over sorgen, var, at hun fik et nyt barn.

Det varede heller ikke længe før det var på vej...

Hjem til Vestjylland igen

Da vi var hjemme i Esbjerg på ferie, havde mor og Bodil talt meget om at få os hjem til Jylland igen, der var så langt til Nykøbing Sj. - tænk om vi boede i Varde! Det var ligesom, at her hørte vi til. Petter var ganske vist sjællænder, men han ville gerne med til Jylland, han havde jo allerede boet herovre i flere år og været på Esbjerg Postkontor, mens vi lærte hinanden at kende. Bodil sagde: »Jeg er sikker på, at du kunne få en god danseskole i Varde, der er kun fru X.. og Petter kunne få forflyttelse dertil.

Vi snakkede meget frem og tilbage om det og blev enige om at forsøge.

Hvis jeg ikke skulle gå glip af en sæson, måtte jeg til Varde i august, så jeg tog afsted, og vi håbede så, at Petter kunne få sin forflyttelse i orden til september eller oktober. Møbler blev opmaganiseret, Petter flyttede ind på Neerups gæsteværelse, jeg boede i Esbjerg hos mor, og søgte lejlighed i Varde.

Jeg fik travlt med at starte sæsonen! Der skulle lejes sal, sættes annoncer i bladene - laves programmer til bogtrykkeren. Jeg måtte også finde en god pianist - etc. etc. Ind imellem søgte jeg lejlighed - spurgte alverdens mennesker, om de kendte nogen, der havde en tom lejlighed.

Jeg fik at vide, at det kunne jeg godt opgive, det var umuligt at opdrive! Alligevel var jeg meget, meget heldig. En ung ingeniør med en gravid kone skulle flytte fra en lille lejlighed til en større. Jeg gik hen til dem i den lille lejlighed - og fik den at se. Det var lige hvad jeg kunne bruge, men det var jo ejerne af huset, jeg skulle tale med. Der havde været mange, der gerne ville leje den, så det var med bankende hjerte,

jeg gik ned i stuen og talte med værtinden. Hun kunne ikke love mig noget (Erichsen hed de) manden var ikke hjemme, og hun vidste ikke, om han havde lovet den til nogen af de mange, der allerede havde set på den... Jeg måtte komme igen - hun lovede at lægge et godt ord indfor mig.

Da jeg kom næste dage og fik at vide, at jeg godt kunne få lejligheden, kunne jeg næsten ikke tro det - det var da vidunderligt!

Det varede ikke længe, før jeg kunne flytte ind, møblerne kom herover fra Nykøbing, og jeg havde nu en rigtig hyggelig lejlighed på Møllevej.

Nu manglede jeg bare min Petter! Forflyttelsen kom ikke i orden til okt. - heller ikke til november - eller til januar. Først til maj måned kom den.

Petter var herovre på besøg til nytår - også et lille besøg før jul. Dengang kunne næsten ingen postfolk holde fri i julen, de arbejdede dag og nat. Jeg havde jo min familie: Bodil og Flemming, mor og mormor. Petter havde da fundet et dejligt hjem hos Nete og Villum i Nykøbing Sj. Villum var meget ude at referere om aftenen, og der sad Nete alene med sin sorg over lille Hanne. Det nye barn var på vej. Nete sagde til mig mange år senere: »Jeg ved ikke, hvad jeg skulle have gjort uden Petter, det var mig til stor hjælp og støtte, at han var der.

Petter og Nete sludrede så godt med hinanden - det var altid bedre at sludre end at græde - og Nete havde næsten ikke flere tårer den vinter. Petter fik sin forflyttelse bevilget 1. maj og kom endelig til Varde. - Jeg havde da overstået den første sæson, så jeg havde haft travlt med afdansningsballer flere steder. Nu kunne vi rigtig nyde sommeren, selvom man ikke kunne komme til stranden. Der byggede tyskerne bunkers og forsvarsstillinger. Nete Neerup fik en lille pige hen på sommeren - Kirsten hed hun - og nogle år senere en søn, som kom til at hedde Ole Willum.

Det år, der kom finnebørn til landet fik de også en finnepige - Pirko hed hun - det var en børneglad familie.

Nu var jeg fyldt 30 år og begyndte at tænke på, om jeg skulle se at få et barn, inden jeg blev for gammel. Vi forsøgte at få det til at passe med sæsonen, men det lykkedes ikke. Vi havde »snydt« naturen en 5-6 år, så nu snød den os!! Petter syntes ikke, at det var en verden at sætte børn i. Det var det måske heller ikke, men hvornår var det det? Vi var trods alt så heldige at bo et fredeligt sted - forholdsvis fredeligt.

Krigen intensiveres

I min dagbog fra den 30. august 1943 skriver jeg: I går morges tog tyskerne magten, det var næsten, som at opleve den 9. april en gang til. Jeg stod op kl. 8.30 og ville ringe efter et par rundtykker ekstra (havde inviteret bror Jørgen til morgenkaffe), men på centralen var der en tysker, der tog imod. Jeg troede, at jeg var kommet ind på en forkert linie, men det gik dog op for mig, at der måtte være »noget galt«. Petter kom ud af fjerene i en fart, han var sygemeldt fra kontoret på grund af en lettere hjernerystelse, som han fik ved at gå imod fru Erichsens vindue. Vi fik

hurtigt at vide, at alt var besat - telefon, post og telegraf - og hvor Petter ærgrede sig over sin sygemelding, han ville gerne have været på kontoret, da de holdt deres indtog dernede! Der var nu undtagelsestilstand i hele landet - vi skulle være inde ved mørklægningstid. Radioen kom hver time og meldte - der er opslag på alle vinduer om, hvordan vi skal forholde os. Man kan altså let blive skudt, hvis man ikke adlyder!

Bror Jørgen forsøgte at komme til Esbjerg, men forgæves både formiddag og eftermiddag, så han var ude hos os hele dagen.

Om aftenen kl. 20.30 var vi omme hos nogle venner lige om hjørnet - og kl. 2 min i 21.00 gik vi hjem igen, det var lige på høje tid! Et øjeblik efter kom 4 tyske soldater med bajonetter og det hele i fuldt trav - og jeg skal love for, at folk kom ind i en fart! Man må ikke engang kigge ud ad vinduet.

Politimesteren og borgmesteren m.fl. er sat fast.

Jeg kan ikke ringe til Esbjerg, så jeg aner ikke, hvordan mor har det. Jeg er også spændt på, hvordan det skal gå med min danseskole - selvom det kan synes underordnet. Hvis det hele går i vasken, er det meget ærgerligt, jeg har ofret så meget på starten. Vi var 3 om at starte denne sæson - senere hørte jeg, at den nye havde fået en 10-15 elever, og fru X, som havde været i byen i flere år, fik omtrent 100 elever, og jeg nærmede mig de 400 - hurra - hurra...! Petter skulle til København på kursus i 8 uger, så han rejste fra mig, det var 3. gang jeg var uden Petter på min fød-

Birgit Bacher, Per Buttenschön og Bodil Bundsgaard.

selsdag, men denne gang havde jeg ham dog til morgenkaffen. Jørgen kom også - jeg havde afleveret hvedemel til bageren,så vi fik fine rundstykker. Bagefter, da Petter var rejst, tog Jørgen og jeg til Esbjerg, og sammen med Bodil tog vi ned til mor i Havnegade 9 (det var søndag). Mor bad os imidlertid om at gå på »Centralhotellet« og spise, da den unge pige var syg - så det gjorde vi. Vi fik en bøf og et stykke lagkage (med pisket mælk på) - og gik så ned til mor igen. Om aftenen tog jeg med Bodil og Flemming hjem at sove, og sådan sluttede min 31 års fødselsdag. Næste morgen tog jeg hjem til Varde igen og begyndte en spændende og besværlig sæson på danseskolen.

Et par aftener senere, da vi igen kom nede fra mor og skulle op til Bodil og Flemming, blev der pludselig luftalarm. Vi var så nær ved at være hjemme, at vi løb for at nå hjem. Samtidig hørte vi en engelsk flyver over vore hoveder, og antiluftskyts, som ramte den. Vi så et stort ildglimt som en eksplosion og maskinen faldt ned. Det så ud, som om det var for enden af Torvegade - og det var som om det hele skete på en gang - luftalarmen - maskinen i luften - luftskytset. Så nåede vi ind i huset, hvor Bodil og Flemming boede på 2. sal. Lidt efter kom afblæsningen. Vi kunne ikke lade være med at tænke på den stakkels flyver (han ligger begravet i Esbjerg).

Jeg havde et motionshold for damer mandag formiddag på H-V-F-.

Fru Lamp (som bestyrede Håndværkerforeningen) kom ud og kaldte på mig da damerne var gået. - Jeg havde et par dage før været på »Damiers Hotel« hvor tyskerne residerede, for at spørge efter sal - efter at have været på samtlige byens hoteller. Tyskerne ville (selvfølgelig) ikke leje mig deres sal, men de tilbød, at jeg kunne få lov til at undervise til kl. 22.45. Det var jeg meget glad for, det løser alle problemer med hensyn til at få anbragt holdene. Det er jo besværligt, når man skal nå 2 hold på en aften - at holde op kl. 22.

Fru Lamp var rasende, jeg måtte ikke tro, at hun ville holde åbent for mig, når de skulle lukke kl. 22.00 - det lignede heller ikke noget »at rende til tyskerne«, når de andre skulle gå til det danske politi! - Efter en længere »stråle« sejlede fru Lamp ud af døren, efter at hun havde overbevist mig om, at jeg kom til at lukke samtidig med restaurationen... Når jeg »rendte til tyskerne« var det, fordi de havde besat Damkiers Hotel, hvor der var en dejlig stor sal, som var den eneste, jeg ikke havde forsøgt at leje (det kunne jo være, at de ikke brugte den).

Jeg gik nu op til politimesteren, for at se, om det skulle hjælpe. Han stod til at begynde med og var meget flink og smilende, men lige pludselig slog han om og sagde: »Jeg kan ikke indse, hvorfor De skulle indtage nogen særstilling, kære frue - De må naturligvis lukke samme tid som alle andre. Der havde været en del sabotage i Jylland på kongens fødselsdag, så spærretiden blev nu sat til kl. 20.00 (altså restaurationer og danseskoler kl. 19.00). Jeg blev paf over politimesterens mærkelige holdning og gik hele vejen hjem og spekulerede på, om han var gal over, at jeg havde været hos tyskerne. - Jeg tudede, dels over ham - dels over fru Lamp - og må-

ske fordi jeg ikke havde min fornuftige Petter at tale med om alt dette. Jeg kom til det resultat, at jeg måtte ned til politimesteren igen for at renses - og for at blive menneske igen.

Hos politimesteren 2. gang. Jeg havde nær fået et chok igen, politimesteren smed mig ikke ud, men rejste sig, gav mig hånden, smilede og sagde, at jeg skulle tage plads. Han var en helt anden, hvad der så end havde gjort det... Jeg pointerede meget kraftigt, at jeg ikke var kommet for at indhente tilladelse til længere åbning, men for at rense mig for eventuel misforståelse. Jeg fik alligevel tilladelse til at holde åbent til 19.30 mod at aflevere en liste til værnemagten over de elever, der dansede fra kl. 19 til 19.30. Det var skrupskørt - det drejede sig om børn. Jeg skrev en liste og gik op til tyskerne med den. Jeg kom ind til en lille hysterisk fyr - vistnok den øverste for Varde. Han blev helt vild, da jeg talte om dans. Han råbte op om, at det var ingen »dansekrig«, men en arbejderkrig! Jeg gjorde forsøg på at forklare, at politimesteren havde sagt, at tyskerne forlangte en liste - men jeg fik ikke talt ud, før han råbte op - at det havde politiet ikke noget at gøre med - det var tyskerne der regerede her...! Det var mig ikke muligt at få ham forklaret - at de selv havde bedt om listen! - Jeg gik bare min vej - ude på gangen mødte jeg den flinke tysker, der første gang havde givet mig tilladelsen til at have åbent. Han viste mig ind på sit kontor og rystede beklagende på hovedet, da jeg fortalte om den anden, der ikke ville have listen. Han tog den og gik ind til den anden med den og sagde, at jeg bare skulle komme til ham, han skulle nok hjælpe mig, hvis det blev nødvendigt.

Foråret 1943 betegnede vendepunktet i den store krig.

I januar var Stalingrad faldet. Det amerikanske luftvåbens første dagangreb på Tyskland fandt sted og Montgommery holdt sit indtog i Tripolis. Et vigtigt møde fandt sted mellem Churchill og Rosevelt i Casablanca, hvor de endelige planer for den kommende invasion på Europas fastland blev lagt. - I maj faldt Tunis.

Nu var den tyske offensivkraft brudt. - Den blev brudt i Afrikas glødende ørkener og i Ruslands vinter.

Tysklands kampvilje frøs ihjel i den russiske vinter.

Det gik Hitler, som det var gået Napoleon.

--- Måske ikke så mærkeligt, at der var »nerver på« hos mange tyskere.

Petter kom hjem fra København den 30. november, han havde ligget syg med halsbetændelse, influenza og lungebetændelse derovre (og må nu gå kurset om igen).

Han kom ikke på kontoret i juletravlheden, heldigvis.

Danseskolens julebal den 12. december, samlede mange mennesker.

Der var stuvende fuldt i Håndværkerforeningens store sal. Vi havde tillet alle de forskellige hold op i de forskellige lokaler ovenpå, og da vi gik ned til indmarchen, kom de forskellige hold ud fra lokalerne og ind i rækken efter størrelse - inden vi gik ned ad trappen. Jeg blev helt overvældet, da jeg kom ind i salen - aldrig havde jeg set så mange mennesker til mit eget bal. Jeg havde forgæves gjort forsøg på at

Inge Vad Wodskou til afdansningsbal.

få en »levende« nisse til at lege med børnene, men det var umuligt - jeg måtte selv lege med dem efter opvisningen. Dengang havde man en 3 el. 4 måneders sæson før jul og det samme efter jul... Dette var altså juleafdansningsballet, hvor vi efter opvisningen holdt en pause, og så legede med børnene bagefter og dansede. I aftenens løb var der optræden på scenen og på gulvet. Nogle numre egnede sig bedst til scenen og andre til gulvet. Først en lille gavotte, danset af 7-8 års børn i gamle dragter. Dernæst 6 små piger i blå og røde tyllskjoler med dukker i de samme kjoler, de dansede en dukkedans. Til slut dansede 30 piger i hvide og røde lange papirskjoler med tilsvarende tøndebånd. Dansen (el. øvelserne) sluttede med, at pigerne løber ind og står som Danebrog - lægger sig ned på knæ, bøjer hovedet ned mod knæene og hænderne ned langs kroppen. Nu ligner det et rigtigt flag, og musikken spiller flagsangen (»der er ingenting der maner«) Pigerne ligger stille hele sangen ud - og sikke en begejsring - folk klapper hele sangen ud. Det var noget der »gjorde sig« i denne krigstid!

Sidst på aftenen blev der lejlighed for forældrene til en lille svingom.

Med årene kom der mange flere »numre« på programmet og undervisningen blev udvidet med akrobatik.

Et år var jeg så heldig at have 6 store dygtige piger og 6 små, også meget dygtige, med dem lavede jeg et af de bedste numre jeg havde haft. Hver stor pige kom ind med en lille pige på hånden - strakt op over hovedet. Musikken var »På et persisk marked«. Det var et helt cirkus nummer og gjorde vældig lykke.

Nytårsaften 1943-44

Ja, Gud ved, hvad det nye år vil bringe - aldrig har jule og nytårsbreve været fyldte med så mange ønsker om fred i det nye år - som i år.

Alle mennesker ønsker fred - længes efter fred. Man ved, at det går tyskerne dårligt, så det kan da ikke vare så længe - tror man.

Vi fejrede nytår her i Varde, med Bodil og Flemming. Tog først til Esbjerg mellem 2 tog - 10.25-14.10 og ønskede mor godt nytår. Mormor var hos mor, og Jørgen og Ebba (de nyforlovede) skulle komme i løbet af aftenen.

Vi kunne altså med god samvittighed muntre os her i Varde.

Selvom vi morede os dejligt, var der noget galt med dette nytår. Jeg skulle have været gravid, og efter vore beregninger helst have været en 3-4 måneder henne, så barnet kunne komme i forsommeren - og jeg havde sommeren til den lille nyfødte. Men jeg var ikke blevet gravid. Nu måtte vi blæse på sæsonen og danseskolen, det var vigtigere, at vi fik et barn, så måtte det andet gå, som det kunne. - Jeg blev gravid ca. først i februar!

Forår 1944

Det passede absolut ikke med »danse-sæsonen« at jeg nu var blevet gravid. Det var udmærket at slutte forårssæsonen med en lille mave på, men værre at begynde efterårssæsonen med en stor mave på! Fødslen ville blive sidst i oktober. Kunne man holde »fri«, når sæsonen lige var begyndt? - Den tid, den glæde - nu var det bare om at tage en dag ad gangen!

Det var bare lykken at det nu var gået i opfyldelse med min graviditet. Forårssæsonen sluttede med 3 baller ud i træk her i Varde. For de små børn i HVF (der er flest forældre med, og den sal er størst). For de større børn på Hotel Varde, og endelig det tredie bal for de voksne på HVF. Ballet på Hotel Varde, var meget vellykket med de store børn. I forbindelse med afslutningen, havde vi dansemærkeprøver - hvor eleverne fik bronze, sølv og guld - og jeg havde Bjarnov (mine lærermester) herovre som dommer ved prøverne. Senere på aftenen dansede han solo med mig. Dengang kendte man ikke noget til danseturneringer - og vidste knap nok, hvordan voksen moderne dans så ud. Det var det, jeg ville vise Varde, så de voksne også fik lyst til at lære forskel på Vals - Tango - Slowfox og Quickstep. Det gik fint, der skete ikke andet, end at mit bælte sprang op og faldt af! Ingen tænkte på hvorfor. Vi dansede alle tre aftener. Jeg havde haft tre ubehagelige måneder med træthed og opkastninger - det sluttede netop den uge, opvisningerne begyndte.

På gymnasiet i Tarm havde vi også et dejligt afdansningsbal. Rektor Arndal holdt en nydelig tale - og han gik selv til dans med sin frue. Hen på aftenen dansede vi Lancier, der manglede en dame, så jeg måtte danse med. I femte tur, hvor man slutter med at alle herrerne fatter om hinandens venstre håndled inde i midten og har damen om livet med højre arm, mens alle 4 par danser rundt (sommetider så da-

men næsten ligger vandret i luften), var jeg frygtelig nervøs for mit lille barn. Ingen vidte, hvad jeg bar på, så der blev ikke taget hensyn. Der skete heldigvis ikke noget. Dette bal var det eneste, der blev holdt på selve gymnasiet. Året efter bad jeg rektor, om jeg måtte få eleverne ned på hotellet, så jeg samtidig kunne have byens andre børn og unge. Det gav nogle dejlige store hold, og nu var der ikke problemer med at skaffe damer til kostskolens drenge, det myldrede med unge piger fra hele byen. Eleverne fra kostskolen var glade for at slippe ud af skolen i nogle timer. Jeg måtte slutte præcist, så de kunne være hjemme til den tid, jeg havde aftalt med rektor.

Jeg havde 23 dejlige år i Tarm - havde egentlig tænkt mig at toppe efter 25 år - men det lykkedes en meget ukollegial kollega at leje Bechs Hotel og så kunne de pludselig ikke også have mig, og jeg måtte holde op efter de 23 år. Man undrer sig over at sådan noget kan lade sig gøre.

Sommersæsonen på landet havde jeg egentlig tænkt på at springe over, men jeg havde det jo så godt, så hvis jeg nu kunne forkorte eller trykke sæsonen sammen, så en 3 måneders sæson blev afviklet på 2½ måned ved at danse med dem 2 gange på en uge i f.eks. første og sidste måned...

Således fik de deres 12 gange alligevel, og jeg havde sparet ½ måned. Som sagt så gjort - jeg gik i gang og sluttede i Rousthøje og Vester Nebel i juli måned. Det var også på høje tid, at jeg sluttede, jeg var en 6 måneder henne og de lange cykelture var begyndt at blive anstrengende.

En tur til Vester Nebel glemmer jeg aldrig. Jeg asede derudaf i modvind, og det begyndte at regne. Der er en ca. 15 km til V.N. fra Varde, og jeg var vel kommet halvvejen, da jeg var gennemblødt. Jeg tænkte naturligvis på alle de børn, der sad og ventede på mig i Vester Nebel forsamlingshus, men jeg tænkte også på det lille barn, jeg ventede. Kunne det tage skade af, at moderen blev våd og kold og overanstrengt. Jeg turde ikke risikere det, så jeg kørte ind på en gård og søgte ly, og håbede at kunne låne en telefon. - Det var en flink gårdmand, der boede alene, han ventede en husbestyrerinde dagen efter. Han overlod mig »den fine stue« helt alene, der kunne jeg lægge noget af mit våde tøj på radiatoren (som havde en smule varme på). Jeg fik også ringet til forsamlingshuset. Jeg vidste, at pianisten måtte være der, han skulle komme med en rutebil fra Esbjerg. Han kom til telefonen, og fortalte at Kirsten, på 14 fra Ølufvad skole allerede var ved at stille de små op. Hun var den ældste af en søskendeflok på en 4-5 børn, så hun kunne styre dem.

Kirsten og pianisten lovede at danse med børnene og holde dem beskæftigede, så godt de kunne til jeg kom. Jeg kunne ikke få fat i en taxa, men der kom en rutebil ½ time senere, som jeg kom med. I alt var jeg vel en time eller halvanden forsinket.

Børnene havde langt hjem og de fleste cyklede, så jeg nøjedes med at beholde dem ½ time ekstra, så forældrene ikke blev urolige. Resten fik de ugen efter.

Den flinke gårdmand, som havde givet mig husly om eftermiddagen, kom nogle år efter med nogle børn - han havde giftet sig med husbestyrerinden!

Da afdansningsballerne på landet var overstået, glædede jeg mig til at komme i gang med babytøjet - henkogning og sylting blev også overstået. Besøg af Jona i 10 dage - besøg af min fætter Erik Malmer og hans kone Dorothy, med børnene en dag.

Da Petter fik ferie, rejste vi over til Østkysten - syd for Kolding og lejede os ind på Strandgården i Hejlsminde ved Lillebælt. Der havde vi det dejligt, vi turde ikke udsætte mig for større strabadser med at rejse over Storebælt, i denne krigstid. Det var første gang, vi prøvede at holde ferie sådan et sted, hvor man intet havde at bestille, bare kommer når maden står på bordet. Det nød jeg meget. Vi fandt et sted, hvor ingen ku' se os, så jeg kunne sole min runde mave! Jeg havde en ide om at den lille derinde også ville blive brun og sund, det gjorde han faktisk også. Tante Andrea havde regnet ud for mig, at han ville komme d. 20. oktober, jeg selv at det måske blev d. 26. Tante fik ret. Han kom d. 20. oktober. Jeg kom ikke til kongres i København - og vi kom ikke til Hulby på ferie, nu gjaldt det om, at jeg bare passede på mig selv. Jeg havde intet mærket til min sygdom og mit hospitalsophold for 5-6 år siden, det var næsten glemt.

Starten på sæsonen kunne desværre ikke udsættes til efter fødslen.

Dansesæsonen 1944-45
Dagligt liv under krigen

Jeg startede som sædvanlig først i september, med endnu flere problemer end jeg plejede. En overgang så det ud til, at jeg ingen sal kunne få, men så »gav« fru Lamp sig endelig. Hun var en »bestemt« dame. Det fortaltes, at der en dag kom en tysker ud i hendes store køkken med et eller andet forlangende, og så sagde hun til ham: »Ja, bare se at få den skyder der ned« - før ville hun ikke forhandle med ham.

Jeg havde taget imod indmeldelser, og det så ud til at der blev elever til 2 dage - og forløbig havde jeg kun en sal! Jeg havde været over hele byen for at få en sal - selv Arnbjerghallen og restaurationen.

Der var et lille håb om at få restaurationen. En assistent havde jeg også fået, fra Århus. Bjarnov havde forsøgt i København, uden held. Der var ingen der ville herover til Jylland. Bodil kan jeg heller ikke regne med, hun er selv gravid, og omtrent lige så langt som jeg (5 ugers forskel). Vi glæder os begge til vore babyer, men det er jo forfærdelige tider vi lever i.

Englænderne går frem for hver dag - og vi går her og ved ikke om der bliver invasion i Danmark (det ville ikke være så rart at komme til at føde i kælderen). Vi lytter til radioen hver dag og mange gange om dagen, fra England og Amerika - via England. De allierede er lige gået over Tysklands grænser - og det ser sort ud for Tyskerne. Petter skal desværre til eksamen i oktober, jeg er meget ked af at skulle af med ham nu. Jeg har knap 1½ md. tilbage. Måske er jeg så heldig at få barnet i hans læseferie, som bliver mellem skriftlig og mundtlig eksamen.

Afdans i Varde.

En eftermiddag var jeg ovre hos fru Nørlund på Kærvej efter nogle blommer hun havde henklogt til mig. - Jeg havde fået sting i siden af at sidde og strikke - og trængte også til frisk luft. Det var en passende tur fra Møllevej til Kærvej, men jeg var glad, da jeg var hjemme igen. Der var projektører over Esbjerg og vistnok forvarsel. Henne på Ringkøbingvej kørte der lange rækker af tanks - bare vi må slippe for uroligheder. Der er optræk til strejke, folk køber ind af smør og brød i større mængder. I Esbjerg er der vist begyndt strejke fra kl. 5 i dag.

I København har der lige været en større razzia af Gestapo - og der er nervøsitet både blandt tyskerne og danskerne. Her i Varde kom strejken dagen efter razziaen, men vi mærkede ikke så meget til den. Der var gas og vand, det var det vigtigste.

Petter og jeg var ovre og besøge Aase og Børge Buurgård på Gjellerupvej for et par aftener siden. Vi blev standset oppe på broen af tyske soldater, de ville se ausweis, så vi måtte vende om. Jeg gik over til de ældre Buurgårds, mens Petter gik den lange vej hjem - efter sit legitimationskort. Fru Buurgård senior ringede så for mig over til fru junior for at forklare vores forsinkelse. Da Petter kom efter mig, gik vi til politiet og spurgte efter ausweis - det kunne de ikke give os. Så gik vi over på broen igen og Petter spurgte så tyskeren om han ikke mente legitimationskort i stedet for ausweis. Joh, det gjorde han. Så vidste vi vore kort frem og Petter forklarede ham hvad forskel der var på ausweis og legitimationskort - og sagde at vi kunne

have sparet ½ time og alt det renderi. Da vi gik hørte vi, han spurgte de næste om de havde legitimationskort - så han havde da lært noget!

Stakkels soldat, de havde det da ikke for sjovt! Vi havde en hyggelig aften hos Aase og Børge, og da vi gik hjem, var vi lige kommet forbi de to tyskere på broen, da der kom en masse flyvere. De skød også fra Esbjerg, så jeg ville have løbet for at nå hjem, inden en eventuel luftalarm. Der er grænser for, hvor hurtigt man kan løbe, når man er i 8 måned. Petter mente ikke at jeg kunne tåle at gå så hurtigt, så han var ikke til at trække afsted. Det var ikke hyggeligt at tænke på at komme til at sidde i et fremmed beskyttelsesrum det meste af natten. Det var faktisk spændende, om vi nåede hjem. Det var en lang vej fra broen til Møllevej, især når man går med hjertebanken. Jeg var lykkelig, da vi nåede Møllevej, og der ikke var blæst alarm. Det var forresten mærkeligt, der var grund nok til det. To nætter før var der luftalarm - flere timer. Da ville Petter ikke med i kælderen, så jeg blev også i sengen. Det er et held, at jeg ikke er nervøs for alt, det der sker omkring os, for så kunne det måske nok blive et uroligt barn.

Jeg håber ikke at det får indflydelse på barnet, alt det der sker, jeg har jo denne gang haft det så godt hele tiden, det har været en dejlig sommer.

Jeg har stadig ikke fået lokaler nok til alle mine elever. Strejken forsinker mine programmer til Skjern - og mine annoncer her til Varde - men det går vel nok altsammen. Vi har lige fået at vide, at vi skal give 135 kr. mdl. for den nye lejlighed, uden varme.

Den 19. september afvæbnede tyskerne det danske politi - og hele landet kom i undtagelsestilstand. I København har der været skudt på Amalienborg slotsplads, mod kongens livgarde, og flere andre uroligheder. Her i Varde - nede på torvet, omringede tyskerne politistationen.

Politimesteren, politifuldmægtig Schlanbush og Gerner Mikkelsen m.fl. herfra er fra Frøslevlejren sendt til Tyskland. (kun Schlanbush kom levende hjem - syg og nedbrudt - efter krigen).

Den 20. sptember begyndte - over middag - på ny en strejke, ganske uventet for mange mennesker. Jeg kom cyklende ned i byen og skulle have noget mad, og så var alle forretningerne lukket. Hos fru Nørlund lånte jeg 2 tomater og 2 æg - og så var aftensmaden reddet. Kl. 7 var der pludselig lukket for vand, gas og lys, det havde tyskerne gjort, fordi vi strejkede. Petter skulle møde tidligt på kontoret i morges, men der stod tyskere med »opplantet bajonet«, så Petter (og de postbude der stod på hjørnet) gik hjem igen. Så gik Petter på mejeriet efter mælk og smør (jeg sov) og kom hjem og lavede kaffe, der var lige så meget gas i rørene, at vi kunne få morgenkaffe og få varmet en kop frokostkaffe. Jeg havde ingen vand fået tappet af, så vi klarede os hele dagen ude. Vores frokost bestod af et par stk. fedtemadtomatmad-sardiner-agurk-mælk-kiks-kaffe. Heldigvis har vi mælk nok, det er næsten det vigtigste. Osten er sluppet op - ingen æg i huset - ingen kød - ingen fransk-

brød! I eftermiddag kom jeg »bagind« hos bager Meyer og fik et franskbrød. Vores aftensmad bestod altså af det samme som frokosten, plus et stk. franskbrød med jordbærmarmelade. - Fru Nørlund har været her i eftermiddag, lige som vi var gået ned og besøge tante, og hun satte en pose med tomater, og reddede endnu engang vores aftensmad. Vi havde jo ingen køleskab og fryser dengang og ingen beholdninger at tage af.

Det blev sagt i radioen fra London, at der vil ske store begivenheder en af de nærmeste dage! Trommeslageren har været ude i byen med 2 soldater i hælene - og råbt, at såfremt arbejdet gik i gang i morgen tidlig, ville der blive lukket op for gas, vand og lys. Nu siges der, at arbejderne vil have gas, vand og lys, inden de går i arbejde. Så det bliver spændende at se, hvad det bliver til!

Midt i alt dette kommer der stadig indmeldelser til danseskolen. I morgen skulle jeg til Skjern og tage imod indmeldelser. I dag er der rejseforbud - selvom det bliver ophævet, er jeg ikke begejstret for at tage afsted, det siges, at togpersonalet ikke vil køre om aftenen efter mørkets frembrud, og jeg skulle helst hjem samme dag. - Om en måned kommer barnet - om alt går vel. Det er en uhyggelig tanke, om man blev spærret inde i en fremmed by ved en eventuel invasion!

Talte med mor og Bodil i går fra Esbjerg.

Post og telegraf og telefon strejker også i dag.

10. oktober 1944: I går var jeg i Skjern for 3. gang, nu tager jeg ikke med derop mere. Der er kommet mange elever - over 300. Varde er også god i år, der er også over 300, men Skjern er jo en meget mindre by, så det er en overraskelse. Frøken Berg er en lille dygtig assistent, som jeg godt kan overlade undervisningen til, det er betryggende, nu jeg skal til at forsømme. Mærkelig nok, at denne sæson, hvor jeg ikke selv kan bestille ret meget, tilsyneladende bliver den bedste - økonomisk!

I aftes da jeg rejste hjem fra Skjern, var vi en time forsinket. Det tog alene ½ time at køre de 6 km fra Sig til Varde. Der havde om eftermiddagen været sabotage på linien - et stykke skinne var brudt op, og repareret igen. Det var godt, at jeg ikke vidste det, da vi kørte, men nu bliver jeg hjemme, til efter fødslen. Jeg glæder mig meget, det kan da ikke blive andet end et »godt« barn, så godt jeg har haft det, både i den ene og den anden retning! Desværre rejser Petter til eksamen fra fredag til søndag. Bodil kommer herud og sover hos mig. Det kan jo hænde at man nedkommer for tidligt. Bodil venter sig først i december, så vi er et par kønne koner...!

Min husalf er trådt i funktion fra 1. okt. så jeg nyder at kunne ordne det »lettere«, som ellers bliver forsømt.

Babytøjet er parat - vuggen skal lige monteres.

Den 19. oktober 1944: Der er stadig ikke sket noget, men jeg venter hver dag at »noget vil vise sig«. Petter og jeg var ude at gå en tur i det dejlige vejr. Vi gik ud på planteskolen og besøgte Nielsens - og fik hyldebær, roser og æbler med hjem. Jeg var hos tante i formiddags og der fik jeg et varmt styrtebad - efter at have været

hos lægen med den sidste prøve - den var fin. Tante inviterede på kørvelsuppe - det var herligt!

Frk. Berg er i Hvide Sande i dag - der begyndte vi sidste torsdag - fint resultat! Nu har tyskerne taget logen, så balletholdene flytter rundt, måske må vi opgive dem, hvis ikke tyskerne flytter ud igen.

Den 20. oktober 1944 fik jeg sønnen - en dejlig dreng - altså lige på den dag det var ventet. Det var en streng dag - og lang var den. Jeg fik »småveer« allerede kl. 4 om morgenen, og da Petter skulle møde kl. 6, stod jeg op med ham kl. halv seks og lavede kaffe. Da han gik, ringede jeg til jordemoderen, hun kom kl. 6.30 og sammen gik vi over på sygehuset (jeg ville ikke i ambulance for det lille stykke vej). På sygehuset kom jeg ind og blev gjort i stand på badeværelset, og blev så kørt ned på fødestuen. Desværre blev veerne nu mindre og sjældnere. Da kl. var 11 og jeg havde været oppe at gå og gøre gymnastik gav jordemoderen fru Bjarnesen mig et lavement, så der kom lidt mere gang i det, men først henad kl. 3 begyndte de rigtige veer. De blev værre og værre - puha - hvor var det slemt! Det burde ikke skrives i dagbogen - skulle helst glemmes (ellers får man aldrig mod til at få nr. 2)! Først kl. 17.40 fødte jeg. Dr. Krogsøe gav mig lidt at lugte til, men det var sent jeg fik det, jeg var ikke bedøvet i mange minutter. Det var dejligt, da doktoren råbte: »Vågn op fru Grane, De har fået en søn« - »har jeg en rigtig levende en?« - Nu kunne jeg pludselig høre et barn skrige/græde, men det var så langt-langt væk. Aah, hvor var det et lykkeligt øjeblik - og hvor dejligt at høre at det var en stor velskabt dreng på 7 pund og 50 gram og 51 cm lang! Alle synes, at han er så pæn og »færdig« - slet ikke rød og rynket. Han har sådan et fint lille ansigt.

Bodil fik en lille pige d. 25. november - altså 5 uger efter at vores lille dreng blev født. Vi havde en herlig jul med vores 2 dejlige babyer. Vores blev døbt i julen og kom til at hedde Mogens - lille kusine blev døbt i januar og kom til at hedde Vibeke. Bror Jørgen blev gift med Ebba en uge før!!!

Petters lillebror Axel i Vestre fængsel

Krigen rykker nærmere og nærmere, og vi frygter for, at det vil ende med krig på dansk jord. Hvis det sker, er tyskerne nogle banditter, siger Amerika.

Petters lillebror, Axel blev taget af tyskerne i februar måned - han sidder i Vestre fængsel - og vi sidder ved radioen og ryster hvergang vi hører om tyskernes grusomme dødsdomme - både de officielle og de uofficielle. Axsel har været meget aktiv som sabotør, så der er grund til frygt for det værste. Vi håber og ber til, at det hele snart er slut, det er det eneste der kan redde Axel.

Jeg har gjort kælderen klar, så vi omgående kan flytte derned. Vi har gjort rent - der er sengepladser klar og der er proviant.

Vores lille Mogens blir større og dejligere for hver dag der går, han er over ½ år

nu, og han er en stor, sund og glad dreng. Vi håber at vi ikke skal i kælderen med ham!

Danseskolen gik pludselig i stå i februar (dog allerede i oktober i Varde) - og jeg var glad for at kunne blive hjemme hos min lille søn i disse urolige tider. Efter jul blev trafikken helt umulig, så jeg også måtte slutte i Skjern og Hvide Sande. Jeg tog en bil op til Skjern og holdt et improviseret afdansningsbal. Alle mennesker er forstående, og jeg fik det afviklet til alles tilfredshed - (forudbetalinger blev tilbagebetalt etc. etc.) Hvide Sande holdt længst ud, der muntrede frk. Berg sig, så meget at hun reserverede salen til sig selv til næste sæson. Den slags sker. Jeg havde råd til at give afkald på Hvide Sande!

Mor har været hos os i 5 uger, hun ville have været hjem til Esbjerg, men vi overtalte hende til at blive. Det er ikke til at færdes i togene eller på vejene, og hun skal ikke hjem og sidde alene i sin lejlighed.

Her går en masse rygter - russerne skal være gået i land på Lolland-Falster og vil besætte Fyn og Sjælland (og Amerika og England: Jylland) Dette blev dog dementeret fra Sverige.

Der er sket mange frygtelige ting herhjemme - mord hver dag, både på stikkere og patrioter.

Foruden som tidligere nævnt - politimesteren og de to fuldmægtige er også doktor Nordentoft taget. Fra Esbjerg blev Flemmings direktør Hansen i Landmandsbanken også hentet af tyskerne og alle disse med undtagelse af Schlanbusch døde i de tyske koncentrationslejre.

Gitte og Helge Sørensen, Varde.

Vi tilbringer dage og aftener ved radioen, det er som om at vi næsten ikke kan vente længere - på friheden - det har været en rigtig nervekrig, fordi vi stadig ikke ved om der kommer krig på dansk jord. Udenlandspressen fortæller at tyskerne »står i kø« for at få lov til at overgive sig.

Berlin er faldet - Hitler og Goebbels har begået selvmord, Dønitz er udnævnt til efterfølger - og vil fortsætte krigen.

Det er vanvittigt.

Fred i Danmark

Den 4. maj 1945.

En udsendelse fra London fortæller nu kl. 20.45 (20.37) at de tyske tropper i Danmark har kapituleret.

Mor sidder i sofaen og tuder af glæde! Jeg selv ringede ned på postkontoret for at meddele Petter det - mens radioen gik for fuldt drøn og spillede Kong Christian! Jeg er helt rystet af glæde - det vrimler allerede på gaden med glade mennesker. Den tyske vagtpost går dernede endnu (vores nye lejlighed ligger næsten ved siden af Hotel Damkier, hvor tyskerne holder til) LONDON taler endnu, det startede med oplæsning af de sædvanlige nyheder, så kom der en lille pause, og derefter kom så det ufattelige budskab gennem æteren: »Feltmarskal Montgommerys hovedkvarter meddeler, at alle tyske styrker i Nordtyskland, Danmark og Holland har kapituleret til den 21 Armegruppe fra i morgen, lørdag d. 5. maj kl. 8. Virkningen af denne meddelelse er øjeblikkelig. I løbet af kort tid skaber jublende menneskemængder kaos overalt. I København søger tusinder af mennesker først til Amalienborg for at hilse Kongen.

De første frihedskæmpere dukker op i biler uden nummerplader, men mærket med frihedsbevægelsens blå-røde-hvide farver.

Gader og pladser er sydende menneskehave, man klatrer op på tagene af sporvognene og entrer alle mulige køretøjer. Allierede flag viser sig pludselig overalt - og avisernes første frie løbesedler spredes.

Frihedsbevægelsens væbnede styrker indtager i nattens løb deres poster, i København opstår omkring midnat ildkampe rundt omkring med Sommer- og hippokorps og gaderne tømmes hurtigt.

Den 7. maj 1945. Et par herlige dage har vi oplevet - det er en ubeskrivelig dejlig følelse, at der nu er fred i Danmark efter 5 års besættelse! Alle mennesker er glade og går rundt og lykønsker hinanden. Flagene vajer alle steder nu på 3. dag. Aviserne skriver frit. Radioen taler frit og bringer en masse afsløringer - og alle hippo'er, stikkere og værnemagere bliver anholdt. Politiet er kommet tilbage, og alle dem fra koncentrationslejrene er løsladt og hjemsendt, det er utroligt hvad de har oplevet.

Nu bliver der ordnet overalt - alle »underjordiske« dukker op og hjemmer hjem.

Vi har talt med Korsør - Petters bror AXEL er lige kommet hjem - og er gået i

tjeneste med det samme. Han er meget afkræftet og har tabt 25 pund på 1½ måned i fængslet. Han har fået klø hver dag, både mens han sad hos tyskerne i Korsør og i Vestre Fængsel. Søsteren Gerd var ude og hente ham den 5. om morgenen og vi så en film i biografen, hvor fangerne blev løsladt, og de kom gående ud fra fængslet. Den film har vi set på TV flere gange i årenes løb, når der har været noget om besættelsestiden.

Vi hører hver dag i radioen rystende beretninger fra koncentrationslejrene, og aviserne bringer billeder af mennesker, der ligner levende lig, der er sultet og pisket tusinder af mennesker ihjel dernede.

I dag begraves redaktør Friis' søn her, han blev skudt i København, den sidste dag.

Telegram fra Sydamerika

Endelig kom der telegram fra bror Mogens, som vi ikke har været i forbindelse med i mere end 5 år. Det var en stor dag for mor, hun fik senere brev fra ham. Mogens er blevet gift, oghar en lille søn som hedder Jørgen, som er ogle måneder ældre end vores lille Mogens. »Store-Mogens« kone er Bolivianer, men født Hansen (hendes far er dansker). Hun er 26 år - Mogens må være en 30-31 år nu. De boede nogle år i Caracas, Venezuela, inden de flyttede til Lima i Peru. Mogens var nu hos Christiani og Nielsen »Verdensfirmaet«, som han altid kaldte det.

Boligproblemer

Vi var glade for at bo i vores nye lejlighed i Storegade, hvor vi holdt barnedåb i julen 1944 - og vi oplevede kaputaltionen i maj 45 og en dejlig sommer -46. Desværre måtte ejerne sælge huset, vi boede i, så vi blev sagt op og flyttede ud på Gjellerupvej 42 i et firkantet funkishus.

Vi købte en grund på Vestervold 2 - af bankdirektør Poul Jacobsen, Varde Bank, lige overfor præstegården - og byggede der vores eget lille hus, men det tog tid. Før min sidste fødselsdag i Storegade (34 år) spurgte Petter mig hvad jeg ønskede mig - og jeg svarede: »Et lille frø, til en lille søster eller bror«. Mogens var da 2 år. Man skulle næsten tro at jeg virkelig havde fået »det lille frø« på min fødselsdag, for Jens blev født på nøjagtig 10 gange 4 uger efter (+ en dag). Det kunne man vel kalde et ønkebarn - bestilt på klokkeslet!

Nu havde vi 2 ønskebørn!! Jens' fødsel gik betydelig nemere end Mogens'. Jordemoderen kom kl. 2, lægen kl. 2.30 og Jens kom kl. 3. Denne gang blev jeg hjemme på Gjellerupvej - ikke på sygehuset.

Det havde været en streng vinter - vi boede jo næsten på landet (det sidste hus før fortovet holdt op), og der var langt over til byen - op over viadukten. Der havde været meget travlt på danseskolen de to sæsoner efter krigen, det var både i Varde, Tarm, Ølgod og Skjern og Grindsted. Heldigvis blev jeg færdig inden Jens' fødsel. Nu kunne jeg nyde børnene hele sommeren.

Byggeriet på Vestervold var gået i gang i juli - og det skulle vare over 1 år, inden huset blev færdigt.

Vi spadserede ofte fra Gjellerupvej ned på Vestervold, og fulgte byggeriet. Sommetider havde vi Vibs og Bodil med. Der var slagsmål om Jens i barnevognen. Vibs havde jo ingen lillebror, så Mogens måtte dele med hende. De kørte begge to vognen - det halve af håndtaget til hver - ikke en cm over. Hvis Mogens bredte sig for meget, så græd Vibs: »Det er også min lillebror«. Bodil og jeg måtte ustandselig mægle. Så snart vi kom ned på grunden, var der andre ting, de kunne lege med. Jens kom ud af vognen og blev ammet i en krog af haven. Bagefter fik han en lille »snak« med sin mor, og han »bøvsede« lidt for hende - og de kælede lidt. Så skulle Jens have sin eftermiddagslur, og alle vi andre fik så den medbragte eftermiddagsmad. Det var dejligt, at vi kunne gå ned på Vestervold indtil det blev for koldt. Jeg var så ked af at bo på Gjellerupvej, lejligheden var så »ordinær« og så den lange vej ind til byen. Jeg kørte den ofte med Jens i barnevognen og Mogens ved siden af - det var en lang tur for en lille dreng på 3 år, men han morede sig med at springe op på skærmen til forhjulet, op og ned - op og ned »springe på i farten« - det var sagen! Jeg kunne også sætte ham ned i fodenden, det sidste stykke, men det var nu sjovere at springe op på »den stakkels skærm«... Mogens var svær at styre, og han var også begyndt at stikke af - ud på eventyr. Før Jens blev født, forsvandt han for os en dag - vi søgte overalt - kaldte og spurgte alle naboerne, ingen havde set ham - der var ved at gå panik i mig. Så tog jeg en damecykel, der stod ved vores hus og cyklede ud ad Gjellerupvej - med min store mave. Helt ude ved jernbaneoverskæringen sad lille Mogens på sin trehjulede cykel, lige ved siden af sporene! Hvad kunne der ikke være sket? Vi spadserede hjem og hvor var jeg lykkelig (for min gode indskydelse) og for at finde Mogens uskadt! Vi snakkede »fornuft« hele vejen hjem, men det hjalp ikke meget. Da vi kom hjem, hørte vi toget komme dernede på Gjellerupvej...

Den næste gang Mogens forsvandt for os, var nogle måneder senere, da var han pludselig væk, da vi skulle hjem fra Vestervold... Vi havde nu Jens i barnevognen, så den måtte jeg blive ved, mens Petter søgte, nu var det åen vi var bange for. Da vi kom hjem, var Mogens der - han var bare gået i forvejen, og havde selv fundet den lange vej til Gjellerupvej. Nu måtte vi passe ekstra på ham (han var ikke fyldt 3 år endnu).

Vi holdt endnu en jul på Gjellerupvej - og et forår og en sommer, før vi kom ned på Vestervold at bo. Vi forkortede ventetiden med at leje et sommerhus og flytte til Vejers i nogle uger, det havde vi allesammen godt af.

Sidst på sommeren -48 kom vi endelig ned på Vestervold, lige efter Jens' 1 års fødselsdag. Det var vors første hus - og hvor vi nød det - også den store have! Foreløbig kunne Jens kun stå derude i den gl. barnevogn - og sove til middag, men det varede ikke så længe, før han kunne lege i sandkassen derude.

Da vi kom derned havde vi en dejlig ung pige som hed Ingrid, hun havde også været hos os på Gjellerupvej. Hun blev gift med en politibetjent, og de flyttede til Tønder. Petter og jeg var de eneste (foruden en politi-kollega) der var med til deres bryllup. Jeg var ulykkelig over at vi skulle af med Ingrid. Hun var så sød og så dygtig og så glad for børnene. I årenes løb fik vi da andre søde og dygtige unge piger (og nogle som ikke var det). Det betyder så meget, hvem man har i huset, når man går fra 2 små børn om eftermiddagen. heldigvis var Petter sommetider hjemme om eftermiddagen, når han havde haft morgenvagt på postkontoret, så det var få dage at børnene måtte undvære begge forældre.

I Varde var Mogens med i danseskole fra han var 3 år, jeg ved ikke hvor meget selve dansen interesserede ham, men han var altid meget hurtig til at komme over gulvet og bukke for den sødeste pige, hvor vi end var henne. Han havde en god smag - det har han stadig!

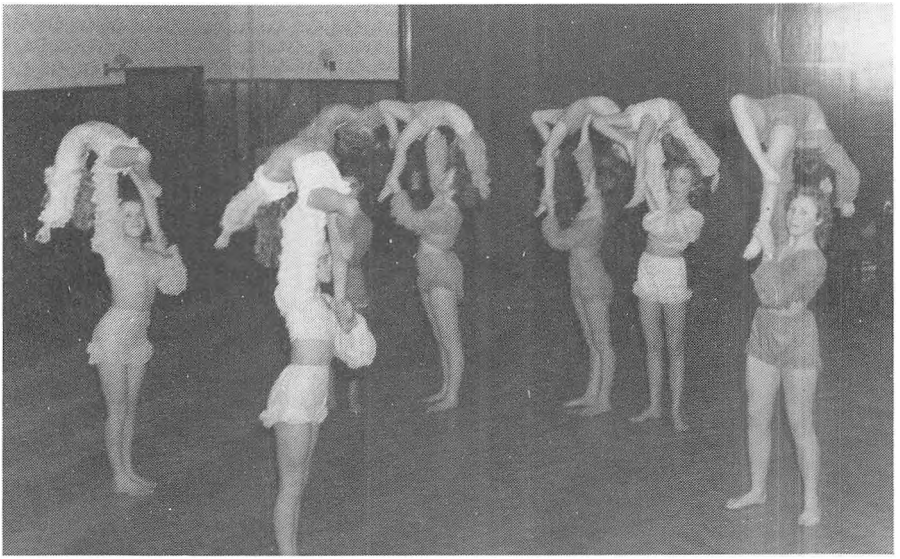
Engang da vi var på rejse med drengene, da de var en 8-11 år var vi også i Paris. Der på Champ-Elysees så vi en dag en meget yndig ung pige, og Mogens sagde da til mig: »Ih mor, bare jeg kunne tage hende med hjem og gemme hende til jeg bliver stor!

Jens ville ikke med til dans, da han var 3 år. Dvs. han ville gerne med derhen, men ikke danse med. I 5 år forsøgte jeg med både det gode og »det onde« intet hjalp. Først da han var 8 vovede han sig ud på gulvet, og så dansede han med på 1-2-3-4-5 hold med det samme (der manglede jo altid drenge), og han kunne det hele meget hurtigt, så han havde brugt øjnene godt, mens han sad på min stol og kigge på - i alle de år!

»Peruanerne« kommer hjem

I julen 1949 kom bror Mogens hjem med sin kone Karin og børnene Jørgen og Nana, da var det ca. 10 år siden, vi havde set ham. De kom med juleskibet - og vi var i København og tage imod dem, det var meget festligt. Mens Mogens var hos Christiani og Nielsen, fik de rejsen betalt hjem hvert fjerde år. - Denne første gang boede vi på Vestervold og Bodil og Flemming boede i Esbjerg på Ewaldsalle. Børnene legede godt med hinanden: Lille Jørgen (som nu hedder Johnny) og lille Mogens var næsten jævnaldrende - og Vibs var jo bare 5 uger yngre end sin fætter Mogens. Nana var mellem de store og Jens. I februar rejste store-Mogens tilbage til Peru og Karin og børnene blev noget længere. Vi havde haft en dejlig tid mens store-Mogens var her. Der var jo meget at tale om efter alle vores krigsår, og vi skulle jo høre om deres, for os meget fremmede land. Da Mogens var rejst, tog Karin og jeg en tur til Norge med vore børn. Det var en dejlig oplevelse for os alle, og det var Jens' og Mogens' første udenlandsrejse. For Jørgen og Nana var sneen den store oplevelse (måske også for Karin). Dette var hendes første tur til Danmark.

De nåede at overvære et par afdansningsballer. Et af de bedste numre, jeg havde

Generalprøve på akrobatikholdet.

dengang, var et akrobatikhold, der bestod af 8 store piger og 8 små. Til musikken fra »På et persisk Marked« gjorde de en række øvelser med hinanden - den store og den lille pige, som havde ens dragter på. Der var et par i hvidt, et par i rosa, et par i lyseblåt, orange etc. Det var et helt cirkusnummer, og det gjorde vældig lykke!

Vi boede på Vestervold fra 1948 til 1956 - knap 8 år, mens børnene var små, det var deres sødeste barndomsår - og deres første skoleår i skolen som lå lige ved siden af. Det var stort set nogle dejlige år, men efterhånden blev de for store til at dele det lille børneværelse, hvor de lå i køjer. Der er mange glade minder fra Vestervold. Når vores far var gået tidligt på kontoret - og jeg skulle sove længe, kunne børnene forsigtigt åbne døren fra børneværelset, for at se om jeg sov endnu. - Hvis ikke, så styrtede de hen i min seng - en på hver side - og så kunne vi ligge og hygge-snakke og kæle - og lægge planer for dagen (hvis det var en fridag)! Desværre varede det sjældent ret længe før de begyndte at slå til hinanden - henover mig - så var det på tide at jeg kommanderede: »Så står vi op - ind og få tøj på!«

En anden morgen, hvor Jens sov lidt længere - kom Mogens listende ind og puttede sig og sagde: »Mor det kunne nu være dejligt, hvis vi havde råd til at købe et sommerhus, og så en bil til at suse der ud i, og så lige et par tusind til mad« -- (Mogens var meget mad-glad). Det varede et par år, før disse ønsker var opfyldt, men de blev det. Bilen fik vi først. Man kunne søge om at få indkøbstilladelse, hvis man havde brug for bil i sit erhverv. Jeg søgte og fik den, det betød, at vi kunne købe en lille folkevogn til langt under den normale pris.

Nu blev alting lettere - både til og fra arbejde - og når vi ville på stranden. Det

var dejligt for drengene, de vidste ikke noget bedre end at komme på stranden og lege, og vi kørte tit derud, når vi voksne havde fri. Det var både sommer og vinter.. Det var ikke kun børnene, der var fascinerede af stranden og vandet. Når jeg havde haft et afdansningsbal og overstået al den travlhed, der altid fulgte med, vidste jeg ikke noget bedre end at komme en tur på stranden oggå langs vandet - det var så afstressende, en lise for nerverne...!

Et mindre behageligt minde fra tiden på Vestervold, var, da Mogens blev kørt ned af en bil i Brogade og brækkede lårbenet.

Vi havde været på besøg hos tante, som dengang boede i Brogade. Da vi gik derfra, gik jeg ind til gartner Larsen for at købe noget. Mogens gik ud og tog Jens' lille trehjulede cykel, gik lidt længere hen ad Brogade, hvor der var en port, der var cementeret, der kunne han køre fint nedad og ud på gaden! Det gjorde han og i det samme kom der en taxa kørende fra Storegade, chaufføren fik straks solen i øjnene, og så ikke den lille cyklist, der kom ud fra porten, men han så et glimt af noget hvidt - det var Mogens' cotton-coat. Han bremsede hårdt op og standsede, lige ud for gartner Larsens vindue. Jeg kunne se på chaufførens ansigtsudtryk - og den fart han kom ud af bilen med - og om bagved - at dette ikke drejede sig om en kat. Jeg fór ud af butikken - MOGENS - det måtte være Mogens, måske lå han under bilen. Det var nogle grusomme sekunder, inden jeg nåede om på den anden side af bilen - jeg kunne høre Mogens græde. Han lå ved siden af forhjulet med benene omkring den lille cykel - jeg kunne med det samme se, at hans lårben slog en stor bule. Chaufføren og jeg fik med stor forsigtighed drengen og cyklen fra hinanden og væk fra bilen. Mogens var blevet slæbt med et godt stykke hen ad gaden. Hvor meget værre ville det ikke have været, hvis han var kommet ud et par sekunder før, så han var kommet under vognen (foran vognen). Nu fik vi ham ind i bilen, og jeg satte mig ved siden af. Lille Jens kom kravlende ind og sagde »Mor her er din taske« den havde jeg smidt på gaden. Jeg skulle ud og betale regninger (det havde man dengang) så der var mange penge i.

Jeg bad chaufføren om at køre til sygehuset så hurtigt, han kunne. Mogens kom ind og kom i bad - og blev røntgenfotograferet.

Jens og jeg sad derude på den lange gang på en bænk. Der kom en sygeplejerske forbi, som fortalte mig, at der ikke måtte komme børn ind om hverdagen. Jeg forklarede, at jeg ikke kunne lade sådan en lille dreng stå på gaden, der hvor hans storebror var blevet kørt over. - Nå, ja det var jo noget andet! Det var, som om vi sad der en evighed, så kom der en sygeplejerske med Mogens tøj i en pose. Jeg kunne ikke lade være med at tænke på de forældre, der måske havde mistet et barn, og nu fik en pose tøj udleveret. Hvor var jeg taknemmelig over, at det ikke var gået værre - trods alt! Lige nu var det strengt at tænke på, at lille Mogens lå derinde med nogle skrækkelige smerter. Benet var brækket på skrå, de ville prøve at strække det ud på plads.

Nu sagde lille Jens pludselig - midt i stilheden: »Mor hvoffer sygehusen så lang?« - og lidt efter: »Så mange sygeplasker« - der kom jo af og til en sygeplejerske forbi. - Jeg måtte ud og ringe til vores far, han anede jo ikke noget om alt dette, så Jens måtte sidde alene imens. Det var han flink til.

Nu fik vi lov til at komme ind til Mogens og sludre med ham - og sige godnat til ham, inden vi gik hjem.

Dagen efter blev vi meget skuffede over, at Mogens skulle ind og have benet strakt igen - knoglen blev ikke, hvor den skulle være.

Den tredie dag var han blevet røntgenfotograferet igen. Benet/knoglen var igen gledet fra hinanden, så nu blev de nødt til at operere ham rigtigt og sætte en sølvplade i for at få det til at holde.

Det var en streng uge - næsten værre for os forældre, end for Mogens. Første gang han blev kørt ned på operationsstuen, tog de ham mens han sov sin formidagssøvn - og anden gang spurgte Mogens: »Hvor skal jeg hen?« »Du skal bare ud og køre« sagde sygeplejersken. Nå, sagde Mogens, og tænkte ikke mere på det - og så blev han bedøvet og opereret, uden selv at vide det. Da vi besøgte ham, fortalte han at de havde været »inde og reparere hans ben«. - I begyndelsen længtes Mogens meget hjem, og han græd, hver gang vi gik, men så sagde jeg til ham: »Mogens du må ikke græde, for så må vi da hellere lade være med at komme, for du er jo ellers i så godt humør, siger sygeplejersken, det er kun, når far og mor kommer, at du er ked af det«. Nu græd Mogens ikke mere, men beherskede sig som det lille mandfolk han er, og smilede et stort smil, når vi gik.

Vi havde vores problemer med at få Jens passet, når vi skulle på sygehuset (vinterens unge pige var taget på højskole, og vi kunne klare os uden om sommeren). Når Petter var hjemme efter morgenvagt, skiftedes vi til at passe Jens og gå på sygehuset. En eftermiddag var Aase Buurgård omme og passe ham, det gik fint. Han stod i haven og sov, da hun kom.

Den 15. juni kom Mogens hjem fra sygehuset, det var en stor dag for os alle - især for Mogens. Haven var sprunget ud - trappen til 1. sal var malet hvid og havde fået en rød løber på. Mogens værelse havde fået gardiner op og en lille læselampe over Mogens' seng. Drengene havde fået et dejligt telt til at lege med ude i haven. Mogens gik med krykker ude på sygehuset - så med 2 stokke - og da han kom hjem med 1 stok. I august-september løb Mogens som alle andre børn. Han begyndte i skolen efter ferien - frøken Madsen (Mogens klasselærerinde) sagde, at han fulgte godt med, det kunne ikke mærkes, at han havde forsømt i 2 måneder.

Fra søndag d. 29. juni (Jens' 4 års fødselsdag) holdt vi ferie på Vejers Strandhotel. Vi nød solen og vandet og sandet og fru Frandsens gode mad. En dag fik vi som forret et stykke med nogle dejlige store rejer, og Jens som folk ellers ikke ku' få et ord ud af, råbte begejstret: »Ta-ak mor, sikke no'n små søde pølser« (jubel blandt gæsterne). Vi fik besøg af faster Gerd og Onkel Mogens, som også fik et værelse

på hotellet. De kom på motorcykel så dengene fik nogle ture nede på stranden (ude i vandkanten). Det var jo i det hele taget lykken for dem at være på stranden.

Nede i Peru gik min svoger Flemming og ventede på at hans kone og datter skulle komme. Han var rejst i forvejen ca. 1½ år før og det var så meningen at Bodil og Vibs skulle komme senere. Bodil havde svært ved at besinde sig, hun havde ikke spor lyst til at forlade Danmark.

Deres lejlighed var sagt op - billetten var bestilt - chartollet var afsendt og de skulle så bo hos os i Varde, indtil de skulle rejse.

Bodil fortrød i sidste øjeblik. Billetten blev annulleret - chartollet standset. I Peru var de fortvivlede. Bror Mogens, som ellers ikke blander sig i andres affærer, sendte mig et telegram, og bad mig om at få Bodil sendt afsted. Det var lige det der skulle til - før kunne jeg naturligvis ikke sende min kære søster ud af huset, men nu stillede det sig lidt anderledes. Naturligvis kunne Flemming ikke holdes for nar længere - og endelig kom så Vibs og Bodil afsted - det var i 1952.

Bodil og Vibs blev i Sydamerika i 7 år - vi savnede dem meget, især i begyndelsen. Vibs var meget glad for at komme ud til sin far - og der var jo også fætre og kusiner at lege med. Johnny og Vibs var næsten jævnaldrende Nana lidt yngre og lille Anita meget yngre.

Drengene begyndte snart at vokse fra det lille børneværelse med køjerne på Vestervold. Der var ikke rigtig plads til deres slagsmål. Jeg lovede at de snart skulle få hver deres værelse - men det måtte dog vente et par år endnu. - Vi fik tegnet en udvidelse af huset, men det blev alt, alt for dyrt. Folkevognen fik vi måske i 1953

Afdans i Tarm, Februar 1964.

- og som sagt havde vi mange dejlige små ture. Jens sagde til mig en morgen: »Mor, skal vi ikke ud på flugt i dag« - ud på flugt? - »ja, du sagde da, at vi måske skulle på udflugt i dag«. (Jens havde stadig en morsom måde at placere sine nye ord på!). En dag sagde han oppe fra sin køjeseng: »Mogens der er én betingelse der ikke er så god til sommer, og det er fluer«. »Åh, din torsk, det er ikke en betingelse«, sagde Mogens, og så prøvede han at forklare Jens, hvad en betingelse var.

Jeg var begyndt at lade Mogens styre folkevognen, når vi var alene på stranden (forår og efterår havde vi sommetider stranden for os selv). Det varede naturligvis ikke længe, før han også fik lov til at sætte foden på speederen - og snart kunne han også skifte gear. Da han var 11 kørte han vognen - alene - sikkert og fornuftigt. - Dette gjorde naturligvis, at han var helt syg for at komme til Vejers - og få lov til at øve sig.

Jeg var også begyndt at »vinterbade« - det kunne naturligvis kun lade sig gøre fordi man havde en varm bil at klæde sig af og på i. Mine 3 mænner kom ud af bilen så snart vi var derude, så klædte jeg mig af, og løb ud i vandet - og smed mig hurtigt ned (så mine tynde ben kunne komme op af vandet) - så en tur ind på stranden - en hurtig løbetur. Så ind i en varm vogn og få tøj på - og - ih - hvor var man så godt tilpas...! Dette blev ved i nogle år - så længe vi kørte til Vejers. I Blåvand kan man jo ikke køre ned på stranden, det er jo næsten en betingelse, for at man kan gøre det. Som regel tog jeg det sidste bad i december og det første i marts... Januar og februar er for kolde - men begge måneder har jeg prøvet en enkelt gang. Mogens var med i vandet nogle gange de sidste år.

Da drengene var 7 og 10 år gamle, rejste vi vores første tur sydpå. Det var ca. 10 år siden krigen var holdt op, så der var ryddet op i de værste ruiner.

Vi havde 3 ugers ferie, og kørte gennem Tyskland-Østrig-Frankrig-Holland og Belgien.

I Paris besøgte vi familien Martineau, hvor jeg havde passet børn i 1932 - og i Belgien besøgte vi familien Delmotte hvor jeg havde passet børn i 1930. Det var dejligt at begge familierne var sluppet godt gennem krigens rædsler og alle levede i bedste velgående.

For mig var det lykken at køre ud med børnene - så var vi sammen i døgnets 24 timer - og vi så og oplevede en masse sammen.

På vej ned gennem Tyskland besøgte vi min fætter Erik Bjelke - fra Århus. Han havde som amerikansk soldat gjort invasionen med fra landgangen i Normandiet op igennem Europa. Nu var han udstationeret i Giesen og boede der med sin østrigske kone, og en lille nyfødt datter.

I Sydtyskland besøgte vi Hitlers udbombede sommerhus Kehlsteinhaus eller Hitlerhaus, som det også blev kaldt. Vi stod i hans badeværelse, hvor det halve var tilbage og tænkte på at her havde Hitler stået og barberet sig for bare en 10-12 år siden - det var mærkeligt...

Fra rejsens begyndelse imponerede Mogens os med sin regnefærdighed. Når vi nærmede os en grænse, forklarede Mogens mig, at nu skulle vi altså til at bruge (første gang) mark i stedet for kroner. En mark var så og så meget i kroner - og en pfennig var så og så mange ører. Vi skiftede jo mange gange valuta - fra dansk - til tysk - til østrigsk - til fransk - til belgisk - til hollandsk - til tysk igen og til slut dansk. Det er mange gange, man skal stille om.

Mogens' undervisning forud gjorde det lettere for mig - han havde en rolig og enkel måde at forklare mig det på - min 10 årige søn.

Et sted i Tyskland, på en campingplads, var der en kioskdame, der fortalte mig at Mogens aftenen før havde købt nogle ting - og hun havde regnet forkert.

Det gjorde Mogens hende opmærksom på, og hun måtte indrømme, at det var forkert og gav ham nogle penge tilbage. Det var hun meget imponeret af, at han kunne klare, på fremmed sprog og fremmede penge. Mogens var jo ikke begyndt at lære tysk endnu, men han kunne sige: »So ein ding«, og det klarede han sig med - og så pegefingeren. I Østrig og Frankrig gik det ligesådan, Mogens fik lov at få sine egne penge, hver gang vi kom til et nyt land, og han vidste ikke noget bedre, end selv at gå på indkøb.

Efter julen, som blev vores sidste i det lille hus, blev bankdirektør Brandts hus på Frisvadvej 8 til salg. Hr. Brandt døde kort efter jul, tante havde været gæst i huset hos ham en af juledagene. Tante havde jo været veninde med fru Brandt og var kommet i huset i næsten 40 år. Fru Brandt døde nogle år før sin mand. Vi var ude og se på huset, som de forlangte 60.000 kr. for. Vi fik prisen ned på 50.000 og købte huset. Vi flyttede ind til april 1956.

Der var meget, der skulle gøres, det første vi fik gjort, var, at vi fik indlagt fjernvarme. Huset var på ca. 200 kvadratmeter, og det lille på Vestervold var på 110, så det var næsten dobbelt så stort, vi fik plads for alle pengene. Drengene fik nu hver et værelse. Der var et stort pigeværelse i den nordre fløj - gæsteværelse i sydfløjen og i midten det store soveværelse med vinduet ud mod Frisvadvej. Nedenunder de 4 stuer.

Vores lille hus nede ved skolen blev solgt til kommunen og lærer Hartz flyttede ind. Det halve af forhaven blev inddraget til cykelstativer. Borte var idyllen fra den store forhave med de store træer ud mod vejen, hvor drengene havde leget og spillet fodbold fra de var små. Heldigvis var der også på Frisvadvej en stor have, hvor de kunne spille fodbold - og klatre i store træer. Jens lavede sig en hule oppe i det store piletræ, hvor han sad og læste Anders And.

Nu fulgte mange gode år her på Frisvadvej - travle år - danskeskolerne landet over havde gode tider. Alle mennesker skulle gå til dans. Børn, unge, voksne. Ægteparholdene florerede - i Oksbøl - i Grindsted - i Tarm - i Varde og i mange mindre byer. Folk havde stadig - 10 år efter krigen- en trang til at more sig - og komme sammen.

Også hjemme privat morede vi os, når der var tid til selskabelighed.

Det var så festligt, med damerne i lange kjoler og herrerne i kjole og hvidt. Man skulle naturligvis have plads til det. Vi holdt »stilen« til efter vores sølvbryllup - så var det ligesom ikke moderne mere - at gøre så meget ud af »stadsen«, når det bare var i hjemmet.

Naturligvis havde vi også mange »små« fester ind imellem i mindre festligt tøj. Der skulle ligesom være en anledning til at trække i det store skrud... Tiderne skifter - og moderne skifter, men hvor havde vi det festligt - i vores unge alderdom. Med vore gamle venner, som blev ved at være de samme - nu næsten i 50 år. Og der blev danset meget i vores spisestue!

Slægtsbladet »Slægten Haahr«

Jens Plauborg Haahr, Nordenskov.

Det triste budskab om Kristian Haahrs død kom som en overraskelse, da jeg så sent som to dage før besøgte ham i Tistrup.

Ved denne lejlighed kom vores samtale ind på et emne, som Kristian flere gange havde talt med mig om, nemlig en reduceret engelsk oversættelse af det vigtigste fra Slægtsbogen. Han var overbevist om at dette måtte være et job for mig, eventuelt i samarbejde med andre.

Envidere mente Kristian, at ikke alene mine egne efterkommere, men også andre af Haahr-slægten i USA ville få glæde af en sådan udgave.

Ved samme lejlighed bad Kristian mig skrive lidt til slægtsavisen, der jo som bekendt udkommer hvert år. »Skriv det du fortalte mig ved slægtsfesten i Ølgod i 1948, nemlig hvorfor du blev maskinmester samt dine oplevelser under sidste verdenskrig«.

Jeg lovede ham at få noget skrevet, dersom han til gengæld læste korrektur på hele historien. Det er desværre nu umuligt. Alle, der kendte Kristian Haahr, vil savne ham.

Jeg blev født og voksede op på en gård i Øse, Vestjylland (idag Helle Kommune). Jeg hjalp til ved landbruget, men mine interesser var helt andre steder. Jeg var lykkelig, når der var problemer med maskiner, og det lykkedes da også ofte at finde fejlen samt at udbedre skade.

Første gang jeg forsøgte at reparere min moders symaskine, var jeg kun fem år gammel. Men det lykkedes mig dog at finde fejlen, det var jeg selvfølgelig meget stolt over.

Da jeg var tolv år, havde jeg en glædelig overraskelse. Min fader købte på en auktion en gammel motorcykel, som jeg fik udleveret i en stor kasse. Der manglede mange dele, men langt om længe kørte jeg på den, men kun på marken derhjemme. Allerede dengang var jeg klar over, at jeg ville være maskinmester.

Senere fik jeg en læreplsds, først hos vores lokale smed i Nordenskov, derpå i Esbjerg på en maskinfabrik, hvor jeg blev udlært. Læretiden var dengang hele fem år, lønnen var sidste læreår 17 øre i timen. Men vi var ikke forvænte. Når

man kun er 19 år, så kan man utroligt meget. Vi lærlinge passede vores arbejde om dagen, gik på maskinistskole om aftenen, og efter skoletid læste vi lektier. Der var ialt 16 forskellige fag, og derfor tog det ofte det meste af natten, men vi kendte ikke bedre og var derfor tilfredse med vores tilværelse.

November måned 1939 var jeg færdig med min eksamen som maskinist, og jeg fik omgående hyre hos rederiet A.P. Møller, på en Mærsk-båd. Det var vanskeligt at få mandskab til at sejle i handelsflådens skibe, der havde jo været krig i Europå i tre måneder, derfor fik jeg dispensation fra militærtjeneste mod, at jeg tog hyre i handelsflåden.

Min familie var lidt betænkelige ved, at jeg nu tog af sted for at sejle i handelsflåden. Der var nu udlagt miner i omtrent alle danske farvande, og tyske undervandsbøde var der overalt, så ufarligt var det jo ikke. Men nu ville jeg ud at se den store verden og prøve det nye arbejde, som jeg nu var uddannet til og som jeg havde gået og ventet på så længe.

Jeg sejlede fra København den 28.-11. 1939 ombord på M/T Caroline Mærsk. Vi var på rejse til Houston, Texas, hvor vil skulle hente olie til Spanien. Det var meningen, at vi skulle sejle hele to år på denne rute.

Allerede op gennem Øresund fik vi minelods ombord, han førte os sikker gennem minefeltet i Kattegat. Først da han forlod skibet, fortalte han, at der drev løse miner omkring Norges kyst, derfor fik alle ordre til at bruge redningbælter, og nu følte vi alle krigens alvor.

Trods alle disse problemer og en lang rejse ankom vi til Huston, Texas juledag. Der var meget varmt selv på denne årstid. Jeg havde kun mørkt vintertøj, og derfor købte jeg sommertøj: hvide bukser, sokker, sko, skjorte, et bælte samt stråhat. Alt dette fik jeg for mindre en fem dollars — nu var jeg påklædt som alle de andre i Texas. Det var fine tider, som sikkert ikke kommer igen.

Det blev i havnebyen Malaga, Spanien vi pumpede olien i land. Vi lå der i hele seks dage, så der blev god lejlighed til at se på byen. Det var et sørgeligt syn, der mødte os her. Borgerkrigen havde sat sine frygtelige spor, men trods alt var spanierne glade for, at krigen var overstået, og man tog fat på opbygningen med friskt mod.

Den 9.-4. 1940 da tyskerne indtog Danmark og Norge, var Caroling Mærsk på vej til Spanien med den tredie last olie. Vi fik da pludselig ordre til at gå til nærmeste havn i Florida, det blev Jacksonville. Her blev vil lagt op i flere måneder, samtidig var der problemer med at få vores hyre udbetalt. Man kan ikke leve i Florida uden penge, og derfor tog jeg hyre på en amerikansk båd, der sejlede skrotjern til Japan. På dette tidspunkt var Japan endnu ikke med i krigen.

Turen til Japan gik gennem Panama-kanalen. Det var meget interessant at se, hvor godt dette ingeniørarbejde var udført. Kanalen eller søen, som det jo

i grunden er, blev lavet i en stor og dyb dal, der skærer sig igennem Panama fra kyst til kyst. I denne dal byggede man en dæmning samt sluser i hver end. Derpå fyldtes hele dalen til en kunstig sø, der ligger ca. 30 m over havoverfladen. Vandet i søen kommer fra Panamas mange floder. Man kommer hurtig op til denne sø ved hjælp af fire sluser. Det tager ca. syv timer at sejle til enden af søen, her kommer man ligeledes gennem slusen — alt fungerer udemærket.

I Japan lå vi i hele tre uger, og jeg fik derfor meget tid til at besøge havnen i Jokohama, ja selv Tokio blev der tid til. Det var en hel anden kultur, jeg her stiftede bekendtskab med, og det var meget interessant at se de forskellige måder, japanerne gør tingene på.

Fra Japan sejlede vi til Filipinerne. Her lastede vi cobra (kokosnødder, der er behandlet til brug i magarineindustrien). Filipinerne var dengang amerikansk koloni, derfor var det mest det engelske sprog, der blev brugt. Det var derfor let at komme i forbindelse med samt tale med folk.

På tilbageturen til Amerika anløb vi Hawaii-øerne, hvor vi fik bunkers (brændstof, olie) i selve havnebyen Honululu. Desværre var tiden meget begrænset, men jeg fik trods alt otte timer til at se på herlighederne. Jeg har alle ønsker om at komme tilbage dertil, det var virkeligt så skønt der.

Jeg befandt mig i Canada, da Japan pludselig angreb den amerikanske flåde i Pearl Harbour. Nu var Amerika altså også med i krigen — det var den syvende december 1941. Jeg meldte mig straks som frivillig til den amerikanske handelsflåde. Jeg kom med det samme på maskinistskole, og senere blev jeg trænet i de nye turbinebåde. Jeg var i en lang periode i konvoyservice i Nordatlanten på forskellige skibe.

Under et angreb af tyske undervandsbåde på kysten af Island blev mit skib alvorligt beskadiget. Jeg var i maskinrummet, hvor et damprør sprang, og jeg blev alvorligt skoldet og fik trommehinden på venstre øre ødelagt. Heldigvis kom jeg hurtigt under behandling på skibet samt senere på et hospital på Island, og senere igen blev jeg sendt til marinehospitalet i USA.

Min læge gav ordre til at søge arbejde, hvor der ikke var støj i mindst seks måneder, så ville der være gode muligheder for at få min hørelse tilbage på venstre øre. Altså ikke noget med at sejle, hvor der var kanoner ombord.

Nu var der imidlertid stor mangel på maskinmestre i Grønland i kryolitminen. Kryolit var nu en meget strategisk vare, der belv brugt til fremstilling af aluminium, som var et meget vigtigt materiale i flyvemaskineindustrien.

Derfor blev jeg omgående sendt til Grønland. Her ankom jeg med et troppetransportskib, der hed Dorchester. S/S Drochester blev desværre torpederet af en tysk undervandsbåd på tilbagerejsen fra Grønland. Båden forliste total, og kun få mennesker blev reddet.

Jeg blev meget glad for at være i kryolitminen. Vi havde meget travle, men

levede under gode forhold, tjente store penge, men bedst af alt var det, at jeg fik god lægebehandling og efter seks måneder var omtrent rask.

Minen var selvfølgelig godt beskyttet, der var militær overalt. Det skete flere gange, at de flyvemaskiner, der beskyttede Grønland måtte nødlande inde på indlandsisen. For at komme disse flyvere til hjælp, blev der oprettet et frivilligt redningskorps, der bestod af skiløbere og hundeslæder. Jeg blev medlem af sikorpset for senere at assistere, når det blev krævet.

Det var på sådan en træningstur på ski, at jeg sammen med to kammerater fra minen for vild i en forrygende snestorm, og endte efter et døgn helt inde på indlandsisen. Der var 20 graders frost, og en af mine kammerater faldt og forstuvede en fod. Han var meget forkommen og kunne umuligt fortsætte. Vi fik ham anbragt på en slags båre lavet af vore ski og rygsække. Derpå gik den anden kammerat efter hjælp i minen. Desværre døde min kammerat to timer før uvejret holdt op.

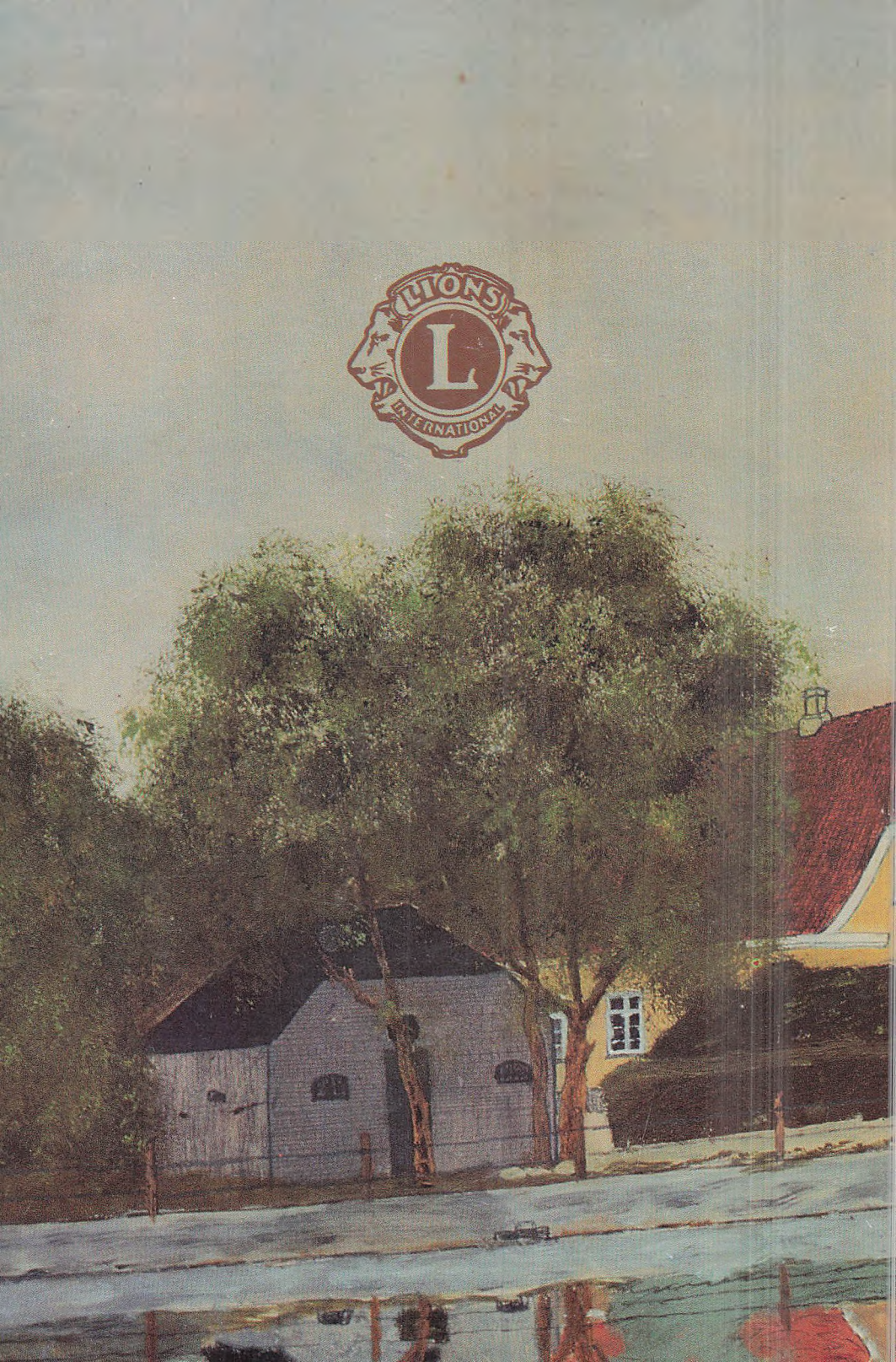
Nu begyndte der for mig en forfærdelig tur, der gik ned af gletcheren og mod fjorden. Da jeg nåede den, genkendte jeg omgivelserne og vidste, at der lå en jagthytte langt forude. Trods trætheden var jeg klar over, at et hvil eller sove lidt kunne få døden til følge. Man fryser ihjel, hvis man ikke holder sig igang. Det tog mig to døgn at nå jagthytten.

I hytten var der frosne kartofler og tørt brød, men det stillede min sult. To dage senere kom en båd ind i fjorden, jeg blev straks sejlet hjem og kom på hospitalet. Her fik jeg at vide, at den kammerat, der gik efter hjælp ikke var nået hjem, og man har indtil dato ikke fundet spor af ham.

På hospitalet blev jeg behandlet for forfrysninger på hænder og fødder, lungebetændelse og en byld på den ene lunge. Efter en måned på hospitalet var jeg ovre alle forfrysninger. Også lungebetændelsen blev jeg kvit. Jeg begyndte igen at arbejde, men bylden generede mig nu og da. Derfor blev det bestemt, at jeg tog på ferie, jeg havde nu hele fire års ferie til gode, og derfor tog jeg til USA, så var der mulighed for at komme på marinehospitalet til undersøgelse for den byld, der eventuelt krævede en operation.

Jeg forlod så Grønland med det danske skib S/S Julius Thomsen, og jeg nåede via New Foundland og Canada til New York. Jeg tog straks til undersøgelse på marinehospitalet. De mente ikke at operation var nødvendig. »Den byld ordner vi med noget nyt, der hedder penicillin«, sådan blev det sagt. Jeg fik så penicillin og blev anbfalet at søge arbejde i tørt og varmt klima mindst i år.

Jeg tog derpå en god ferie i Californien. Senere fik jeg arbejde hos det danske firma Cristiani & Nielsen i deres afdeling i Peru. Jeg var med til at bygge et elværk og en cementfabrik. Det var meget interessant, jeg lærte blandt andet også at tale spansk. Da krigen var forbi, rejste jeg atter til Danmark. Senere rejste jeg til Sydamerika, men det er en anden historie.

LIONS
L
INTERNATIONAL